

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta
Katedra historických věd

**Historický vývoj poštovníctví a ředitelství pošt
a telegrafů v Praze po roce 1918 do roku 1935.**

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Filozofická fakulta
Katedra historických věd

**Historický vývoj poštovníctví a ředitelství pošt
a telegrafů v Praze po roce 1918 do roku 1935.**

Diplomová práce

AUTOR PRÁCE : Bc. Helena Tomášková
VEDOUCÍ PRÁCE: doc. PhDr. Marie Macková Ph.D.

2010

UNIVERSITY OF PARDUBICE
FACULTY OF PHILOSOPHY
DEPARTMENT OF HISTORICAL STUDIES

**HISTORICAL DEVELOPMENT OF POSTING
AND MANAGEMENT OF POST OFFICES
AND TELEGRAPHS IN PRAGUE FROM 1918 TO 1935**

AUTHOR: Bc. Helena Tomášková

SUPERVISOR: doc. PhDr. Marie Macková, PhD.

2010

Univerzita Pardubice

Filozofická fakulta

Katedra historických věd

Akademický rok 2010/2011

Zadání diplomové práce

Pro: **Bc. Helena Tomášková**
Obor: Kulturní dějiny
Název tématu: Historický vývoj poštovníctví a ředitelství pošt a telegrafů v Praze po roce 1918 do roku 1935.

Zásady pro vypracování:

Autorka se bude věnovat vymezenému tématu v širších souvislostech dějin oboru, právě tak jako se zaměřením na pražské Ředitelství pošt a telegrafů, konkrétní rezortní úřad druhé instance v meziválečném období 20. století. Obecné části práce budou vycházet z existující literatury, ta část práce, která se bude týkat konkrétního úřadu, bude vycházet rovněž z archiválií.

Vedoucí diplomové práce: doc. PhDr. Marie Macková, Ph. D.
Vedoucí katedry: prof. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
Datum zadání diplomové práce: 30. dubna 2009
Datum odevzdání diplomové práce: 30. listopadu 2010

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré prameny a literatura, které jsem využila, jsou uvedeny v seznamu pramenů a literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, Univerzita Pardubice je oprávněna ode mě požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 29. listopadu 2010

podpis:

PODĚKOVÁNÍ

Předem mé práce bych chtěla poděkovat všem, kteří mě v této práci podpořili jak odborně, tak lidsky.

Především bych chtěla poděkovat své vedoucí práce doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D., za prostudování textu, užitečná upozornění a podněty k jeho doplnění. Také tímto děkuji zaměstnancům Poštovního muzea, zejména řediteli PhDr. Janu Galuškoví za odborné konzultace k poštovní problematice, PhDr. Kramářovi, Mgr. Jahodovi a panu Halabřínovi, za ochotné půjčování potřebných pramenů, archiválií a odborné literatury, dále ing. Kuntovi z Národního archivu za poskytnutí archivního materiálu k ŘPT.

SOUHRN

V této práci je prezentován vývoj poštovníctví jako obor dopravy informací, zařízení pověřené státem přijímáním, dopravou a doručováním zpráv. Průběhem jednotlivých vývojových etap se poštovníctví zdokonalovalo vlivem technického pokroku a stálo na čelním místě mezi obory, které jako první přejímaly důležité objevy a vynálezy. Vyplývá to ze samotné podstaty pošty jako univerzálního prostředku lidské komunikace. Pošta sloužila nejen pro dopravu zpráv, ale po staletí i pro přepravu lidí. Hospodářský význam pošty vynikl ve zprostředkování peněžního styku. Pošta se také stala systémovou oporou elektrických komunikačních prostředků – telegrafu a telefonu a v novější době i radiokomunikací a přenosu dat. Výše uvedené údaje, které jsou blíže vysvětleny v jednotlivých částech této práce, tvoří ucelenou syntézu dané poštovní problematiky.

Klíčová slova: poštovníctví, doprava poštou, doprava pošty, poštovní řád, poštovní zásilka, ředitelství pošt.

OBSAH

Úvod.....	1
1. Historický vývoj poštovníctví v Evropě v rámci historických vývojových etap.....	6
1.1. Starověk.....	6
1.2. Středověk.....	7
1.3. Novověk.....	9
2. Historie poštovníctví v Čechách.....	12
2.1. Poselské zřízení neorganizované (do r. 1526).....	12
2.2. Poselské zřízení organizované poštovním způsobem (1526-1850).....	15
2.3. Období dostavníkové – předznámkové (1750-1850).....	19
2.4. Období moderní – známkové (1850-).....	20
3. Technické pokroky v poštovníctví.....	24
3.1. Telegraf.....	24
3.2. Telefon.....	32
3.3. Potrubní pošta.....	36
3.4. Letecká pošta.....	37
3.5. Automobilová doprava.....	38
3.6. Tratě.....	39
4. Poštovníctví v Rakousko-uherských zemích.....	42
5. Československá pošta po r. 1918.....	57
(Československé ministerstvo pošt a telegrafů a jeho ústřední služebny, německo-rakouské zásahy do československého poštovníctví, diferenciacie pošty, začátky československého poštovníctví na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.)	
6. Druhoinstanční orgán správy na území ČSR „Ředitelství pošt a telegrafů v Praze,, (1918-1935), uvedená kapitola bude rozpracována v souladu s dějinným obdobím 1918 – 1935, včetně vývojových změn v návaznosti na hospodářskou politiku	82
6.1. Pražské pošty v období 1918-1935.....	106
Závěr.....	115
Seznam pramenů a literatury.....	118
Seznam příloh.....	126
Resumé.....	183

ÚVOD

Téma své diplomové práce jsem si vybrala především proto, že v tomto oboru pracuji již delší dobu. Mimo jiné se také zabývám zpracováním archivního fondu generálního ředitelství České pošty s.p. v Praze. Dějiny poštovníctví jsou rozsáhlé, rozmanité a mají svoji zvláštní přitažlivost. Málomocný obor historických studií se může pochlubit tolika zapálenými badateli, regionálními historiky i laickými badateli.

Pošta nebyla vždy jen součástí všedního života. Často inspirovala umělce různých žánrů. Např. nezapomenutelnou je *Poštácká pohádka* Karla Čapka, nebo z oblasti hudby si můžeme připomenout hudbu *Postilionů z Lonjumeau* od francouzského operního skladatele Adolpha Adama. Dále se objevují hojně poštovní náměty ve výtvarném umění v grafické tvorbě od sedmnáctého století po devatenácté století. Slavný je například obraz nizozemského malíře Jana Vermeera van Delft *Dívka čtoucí dopis*. Dále nám poštovní dějiny připomínají zachované budovy starých poštovních stanic, milníky při silnicích a především symboliku poštovní trubky, která přetrvala od dob postilionů dodnes.

V této práci bych chtěla prezentovat vývoj poštovníctví jako obor dopravy informací, zařízení pověřené státem přijímáním, dopravou, doručováním zpráv a také jako jedno z důležitých odvětví hospodářských dějin a podtrhnout jeho společenskou funkci.

Fond Ministerstva pošt a telegrafů a jednotlivé sbírky z poštovního muzea jsou dobrým pramenem pro studium správy, technického a hospodářského vývoje, včetně sociálních poměrů zaměstnanců.

Tím jsem chtěla využít níže uvedených poznatků, které jsou rozpracovány souvislosti se správním vývojem, politickým, technickým i hospodářským té doby. Prostudováním jednotlivých dokumentů jsem získala z fondu Ministerstva pošt a telegrafů a jednotlivých sbírek poštovního muzea poznání, které se vzájemně doplňují, protože v roce 1956 byl likvidován archiv Poštovního muzea a veškerý archivní materiál (pražského ředitelství pošt a telegrafů) byl tehdy odevzdán do bývalého SÚA Praha.

Do roku 1918 vykonávaly dozor nad činností poštovních úřadů v místě okresní a krajské úřady. Po vzniku republiky ho převzaly ředitelství pošt a telegrafů v krajích. Dokumenty těchto úřadů byly v minulosti značně narušeny skartacemi, které byly prováděny nezodpovědně a bez odborných znalostí. Dnes jsou torza jejich dokumentů uložena ve Státních oblastních archivech. Nejvyšší instancí pro poštovníctví bylo ministerstvo a to do r. 1918 ministerstvo obchodu ve Vídni a později prvorepublikové ministerstvo pošt a telegrafů,

z kterého budu čerpat ponejvíc podkladů. Jsou zde soustředěny materiály z doby formování pražského ředitelství pošt a telegrafů, které je předmětem mé diplomové práce. Materiály nejsou zpracovány v souvislostech. Je to zřejmě tím, že byly vybrány po roce 1920 ve Vídni tehdeším zástupcem ministerstva pošt a telegrafů p. Vaclíkem, který nebyl historikem, a jeho výběr byl změřen na aktuální provozní potřeby ministerstva v nově vzniklé republice. Proto při archivním zpracování byly dokumenty rozděleny podle signatur a chronologicky, ale nebyla k nim zhotovena žádná podrobnější pomůcka. Materiály jsou strohé, informativní a chybí celistvé zpracování formou historické syntézy. Jsou zde uloženy oběžníky, nařízení, směrnice a jiné úřední dokumenty k provozní činnosti. Zajímavou částí fondu je fotodokumentace, která mi pomůže barvitě vylíčit významné budovy, osobnosti a události ve vývoji poštovníctví.

Inventarizace fondu byla uspořádána v těchto skupinách archivního materiálu:

- 1) Podací protokoly presidiální z let 1919 - 1944, knihy č. 1 – 14
- 2) Podací protokoly všeobecné z let 1918 – 1943, knihy č. 15 – 681
- 3) Indexy presidiální z let 1919 – 1942, knihy 682 – 693
- 4) Indexy všeobecné z let 1918 – 1942, knihy 694 – 1006
- 5) Spisy uspořádané v A MPT z let 1918 – 1943, karton č. 1 – 49
- 6) Spisy dle oddělení a let z let 1918 – 1943, karton č. 50 – 1897
- 7) Spisy abecedně dle poštoven z let 1918 – 1943, karton č. 1898 – 2 380
- 8) Spisy sam.oddělení z let 1918 – 1943, karton 2381 – 2410

Nicméně podklady pro mou práci jsem čerpala ze spisů bývalého Poštovního archivu, který je součástí fondu MPT. Jedná se o komplex dokumentů, které soustředil Václav Dragoun, kde hlavní část spisů je uvedena pod fondem Ředitelství pošt a telegrafů v Praze. Obsahuje jak prameny k dějinám poštovníctví, tak i rozvoji telegrafu u nás. U spisů celého komplexu bývalého Poštovního archivu došlo po roce 1921 k vytváření umělých sbírek, které jsou dalším pramenem k čerpání podkladů k mé práci. Inventáře k jednotlivým fondům obsahují historický úvod do problematiky, informaci a rozdělení soustředěné dokumentace, vlastní inventář a obsah. Materiály jsou inventarizovány tímto způsobem: pořadové číslo, signatura, název spisu, obsah, datace a přírůstkové číslo.

Fond *Dokumenty k dějinám ministerstva pošt a telegrafů* zachycuje pod sig. I. období rakouské poštovní správy, pod sig. II období let 1918 – 1945 a pod sig. III. období po roce 1945. Tato sbírka písemností, tisků a fotografií netvoří ucelenou řadu, proto budu

kompletovat údaje z výše uvedeného fondu MPT a sbírek Poštovního muzea a brát je v potaz jako celistvý pramen k dějinám poštovního ředitelství v Praze. Mimo jiné se zde nachází také rukopis a pozůstalost bývalého generálního ředitele Maxmiliána Fatky, která obsahuje rukopisnou práci o dějinách pošty v době rozpadu Rakouska – Uherska a o budování nového poštovního systému v rámci Československé republiky.

Fond *Dokumenty k dějinám poštovníctví* je také neucelenou sbírkou různorodého materiálu, především dobových fotografií, vážící se k jednotlivým regionálním ředitelstvím, také i v Praze.

Fond *Dokumenty k dějinám poštovním úřadům* obsahuje písemnosti a tiskopisy z činnosti poštovních úřadů, fotografie budov a zaměstnanců. Dále písemnosti z pozůstalosti pracovníků úřadů. Plány budov a fotografie jsou uloženy v pobočce ve Vyšším Brodě.

Fond *Automobilová doprava* zahrnuje dokumenty z období zavádění automobilové pošty v Rakousku – Uhersku, jsou to ceníky a předpisy pro státní automobilové linie a především pak do let 1919 až 1925, kdy československá poštovní správa usilovala o systematické zavedení poštovní automobilové dopravy a to včetně fotodokumentace dopravních prostředků a garáží (1918 – 1938).

Pro oblast telekomunikací jsou soustředěny materiály jak písemného charakteru, tak fotodokumentace a dále rukopisná práce J. Skokana *O dějinách telefonu v Praze*. Ministerstvo pošt a telegrafů, Praha (NA/429). Archivní fond z let 1918-1943 (1945): o rozsahu 345,90 bm, zvláštní část tvoří spisy vztahující se k jednotlivým poštám a poštovním (abecedně). Součástí úřadu bylo Poštovní muzeum, archiv a knihovna.

Sbírka *Ministerstvo pošt a telegrafů* (Poštovní muzeum): Dokumenty k historii ministerstev, která byla pověřena správou pošty od 2. poloviny 19. století do r. 1948. Soubor fotografií československých ministrů pošt telegrafů, ministerských úředníků a budov.

Sbírka *Fotoarchiv ministerstva pošt a telegrafů* (Poštovní muzeum): Úřední fotodokumentace Ministerstva pošt a telegrafů.

Ředitelství pošt a telegrafů Praha (NA/886)

Archivní fond z let 1763-1945 (1947) rozsahu 337,65 bm. Zahrnuje v sobě následující původce: *Vrchní poštovní správa Praha* (1763-1850), *Poštovní ředitelství Praha* (1850-1883), *Telegrafní inspektorát Praha* (1856-1872), *Telegrafní ředitelství Praha* (1872-1883).

Sbírka *Pošta za I. republiky* (Poštovní muzeum)

Doklady k poštovnímu provozu v I. ČSR, např. dokumentace k budování nových poštovních úřadů, úřední oběžníky a doklady k činnosti Poštovní nákupny, fotoalba z poštovního provozu, statistiky apod.

Sbírka *Práce k dějinám poštovníctví* (Poštovní muzeum)

Nevydané rukopisy o historii poštovníctví, rukopisy vydaných prací doplněné o studijní materiál a drobnější studie k dějinám jednotlivých poštovních úřadů.

Sbírka *Telefon* (Poštovní muzeum)

Zejména o práce k dějinám telefonu, schémata a popisy telefonních zařízení a formuláře a přihlášky k telefonním hovorům, fotografie telefonních ústředen, výstavby kabelových tratí, telefonního vedení a zesilovacích stanic.

Sbírka *Telegraf* (Poštovní muzeum)

Zejména instrukce pro provoz telegrafu, schémata telegrafních zařízení a jejich popisy, telegramy, různé druhy telegrafních blanketů a kvitancí na telegramy, fotografie telegrafních přístrojů (např. Morse, Hughes) a fotografie z telegrafního provozu - telegrafních sálů a ústředen, včetně fotografických alb, doklady z provozu potrubní pošty.

Po skončení války v roce 1918 byla zrušena podřízenost vídeňským centrálním úřadům a všechny poštovní záležitosti převzalo československé ministerstvo pošt a telegrafů v Praze. Prvním ministrem se stal Jiří Stříbrný a prvním ředitelem pražského ředitelství pošt a telegrafů byl Maxmilián Fatka.

Jak už bylo výše řečeno, vzniklo ministerstvo pošt a telegrafů, které bylo umístěno na Smíchově, v Karlově ul. 36. Po převratu byl pověřen správou poštovního a telegrafního ústavu vrchní poštovní rada ředitelství pošt a telegrafů v Praze JUDr. Maxmilián Fatka, kterého Národní výbor jmenoval 4. 11. 1918 generálním ředitelem pro záležitosti pošt a telegrafů na území československého státu. Dosavadní ministři pošt a telegrafů Jiří Stříbrný (14. 11. 1918 - 7. 7. 1919), František Staněk (8. 7. 1919 - 14. 9. 1920), JUDr. Maxmilián Fatka (15. 9. 1920). Ministerstvu pošt a telegrafů příslušela vrchní správa pošt, telegrafů a telefonů i poštovního šekového úřadu. Ministerstvo pošt a telegrafů rozhodovalo o důležitých záležitostech týkajících se oboru jeho působnosti. Byly to záležitosti dopravy mezinárodní, uzavírání smluv s cizinou, organizační záležitosti poštovního a telegrafního ústavu, úpravy provozu a poplatků, sestavování státního rozpočtu a povolování všech údajů, zřizování nových úřednických míst, návrhy na jmenování úředníků od VIII. h. tř., obsazování vedoucích a dozorcích míst IX. třídy hodnostní, nejvyšší dozor nad činností poštovního šekového úřadu. Generální ředitel pošt a telegrafů byl zástupcem ministra a spravoval

záležitosti poštovní, telegrafní a telefonní dle pokynů ministra a byl zodpovědný za vyřizování všech věcí.

Průběhem jednotlivých vývojových etap se poštovníctví zdokonalovalo vlivem technického pokroku a stálo na čelním místě mezi obory, které jako první přejímaly důležité objevy a vynálezy. Vyplývá to ze samotné podstaty pošty jako univerzálního prostředku lidské komunikace. Pošta sloužila nejen pro dopravu zpráv, ale po staletí i pro přepravu lidí. Hospodářský význam pošty vynikl ve zprostředkování peněžního styku. Pošta se také stala systémovou oporou elektrických komunikačních prostředků – telegrafu a telefonu a v novější době i radiokomunikací a přenosu dat.

Výše uvedené údaje jsou blíže vysvětleny v jednotlivých částech této práce a tvoří ucelenou syntézu dané poštovní problematiky, která tvoří důležitou část hospodářských dějin.

1. HISTORICKÝ VÝVOJ POŠTOVNICTVÍ V EVROPĚ V RÁMCI HISTORICKÝCH VÝVOJOVÝCH ETAP

1.1. STAROVĚK

Na počátku všeho bylo písmo. Objev písma je považován za největší počín v dějinách lidstva. Aby byly zprávy zprávami, musely být někomu určeny. Svědčí o tom Rozetská deska. Překládá první písmo do hieroglifů i do řecké abecedy. První obálka světa dokládá, že si pisatel nepřál, aby někdo jiný zprávu cestou četl. Tím můžeme považovat, že byly stanoveny základní poštovní parametry, tedy už několik tisíciletí před vznikem pošty. Historicky první formy psaných sdělení, označovaných jako zprávy, byly dopisy psané do hlíny, ty byly typické pro starobabylonské období v životě starověké Mezopotámie. Hliněné tabulky s vyrytým textem bylo třeba chránit před paděláním, neboť po pouhém navlhčení se mohla zpráva snadno smazat a nahradit jinou. Proto se tabulky opatřovaly hliněným obalem, což byly pravděpodobně první historicky známé dopisní obálky. Obaly takových klínopisných dopisů byly popsány stručným výtahem z celého uschovaného dopisu. Ve starověkém Egyptě existovala organizovaná doprava zpráv již několik tisíce let před naším letopočtem. Podobně tomu bylo také v Číně a Japonsku.¹

Ve starověké Persii byl vybudován celý poselský systém se soustavou stanic pro výměnu jezdeckých koní. Antičtí Řekové užívali dva druhy posílů běžců s lity navinutými na holi, zvané „skytalé“ – grammotofory pro menší vzdálenosti a hemmerodrony pro velké vzdálenosti. Skutečnou organizací poštovníctví ve starověku se proslavilo starověké římské impérium. „Cursus publicus“ je název pošty před dvěma a půl tisíciletími. Byla to instituce státní a byla zřízena pro potřeby státní správy. Směli ji proto používat, ať již k dopravě korespondence, či k dopravě osobní, pouze státní úředníci, vojevůdci, císař a osoby z jeho okolí. Pouze výjimečně i osoby soukromé. Tato instituce vznikla v Římě současně se vznikem císařství. Založení se připisuje císaři Augustovi (31 př. n. l. až 14 n. l.).² Cursus publicus umožňoval přepravu zpráv jednak pěšími, jednak jízdními posly, ale také dopravu vozy. Poštovní dopravu organizoval a v nejvyšší instanci řídil velitel císařské tělesné stráže –

¹ KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s.

² Tamtéž.

Č ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 8-13. ISBN 978-80-86660-23-3.

Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

„praefectus praetorio“. V celé říši byla při silnicích vybudována síť velkých poštovních stanic, „mansiones“, které byly vybaveny tak, aby mohly poskytnout stravu, ubytování a nocleh cestujícím a personálu státní pošty. Mezi těmito velkými stanicemi, většinou od sebe vzdálenými na den cesty, se budovaly menší, pouze přepřahací stanice, „mutationes“. Mezi dvěma velkými poštovními stanicemi bylo umístěno pět až osm přepřahacích stanic. Poštmistři na vozech se prokazovali diplomou, aby dostali na pozici čerstvé koně. Pro zprávu poštovních stanic a silnic byl vytvořen celý systém různých profesí, které měly zajistit spolehlivý poštovní provoz. Kromě správců poštovních stanic, kteří měli na starosti i příslušné úseky silnic, působili na stanici ještě poháněči potahů, zvěrolékaři, průvodci poštovních vozů, úřední sluhové, personál, který pečoval o vozy nebo tažná zvířata. Stanice byly vybaveny různými typy vozů a pro přepřahání bylo připraveno až dvacet koní. Římská říše se rozpadla, ale pojmy diploma a post pocházejí z oněch dob.³

1.2. STŘEDOVĚK

Ranný středověk přinesl naprostý úpadek v rozvoji dopravnictví a poštovníctví. Organizaci jakéhokoliv spojení, které by nám připomínalo bohatý rozvoj poštovníctví v Římě, ve středověku nemůžeme najít. Výjimku v celkovém úpadku organizované dopravy zpráv tvoří, tak jako v jiných oblastech, období tzv. karolinské renesance, tj. doba vlády císaře Karla Velikého (768 – 814) ve Franské říši. Po jeho smrti se Franská říše postupně rozpadla. V neustálých bojích se začaly v Evropě rodit nové feudální státy, zaniklo definitivně i poslední poštovní spojení připomínající svou formou zaniklou slávu římského „cursu publica“. V desátém a jedenáctém století znalost psaní téměř zanikla a pošta neměla co dopravovat.⁴

Základy naší pošty můžeme hledat v Itálii ve třináctém století, severně u Pergamonu, v divočině pod Jezevčí horou, v Monte Tasso se nachází korneto kamereta (usedlost, městečko), kde nevedou silnice. V kryptě tamějšího románského kostelíčka Sv. Eliáše odpočívá jeden z prvních Tassů. Tasso znamená jezevec. Později byl název zkomolen na Taxis a přibyl přídomek Thurn. Thurn Taxis byl rod, který založil světovou poštu. Dodnes je

³ ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s.6-8.

⁴ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: Rozpad antické organizace*, Česká pošta, s.p, 2000, s.8-10. ISBN 80-86437-02-0.

POLIŠENSKÝ, Miroslav, *Po stopách poselských spojů v českých zemích do konce 14. století*. Sborník Poštovního muzea, 1978, Praha 1978, str. 57 - 73

v jeho erbu jezevec. Ve třináctém století počali Tassové budovat systematicky horské chodníčky a překladiště spojující sídla místních vládců s Janovem, Benátkami, Florencií a Milánem. Jejich heslo bylo „perpetua fide“, tzn. nepřetržitě a spolehlivě. V patnáctém století Tassové získávají privilegia na provozování pravidelného poštovního spojení. Pošta doručována jízdními i pěšími posly byla přepravována ve vacích z jezevčí kůže a poslové nosili na rukávu odznak s běžícím jezevcem a trubkou. Koncem třináctého století Amádeo Tasso, žijící v Bergamu, zorganizoval skupinu poslů, nazývaných Bergaschi, pro dopravu zpráv v okolí Bergama, Milána a Brescie. Amadea Tassa můžeme považovat vlastně za zakladatele podnikání, které přineslo všem Taxisům velký finanční zisk, který vyplynul z potřeby rychlého doručování zpráv v souvislosti s rozvojem obchodu v celé Evropě. V roce 1455 se Alesandro Tasso stal nadřízeným všech poslů působících ve službách papežského dvora v Římě a jeho potomci zastávali tento úřad dědičně. V roce 1457 německý císař Fridrich III. zplnomocnil svého vrchního mluvčího Ruggiera Tassa, aby zřídil jízdní spojení z Innsbrucku do Štýrska a do Itálie. V roce 1457 je vlastně počátek historie říšské pošty, která posléze měla větší význam než působení Taxisů v Itálii. Ruggiero založil poštovní stanice mezi důležitými městy a rozšířil tak své působení na celé Německo. Poslové ve službách Taxisů doručovali úřední korespondenci panovníka. Kurýři byli dobře placeni i v těchto službách pracovala nižší šlechta. Ruggiero Tasso byl za tyto služby také povýšen do rytířského stavu.⁵

V roce 1489 se jeho vnuk Jeannetto Tasso stal generálním poštmistrem říšské pošty a řídil poštovní spojení v Německu společně s bratrem Franzem von Taxis a synovcem Johannem Babtistou. Roku 1505 byla uzavřena smlouva mezi Franzem von Taxis a španělským králem Filipem I.. Byly sestaveny poštovní kursy ve všech državách pod vládou Habsburské dynastie, tj. v Německu, Nizozemí a ve Španělsku. Pošta mezi Španělskem a Nizozemím byla dopravována přes Paříž a dále do Bruselu. Franz von Taxis se stal nejvyšším dvorským poštmistrem v Habsburských zemích a zakladatelem rodinného bohatství. Franz von Taxis měl své rodové heslo „Perpetua – fide“ - nepřetržitě, spolehlivě. Když v roce 1517 zemřel, stal se jeho nástupcem synovec Johann Babtista, který byl současně potvrzen do úřadu nejvyššího dvorského poštmistra.⁶

⁵ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: Počátky organizovaného poštovníctví*, Česká pošta, s.p, 2000, s.17-18. ISBN 80-86437-02-0.

⁶ Č ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 19-20. ISBN 978-80-86660-23-3.

KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 22-23.

1.3. NOVOVĚK

Taxiští poslové se v průběhu šestnáctého století stali nepostradatelnými. Organizovali výměnu zpráv všude tam, kam se hnula císařská vojska, dopravovali především úřední i soukromé listy habsburských panovníků, sdělení kurfiřtů, zprávy stavovských a zemských orgánů, papežské buly a brevia, depeše papežských nunciů, zprávy císařských generálů, soukromou i obchodní korespondenci. K rychlejšímu doručování zpráv přispěl i systém tzv. poštovních relé na jednotlivých poštovních stanicích, kde byli k dispozici čerství koně, které posel měnil na určených místech. V druhé polovině šestnáctého století byla jejich pozice v organizování poštovní přepravy dočasně ohrožena, a to když v roce 1566 zasáhla Nizozemí vlna nespokojenosti se Španělskou nadvládou. Sídlo Taxisů v Bruselu bylo vypleněno a Leonard von Taxis, syn Johanna Babtisty, odjel do Německa. Poštovní kursy z Madridu do Bruselu byly narušeny. Císařský mandát Rudolfa II. Roku 1595 potvrdil Leonarda von Taxis generálním poštmistrem v Nizozemí a nejvyššího dvorského poštministra v Německu a byl mu udělen titul barona. Po jeho smrti převzal štafetu syn Lamoral.⁷

Před začátkem třicetileté války potvrdil císař Matyáš v Praze roku 1615 dědičné nástupnictví v mužské linii v statutu nejvyššího říšského poštovního generalátu Lamoralovi von Taxis. V roce 1621 bylo právo dědičnosti přeneseno i na ženské členy rodiny, v případě zemření mužských potomků. Taxisové v období Třicetileté války byli věrní německému císařství a byli na straně habsburského domu. Taxiští poslové udržovali pravidelná spojení mezi hlavní stanem císaře a veliteli císařských armád. Po skončení války se Německo rozpadlo na řadu drobných států a knížectví a přestala existovat centrální správa říše. To také uvedlo v otazník provozování poštovníctví rodinou Taxisů. Proti organizování pošty Taxisi se postavil braniborský kurfiřt Bedřich Vilém, který v opozici získal i sousední státy. Poukazoval na to, že má právo ve vlastní zemi organizovat dopravu zpráv. V ostatních zemích Německa Taxisové své výhradní právo uhájili. Koncem sedmnáctého století, za francouzsko – nizozemských válek, ztratili Taxisové skoro na padesát let výnosnou državu rodinného podnikání – v Nizozemí.⁸

⁷ Č ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 19-20. ISBN 978-80-86660-23-3.

KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 26.

⁸ T Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

Také počátkem osmnáctého století, za válek o španělské dědictví, kdy byl Brusel obsazen francouzským vojskem, Taxisové přenesli své sídlo do Frankfurtu, později do Řezna. Ztracený nizozemský poštovní generalát získal zpět teprve Anselm von Taxis v roce 1725, na základě smlouvy uzavřené s císařem Karlem VI.⁹

V druhé polovině osmnáctého a první polovině devatenáctého století došlo k hospodářským a sociálním změnám, z čehož vyplynuly nové společenské vazby na základě kapitalistických vztahů. Před francouzskou revolucí dosáhli Taxisové vrcholu v provozování poštovní dopravy. Velké změny v provozování poštovníctví rodinou Taxisů přinesla francouzská revoluce v roce 1789. Taxisové ztratili vliv na vedení poštovníctví ve Flandrech a Barbansku, která okupovala revoluční Francie. Podle říšských sněmovních usnesení roku 1803 Taxisové dostali garance k provozování pošty na územích, která připadla Francii. V roce 1806 byla založen Rýnský spolek, jako unie německých států, pod protektorstvím napoleonské Francie a Svatá říše římská německého národa přestala existovat. Odstoupením německého císaře zanikl říšský sněm, jehož prostřednictvím uplatňovali Taxisové vliv na provozování pošty v Německu a v tomto roce také skončil říšský poštovní generalát Taxisů. Jednotlivé státy mohly vykoupit taxiský poštovní regál za náhradu, převzít práva bez náhrady nebo ponechat poštovní správu v rukách Taxisů. V roce 1808 byla taxiská práva v Bavorsku vykoupena za roční náhradu 100 000 zlatých. V roce 1810 bylo přeneseno hlavní poštovní ředitelství z Řezna do Frankfurtu, který se stal centrem poštovní přepravy až do konce devatenáctého století. Závěrečným aktem vídeňského kongresu zůstala v roce 1815 v platnosti říšská sněmovní usnesení, podle kterých je pošta v Německu řízená Taxisi, pokud určitý stát nebude požadovat zvláštní smlouvu, tzn. převzetí provozu pošty do vlastní režie za náhradu, stanovenou dohodou s Taxisi.¹⁰

Kolem roku 1820 byla pod přímou poštovní správou Taxisů velkovévodství Württenberská, Hessensko – nasavská, svobodné město Frankfurt, vévodství Sachsen – Weiman, Sachsen – Meiningen, Sachse – Corburg, hrabství Reuss-Schwarzburg, hanzovní města Hamburg, Lubeck, Brémy a hrabství Lippe – Detmolské. Menší německé státy získaly možnost řídit poštovní spojení na vlastní náklady a ve vlastní režii. Po roce 1866 pruským vítězstvím nad rakouskou armádou došlo k jednání mezi Taxisi a pruskou vládou dne 28.

⁹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: Počátky organizovaného poštovníctví*, Česká pošta, s.p. 2000, s.20. ISBN 80-86437-02-0.

ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 35-40. ISBN 978-80-86660-23-3.

¹⁰ ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 18 - 19.

ledna 1867 v Berlíně, které mělo definitivně uzavřít více než 400leté podnikání rodiny v oblasti poštovníctví. Na základě vypracované smlouvy přešlo vedení poštovníctví v Německu do rukou pruského krále za jednorázové odstupné rodině Taxisů ve výši 3 miliony marek. Úspěch Taxisů v provozování poštovníctví nebyl dán jen organizačními schopnostmi, ale především dobou, která si postupně vynutila doručování zpráv jako nezbytnou součást každodenního života.¹¹

¹¹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: Počátky organizovaného poštovníctví*, Česká pošta, s.p, 2000, s.20-22. ISBN 80-86437-02-0.
ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 41. ISBN 978-80-86660-23-3.
Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

2. HISTORIE POŠTOVNICTVÍ V ČECHÁCH

Než přejdeme ke konkrétnějším údajům poštovníctví a vývoje Poštovního ředitelství pošt a telegrafů Praha a československé pošty, bylo by dobré se zmínit a seznámit se s praktikami vývoje poštovníctví v naší zemi, ze kterého postupně vplynuly jednotlivé události týkající se této činnosti.

Dějiny poštovníctví se dělí na čtyři období, a to na:

2. 1. POSELSKÉ ZŘÍZENÍ NEORGANIZOVANÉ (DO R. 1526)

V tomto období byly zprávy doručovány prostřednictvím poslů. Posly si vydržoval panovník, šlechta, církevní hodnostáři. Výměna zpráv byla potřebná i mezi obchodníky, cechy a univerzitami. Organizace doručování posly byla rozsáhlá, ale těžkopádná. Tím, že se mnohdy pohybovalo mezi dvěma místy ve stejnou dobu několik poslů, byla neekonomická a neefektivní. Z těchto důvodů došlo v 15. a 16. století k vybudování nové organizace doručování zpráv, a to poštovním způsobem.¹²

Poselské služby prošly v té době složitým vývojem, a to od diplomatických poselstev raného středověku až po dobře organizovaná soukromá poselská zařízení, která vznikla v důsledku rozvoje středověkých kanceláří. Diplomatická poselstva tlumočila ústní nebo doručovala písemné zprávy zásadního významu mezi jednotlivými panovnickými dvory nebo s dvorem papeže a římského císaře. V čele poselstva stály osoby výše postavené, členové knížecího nebo královského dvora, vysocí šlechtici nebo církevní hodnostáři, které doprovázela početná družina s desítkami osob, jejich sloužícími a ozbrojeným doprovodem. Ten kdo stál v čele poselstva, musel znát kromě latiny také řeč té země, kam mělo poselstvo namířeno. Měla předem určenou trasu, na které využívalo pro svůj odpočinek královské hrady, šlechtická a církevní sídla. Cestovní výlohy se platily z královské pokladny. Rychlost diplomatického poselstva byla dána dle obtížnosti terénu, a to asi 20 - 40 km denně. Poselstva cestovala kvůli bezpečnosti jenom ve dne. Během výpravy se vystřídal i několik průvodců. Poselstva i jednotliví poslové bývali od 14. stol. vybaveni průvodním listem, který osvědčoval

¹² ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 24 - 28.

ROUBÍK, František, *K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. a 18. století*. Sborník archivu ministerstva vnitra, sv. X. Praha 1937, s. 10.

Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

jejich totožnost, tzv. glejtem, který vydávali panovníci a císař pro cesty na území pod jejich nadvládou. Četné diplomatické styky s císařským dvorem jsou u nás doloženy již z doby Velkomoravské říše a v době přemyslovské.¹³

Za vlády Karla IV. (1346 - 1378), českého krále a zároveň římského císaře, se centrem římské říše staly Čechy a pražský císařský dvůr. Spojení Čech s ostatním území Evropy bylo složité, neboť pohraniční hory a husté lesy byly přirozenou hradbou, kterou bylo možné projít zemskými branami. Velkomoravská říše udržovala diplomatické styky s papežským dvorem v Římě, byzantským císařstvím a franckou říší prostřednictvím cest přes Děvín a Aquileu, odkud vedly cesty pře Sofii do Cařihradu a přes Benátky do Říma. Z českých zemí vedla nejdůležitější zemská stezka do Bavor, odkud se chodilo ke dvoru římských císařů a do Itálie.

Pražské biskupství, založené v 10. století, udržovalo poselské spojení s nadřízeným arcibiskupstvím v Mohuči. Zemská stezka vedla přes dnešní Kynžvart na Cheb, bavorský Waldsassen a Naaburg a dále na západ. Využívalo se také obchodních stezek. Koncem 14. století bylo na mezinárodních obchodních cestách doloženo v Čechách dvacet sedm obchodně ubytovacích center, na Moravě pět, ve Slezsku osm a v Dolní a Horní Lužici čtyři. Politické a ekonomické zájmy panovníků té doby si vynutily budování přístupových cest i do odlehlých koutů země a vytvoření vnitřní dopravní sítě. V té době také došlo k rozšíření písemné agendy zemských úřadů a bylo nutné bezpečně a rychle doručit zprávy. Písemnou agendu královské komory, která spravovala osobní majetek panovníka, doručovali v rámci země jízdní a pěší poslové. Pro větší bezpečnost chodili ve dvou. Během cesty byli ubytováni a stravováni bezplatně v městských nebo klášterních obchodně poselských centrech, kde jim poskytlí dle potřeby čerstvé koně, krmivo a ustájení.¹⁴

Ve 14. stol. se tyto naturální povinnosti vykonávané posly změnilly na placené služby a poslové začali dostávat částku na pokrytí nákladů spojených s výkonem jejich služby. Počet poslů zemských úřadů narůstal. Nejdůležitějšími byli z hlediska správy země poslové královské komory a poslové soudní. Soudní poslové byli od 13. stol. chráněni, útok na ně byl uznán hrdelním zločinem. Vlastní doručení pŕihonu bylo pro soudní jednání velmi důležité a

¹³ ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 29-30.

¹⁴ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovnictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 18 - 19. ISBN 978-80-86660-23-3.

ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s. 16-17. Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

poslové měli využít pro jeho odevzdání všech možností. Pokud nemohli dotyčnou osobu sehnat, zanechali pŕuhon konšelŕum jeho poddanského mĕstečka, kteří jeho doruĕení měli zajistit. Středovĕk znal i tzv. zpŕosob pohánĕní takáčem, což byla veřejně vyhlášená výzva, kterou poslové pronesli na shromáždĕní šlechty, výroĕním trhu a všude tam, kde byla možnost, že se doslechne o pŕuhonu žalovaná strana. Písemnou agendu panovnické kanceláře i jeho soukromou korespondenci doruĕovali zemĕpanští poslové. Také šlechtické, církevní a mĕstské kanceláře zaměstnávaly své stálé posly.¹⁵

Vlastní organizaci zpráv měly i středovĕké univerzity, které k tomu vedla nutnost ĕasté vzájemné výměny informací a výsledkŕů vĕdeckého bádání, ale také snaha umožnit spojení studentŕů s domovem. Studující byli rozděleni podle národnosti do ĕtyř skupin – francouzské, anglické, německé a normanskopikardské a každá z nich měla vlastní zvolené posly pod přísahou. Hlavní poslové organizovali poselské spojení do jednotlivých zemí a vybírali poplatky za svĕřenou korespondenci. Byli to příslušníci předních pařížských mĕšťanŕů a za tuto službu byli osvobozeni od daní, cel a různých povinností. Z vybraných penĕz hradili výlohy vlastních poslŕů, nazývaných „petits messagres“. Ti bydleli ve mĕstech a vesnicích ležících na trasách pouŕžívaných zemských silnic a vytvářeli řetĕz navzájem na sebe navazujících poselských kursŕů, který umožňoval rychlou dopravu zpráv do cíle zejména poté, co byli pro službu vybaveni koňmi. Doruĕovali také korespondenci za úplatu a korespondenci jiných institucí a jednotlivcŕů. Podobným zpŕosobem organizovala doruĕování zpráv také univerzita v Praze.¹⁶

S prvními zmínkami o mĕstských poslech se můžeme setkat od 12. stol., ale rozkvĕt nastává až ve fázi vrcholného středovĕku. V popředí byl mĕstský ŕředník, který organizoval pochŕzky podřizených poslŕů nebo poddaných a vybíral poplatky za jejich služby. Doruĕování zpráv až do cíle vykonával vždy stejný posel, a to i do vzdálených míst. Z důvodu bezpečnosti byli poslové ozbrojeni kopím a nosili viditelné znamení svého ŕřadu. Byl to nejĕastĕji znak mĕsta, v jehoŕ službách byli. Odznak byl umístĕn na prsou nebo na rukávu a zásilky nosili v brašnách nebo pouzdrech zavĕšených přes rameno (např. praŕští poslové nosili od 13. stol. předepsaný odĕv). Ze Starého mĕsta pražského v barvách žluté a ĕerné a z Nového mĕsta pražského v barvách žluté a ĕervené. Za doruĕení dostávali penĕžní odměnu, která závisela na délce jejich pochŕzky. Výkon jejich služby byl řízen poselskými řády.¹⁷

¹⁵ ĀTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Āechách, na Moravĕ a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 19 - 20. ISBN 978-80-86660-23-3.

¹⁶ Tamtĕž

¹⁷ ĀTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 31.

Vedle těchto poslů také v této době existovala ještě větší skupina osob, které příležitostně dopravovali zásilky obchodníků a jednotlivců z nižších vrstev společnosti. Byli to zejména potulní mniši, studenti, cestující a jiní. Takovou výraznou skupinou byli řezníci, kteří podnikali pravidelné cesty za obchodem, městské cechy s nimi uzavírali smlouvy o obstarávání dopravy zpráv. Na svých trasách měli vybudovány svoje stanice, kde oznamovali příjezd troubením. Postupem času vytvořili poselskou organizaci, která počala konkurovat vznikající poště. Pravidelný poštovní styk byl také nezbytnou součástí dálkového obchodu. V Čechách byl v rukou cizinců, kteří u nás měli obchodní pobočky a skladiště zboží. Tato doprava zpráv byla celkem bezpečná, neboť kupci putovali ve skupinkách a pod ochranou ozbrojeného doprovodu. Také velké obchodní domy se sdružovaly ve spolky a měly své vlastní posly, kteří jezdili buď s kupeckými skupinami nebo s vlastním ozbrojeným doprovodem. Nejrozvinutější byla kupecká doprava zásilek od 13. stol. mezi severoněmeckými hanzovními městy a významnými evropskými centry včetně Prahy, se kterými hanza navázala obchodní a poselské spojení.¹⁸

2. 2. POSELSKÉ ZŘÍZENÍ ORGANIZOVANÉ POŠTOVNÍM ZPŮSOBEM (1526-1750)

Také v této době rostla všeobecná vzdělanost a znalost písma, nastal velký rozvoj obchodu, a tím nutnost sdělování zpráv. K tomu také přispívala poloha českých zemí, které ležely v samém srdci Evropy. Procházely zde důležité obchodní cesty, které spojovaly okolní země všech čtyř světových stran. Pošta se stala neoddělitelnou součástí života země a její neustálé rozšiřování si vynutilo i první organizační opatření. Ta však spadají do dob vlády prvních rakouských panovníků na českém trůně.

Od 16. stol. k regálům patřil také poštovní regál, který panovník propůjčoval a potvrzoval jednotlivci. Když v roce 1526 získal Ferdinand I. Habsburský české země, tak hned od počátku své vlády se snažil vymanit českou kancelář, která byla úřadem českého krále, ze stavovského vlivu. Závislost české kanceláře na stavech považoval Ferdinand I. Habsburský z hlediska výkonné královské moci za zasahování do královských práv. Z tohoto

¹⁸ ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 32-33.

ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s. 20. Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

důvodu v roce 1527 zřídil dvorskou komoru ve Vídni, která byla ústředním finančním a politickým úřadem pro všechny rakouské dědičné země, české země a Uhry. Jako nadřízenou instituci české kanceláře zřídil Ferdinand českou komoru v Praze.¹⁹

Ve druhé polovině 16. století získal habsburský rod císařskou korunu a současně se jeho jednotlivé větve dostávaly k moci v jednotlivých evropských zemích. Tím vznikla naléhavá potřeba poštovního spojení mezi habsburskými državami. Tohoto úkolu se zhostili bratři František a Jan z Taxisu, zakladatelé knížecího rodu Thurn-Taxisů, kteří založili poštovní podnik s mezinárodními styky. Uzavírali smlouvy přímo s panovníky. Byla vybudována spojení mezi středoevropskými Habsburky, západní Evropou a Španělskem. Tím nastal okamžik definovaný jako zřízení organizovaného poštovníctví.²⁰

Po zvolení českým králem v roce 1526 zřídil Ferdinand I. pravidelnou poštu z Prahy do Lince, kde tehdy Ferdinand pobýval. Přepravovala pouze úřední listiny, měla předepsanou cestu, ale neměla dosud stálé stanice pro výměnu čerstvých koní. Takové stanice byly zřízeny až za Maxmiliána II. a Rudolfa II. Tehdy byla také císařskému dvoru vyhrazená doprava pošty i pro soukromou korespondenci. Když Ferdinand přesídlil do Vídně, byla zřízena pošta z Vídně do Prahy. Tímto krokem byl dán základ organizovaného poštovníctví v českých zemích. Kvalita a rozsah poštovního spojení se stále zlepšovaly. Správou poštovníctví v Čechách pověřil Ferdinand I. Habsburský Antonia z rodu Taxisů. V roce 1527 Antonio Taxis zřídil první poštovní trať v Čechách, Vídeň – Praha. Jednotlivé poštovní stanice na této trati byly od sebe vzdáleny zhruba 2 míle. (1poštovní míle je 7,5 km), po dvou hodinách jízdy. Jednalo se o stanice: Stockerau, Hollabrunn, Pulkava, Vratěšín, Slavonice, Čluněk, Samokoly, Tábor, Votice a Nespeky. Do zemského úřadu hlavního poštmistra pro Čechy v Praze dosadil svého bratra Ambrosia Taxise. Pražský poštministr byl sice přímo podřízen dvorskému poštmistrovi ve Vídni, ale svou činnost vykonával v závislosti na české komoře, která nesla náklady pro provoz zemských poštovních stanic a tratí a z královské pokladny platila také jízdní i pěší posly.²¹

Kromě první poštovní tratě bylo důležité spojení z Prahy přes Plzeň na německé území do Řezna a Augsburku, dále do západní a jižní Evropy. Cesta vedla přes Beroun,

¹⁹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 21. ISBN 978-80-86660-23-3.

ROUBÍK, František, *K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. a 18. století*. Sborník archivu ministerstva vnitra, sv. X. Praha 1937, s. 25 – 26.

²⁰ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 22. ISBN 978-80-86660-23-3.

²¹ ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 29.

Žebrák, Plzeň, Kladruby, Tachov, do Horní Falce. Na tomto spojení byly tyto poštovní stanice: Rokycany, Plzeň, Stod. Poštovní spojení do Řezna se na konci 16. století provozovalo přes Beroun, Žebrák, Mýto, Rokycany, Plzeň, Stod, Staňkov a Domažlice. Poštovní spojení z Prahy přes Cheb do Frankfurtu vedlo přes Slaný, Žatec, Kadaň, Ostrov, Sokolov. Poštovní spojení s Lipskem procházelo v 16. století stanicemi ve Slaném, Lounech a Chomutově. Důležité bylo také spojení se saskými Drážďany koncem 16. století přes Velvary, Budyni nad Ohří, Litoměřice a ústí nad Labem. Spojení s Vratislaví se uskutečňovalo přes poštovní stanice Nehvizdy, Nymburk, Nový Bydžov, Hradec Králové, Náchod a Broumov. Výše uvedená spojení se týkala dopravy zpráv zprostředkované královskou poštou.²²

Až do roku 1571 si Taxisové dosazovali do pražského úřadu své příbuzné. V roce 1583 přesídlil úřad nejvyššího dvorského poštmistra s císařským dvorem do Prahy. Praha se stala sídelním městem císaře Rudolfa II a až do jeho abdikace v roce 1611 centrem římskoněmecké říše. V té době byla Praha napojena na dvacetjedna poštovních spojů do všech významných evropských správních a obchodních středisek. V roce 1621 se stal pražským poštmistrem Ferdinand Prruger z Grünburgu. Po Bílé hoře v roce 1624 přešlo poštovníctví v českých zemích mimo jiné také vedle rodu Taxisů do rukou rodiny Paarů. Obdrželi jako císařské léno vrchní správu a organizaci pošt v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a v obojích Rakousích. Pro šlechtickou rodinu to byl výnosný obchod. Méně pro Čechy, všechny výnosy šly do rukou Paarů, zatímco česká komora platila veškeré náklady. Česká komora poukazovala na to, aby provoz pošty byl placen podle říšského vzoru v Německu, kde byla pošta v nájmu rodiny Taxisů, a to z výnosu poštovních poplatků a ne jako dosud z komorních.²³

Po udělení nejvyššího dvorského poštovního úřadu ve Vídni rodině Paarů docházelo také k častým střetům s Taxisi ohledně kompetencí v organizování poštovníctví na územích pod správou Habsburků. Koncem 17. stol. potvrdil císař platnost říšského poštovního generalátu rodině Taxisů pro oblast Německa, Nizozemí, Španělska a Itálie. Paarové provozovali poštovníctví v rakouských dědičných zemích, českých zemích a Uhrách. Paarové

²² ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 22.

POLIŠENSKÝ, Miloslav, *Poštovní spoje a poštovní stanice v českých zemích v letech 1526 -1620*. Sborník Poštovního muzea, 1982, str. 113 - 134

²³ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 22 . ISBN 978-80-86660-23-3.

POLIŠENSKÝ, Miroslav, *Česko-poselské poštovní styky od nejstarších dob do konce 18. století*, Praha 1973. s. 30.

se pokoušeli obnovit bývalá spojení, navázat nová a založili poštovní stanice. Ty používaly značné ochrany, měly charakter živnosti a poštmistrovský úřad byl dědičný. Lehké poštovní kočáry se rychle pohybovaly mezi hlavními evropskými metropolemi. Služba poštmistřů se stávala prestižním povoláním. Často se na ni podíleli i příslušníci šlechty. Pro poštovní potřeby se stavěly nové silnice, jejichž stavbu financovaly v zájmu vlastního rozvoje kraje. Pošta přepravovala zásilky, osoby, půjčovala kočáry a pronajímala jezdecké koně. Organizovala přepravy korunovaných hlav s celým servisem. Na silnicích se stavěly stanice, kde měli poštmistři svá stanoviště, vedle písemných zásilek doručovali jezdcům i hodnotné mince (vzácné předměty). Každý je poznal podle signálu trubky a podle trezorů zavěšených k sedlu. Tehdy také nastal čas lapků. Postilionů se stávali častým cílem přepadávání. Proti tomu byla vynalezena první bezpečnostní pokladna, která byla zabezpečena střílicím mechanismem (při napadení vydala ránu, vznikl kouřový efekt - zloděj se lekl a utekl). V podstatě na podobných principech jsou sestrojeny současné bezpečnostní boxy.²⁴

Až do roku 1637 mohl mít kdokoli svého soukromého posla, pokud si ho mohl vydržovat. Téhož roku byl vydán císařský dekret, jímž bylo veřejnosti zakázáno používat soukromých poslů a veškerá doprava pošty byla podřízena regálu. Nebylo to však dodržováno a Leopold I. vydal r. 1703 císařský patent, jímž znovu zdůraznil výhradní právo regálu na provozování pošty.²⁵

Příjem rodiny Paarů z poštovní služby byl velký až tak, že se to znelíbilo habsburskému dvoru. Proto v r. 1722 na příkaz Karla VI. došlo k převzetí poštovní služby do státní režie. Paarové dostali 66 000 zlatých roční renty a byla jim ponechána hodnost a pravomoc nejvyšších dvorních poštmistřů. Tento zásah měl dalekosáhlý význam, jak pro státní pokladnu, tak pro poštu (znamenal urychlené budování poštovních spojení a výstavbu císařských silnic). V té době byly zřízeny hlavní poštovní úřady v Praze a v Brně. Pod tyto úřady spadaly ostatní poštovní úřady v českých zemích.²⁶

Nesmíme také zapomenout už na výše zmíněný tradiční symbol pošty, a to na poštovský roh, který se stal symbolem pošty celé Evropy až do dnešní doby. Jeho původ pochází z jižního Německa. Tamní řezníci na něj troubili při příchodu do města.

Kruhovitě zavínutý roh se prosadil především ve slavné poštovní organizaci Thurn-Taxisů, a to za vlády Habsburků. Pošta jej používala v 16. a 17. století k signalizaci při

²⁴ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 22. ISBN 978-80-86660-23-3.

²⁵ POLIŠENSKÝ, Miroslav, *Česko-poselské poštovní styky od nejstarších dob do konce 18. století*, Praha 1973, s. 33 - 35.

²⁶ Tamtéž

kurýrních jízdách poštovních poslů. S postupem doby prošla poštovní trubka svým vývojem, byla doplněna klapkami ventilového ústrojí a hlasovou polohou odpovídala mezzosopránu a používala se ještě na počátku 20. století. Podmanivost hlasu poštovského rohu můžeme slyšet dnes i v mnoha hudebních dílech významných skladatelů.²⁷

K radikálnějšímu zásahu v organizování poštovníctví došlo až počátkem vlády Marie Terezie. V roce 1743 byl uzavřen druhý reces mezi Paarem a panovnicí, podle něhož bylo Paarovi ponecháno „honorificum“ generálního poštmistrovského úřadu, všechna zbývající působnost v poštovních záležitostech mu však byla odňata a přenesena pod pravomoc kancléře dvorské komory hraběte Uhlefelda. Na základě výše zmíněného recesu z roku 1743 měl státnímu kancléři podléhat poštovní personál ve všech dědičných zemích v služebních záležitostech (jmenování, přísahy, instrukce a tresty). V souvislosti s centralizací a reformami tereziánské státní správy měl poštovní personál podléhat stejné jurisdikci jako ostatní obyvatelstvo. Jmenování poštovního personálu si vyhradila panovnice, Paar mohl příslušné osoby doporučovat. Rodině Paarů byl ponechán dosavadní titul, osvobození od poštovného a doprava zdarma císařskou poštou pro členy rodiny. Až do konce 18. stol. se Paarové podíleli na správě poštovního provozu, ne jako jednotlivci, pro něž je pošta zdrojem příjmů, ale jako státem placení úředníci²⁸.

Další opatření z roku 1748 uvedly v činnost vrchní poštovní správy v Praze, Brně a Opavě. V té době byl také vydán panovnicí řád pro jízdni posly. Tento řád se prvně zmiňuje o sběrných dopisů, z nichž se větší část později stala základem pozdějších poštovních úřadů.

2.3. OBDOBÍ DOSTAVNÍKOVÉ – PŘEDZNÁMKOVÉ (1750-1850)

Nejpodstatnější změnu v poštovníctví znamenalo zavedení poštovních povozů, tzv. journalierů pro dopravu listovní a balíkové pošty. Dále byly zavedeny kočárové vozy diligence – jezdící od roku 1749 na předepsaných tratích a podle jízdniho řádu. Na svou dobu byly rychlé, přepravovaly poštu a pasažéry.

V roce 1756 byla zřízena dvorská komise ve věcech poštovních, která byla za Josefa II. zrušena a její funkce převzaly dvorské úřady.²⁹

²⁷ ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 22.

²⁸ POLIŠENSKÝ, Miroslav, *Česko-poselské poštovní styky od nejstarších dob do konce 18. století*, Praha 1973, s. 33 - 35.

²⁹ ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s. 16-17.

Velkou zásluhu na rozvoji poštovníctví u nás v té době se přičítá Maxmiliánu z Ottenfeldu, narozenému v českém Opočně. Z jeho iniciativy byly zavedeny r. 1817 první poštovní schránky a poštovní štafety a v roce 1834 jízdy s tzv. kariolkami, které doplňovaly na vedlejších silnicích hlavní poštovní kursy. Dále vypracoval zásady prvního poštovního zákona, který vstoupil po konečné úpravě v platnost v roce 1838. Ještě téhož roku byl vydán jako doplněk k tomuto zákonu „řád pro poštu listovní a povoznou“. Řád pro listovní poštu obsahoval předpisy o používání pošty pro zasílání dopisů, spisů, novin, časopisů a jiných tiskovin, a to buď periodickými poštovními jízdami nebo zvláštními štafetami. Řád pro poštu povoznou byl rozdělen na dvě části, z nichž jedna se týkala dopravy věcí, druhá dopravy osob, což byl jízdní řád pro cestující.³⁰

Také se zasloužil o to, aby důležitá nařízení týkající se pošty, byla zveřejňována. Tím došlo od roku 1838 k vydávání odborného časopisu „Věstník císařské královské nejvyšší dvorské poštovní správy“. Nejvyšším státním úřadem ve věcech poštovních byla v první pol. 19. stol. „Vysoká c. k. všeobecná dvorská komora“ se sídlem ve Vídni. Roku 1848 byla zrušena a poštovní záležitosti přešly pod správu ministerstva financí. Dále ještě téhož roku byly převedeny pod ministerstvo pro obchod, živnosti a veřejné stavby. Tímto ale veškeré změny v poštovníctví neskončily a pokračovaly následovně po roce 1850.³¹

2.4. OBDOBÍ MODERNÍ – ZNÁMKOVÉ (1850-)

Po roce 1859 podléhala pošta znovu ministerstvu financí a od roku 1862 přešla pod pravomoc nově zřízeného ministerstva obchodu a národního hospodářství, kde zůstala až do roku 1918. V té době byly také zavedeny první železnice. Pošta ihned využila tohoto pokroku k dopravě svých zásilek.

Místo vrchních poštovních správ byla zřízena poštovní ředitelství v Praze, Brně a Opavě. Opavské ředitelství bylo zrušeno v roce 1852 a poštovní záležitosti Slezska převzalo ředitelství v Brně. Znovu bylo zřízeno až v roce 1911.

Stejně tak jako poštovníctví, prodělalo i postavení poštmistrů řadu změn. Poštmistři měli už od dávných dob své výsady a byli zproštěni řady povinností ostatních poddaných vůči

³⁰ ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *Vrchní poštovní správa v Čechách do roku 1850*. Sborník Poštovního muzea, 1988, str. 114 - 130

³¹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 50-51. ISBN 978-80-86660-23-3.

Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

vrchnosti a státu. Nemuseli robotovat a byli osvobozeni od povinností k vojsku. Postupem doby vytvořili izolovanou, sebevědomou společenskou kastu. Vytvořili společenskou skupinu, která se vyznačovala konzervatismem a loajalitou k habsburské dynastii. Konzervatismus poštmistrovských rodin byl zdůrazněn vzájemnými sňatky jejich příslušníků a často úsilím řady z nich o proniknutí do šlechtického stavu .³²

Na počátku 19. stol. byly tři skupiny poštmistřů. Předně ti, kteří vlastnili dědičné právo a svůj úřad mohli postoupit členům rodiny nebo jej i prodat. Poštmistři nedědiční, ale s právem prodeje své pošty po desetileté službě. Poštmistři na smlouvu, tedy ve skutečnosti poštovní úředníci. Stát se snažil omezit privilegia poštmistřů co nejvíce a převést je na smluvní úředníky, od roku 1818 se nová privilegia neudělovala.³³

Poštovní úřady byly ve vztahu ke svým nadřízeným orgánům dvojího druhu:

Erární – podléhaly centrálním poštovním úřadům, jimi byly řízeny a placeny, celý inventář potřebný k provozu dostávaly zdarma.

Neerární si musely své vybavení obstarávat samy, ze svých prostředků, ale ponechávaly si podíl z výnosu pošty.

V roce 1850 byly také sjednoceny i názvy poštovních provozoven, které se dělily do čtyř kategorií.³⁴

- 1) poštovní úřady, které se staraly o všechny záležitosti listovní pošty
- 2) poštovní stanice, jejichž hlavní náplní byly služby pojízdné – přeprava osob, věcí, včetně obyčejné doporučené a cenné korespondence
- 3) poštovní expedice - dřívější sběrný psaní, které byly obvykle zřizovány v místech, která ležela mimo hlavní cesty a jejichž úkolem bylo shromažďovat a předávat listovní poštu nejbližšímu nadřízenému poštovnímu úřadu a naopak
- 4) vlaková doprava - v roce 1900 vymizely diligence úplně³⁵

Rozmach pošty pokračuje ve druhé polovině 19. stol. vlivem technických vynálezů. Objevuje se státní telegraf, jehož první linka byla zavedena při stavbě železniční tratě z Vídně do Brna. Byly zřizovány četné telegrafní kanceláře, které se nazývaly c. k. telegrafní stanice. Později začaly obstarávat telegrafní službu i poštovní úřady, nazývaly se „c. k. poštovní a telegrafní úřady“. V roce 1867 se zavedla peněžní poukázková služba a v roce 1884 služba šeková.

Další technický pokrok, který ovlivnil rozvoj pošty byl telefon. Na poštovních úřadech

³² MARTÍNEK, Miloslav, *Pošty a jejich úředníci v Čechách na přelomu 19. a 20. století*. Sborník Poštovního muzea, 1980. Praha 1980, str. 129 - 138

³³ Tamtéž

³⁴ Tamtéž

³⁵ MARTÍNEK, Miloslav, *Pošty a jejich úředníci v Čechách na přelomu 19. a 20. století*. Sborník Poštovního muzea, 1980. Praha 1980, str. 129 - 138

byly zřizovány veřejné telefonní hovorny. První meziměstské spojení mezi Prahou a Vídní se uskutečnilo v roce 1889. O deset let později zahájila provoz také potrubní pošta v Praze a od roku 1900 v Karlových Varech.³⁶

Velkou kapitolu rozvoje poštovníctví můžeme uzavřít vydáním nového poštovního zákona dne 22. 9. 1916. Po skončení války v roce 1918 byla zrušena podřízenost vídeňským centrálním úřadům a všechny poštovní záležitosti převzalo československé ministerstvo pošt a telegrafů v Praze. Prvním ministrem se stal Jiří Stříbrný a prvním ředitelem pražského ředitelství pošt a telegrafů byl Maxmilián Fatka.³⁷

Jak už bylo výše řečeno, vzniklo ministerstvo pošt a telegrafů, které bylo umístěno na Smíchově, v Karlově ul. 36. Po převratu byl pověřen správou poštovního a telegrafního ústavu vrchní poštovní rada ředitelství pošt a telegrafů v Praze JUDr. Maxmilián Fatka, kterého Národní výbor jmenoval 4. 11. 1918 generálním ředitelem pro záležitosti pošt a telegrafů na území československého státu. Dosavadní ministři pošt a telegrafů Jiří Stříbrný (14. 11. 1918 - 7. 7. 1919), František Staněk (8. 7. 1919 - 14. 9. 1920), JUDr. Maxmilián Fatka (15. 9. 1920). Ministerstvu pošt a telegrafů příslušela vrchní správa pošt, telegrafů a telefonů i poštovního šekového úřadu. Ministerstvo pošt a telegrafů rozhodovalo o důležitých záležitostech týkajících se oboru jeho působnosti. Byly to záležitosti dopravy mezinárodní, uzavírání smluv s cizinou, organizační záležitosti poštovního a telegrafního ústavu, úpravy provozu a poplatků, sestavování státního rozpočtu a povolování všech údajů, zřizování nových úřednických míst, návrhy na jmenování úředníků od VIII. h. tř., obsazování vedoucích a dozorčích míst IX. třídy hodnostní, nejvyšší dozor nad činností poštovního šekového úřadu. Generální ředitel pošt a telegrafů byl zástupcem ministra a spravoval záležitosti poštovní, telegrafní a telefonní dle pokynů ministra a byl zodpovědný za vyřizování všech věcí.³⁸

Důležité body změn v poštovníctví:

7. června 1839 byla otevřena první železniční trať Vídeň – Brno

17. října 1841 do Olomouce a 20. srpna 1845 do Prahy

roku 1847 se objevil v Čechách telegraf

³⁶ ROUBÍK, František, *Od postilióna k telegrafu..* Dějiny a současnost, 1961, III, 11, str. 44 - 48

³⁷ HÁNL, Jiří, TOŠNEROVÁ Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*. Sborník Poštovního muzea, Praha 1983, str. 60

³⁸ HÁNL, Jiří, TOŠNEROVÁ Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*. Sborník Poštovního muzea, Praha 1983, str. 61

v roce 1850 se zavedly poštovní známky

r. 1881 první telefon v Praze

r. 1900 se zřizovaly poštovny

Výše uvedené události se staly pilířem budování a rozvoje pošty a telekomunikací v následujících historických etapách.

3. TECHNICKÉ POKROKY V POŠTOVNICTVÍ

Ne nadarmo se 19. stol. nazývá stoletím vynálezů a to díky druhé průmyslové revoluci a všeobecného hospodářského pokroku a rozvoje v oblasti obchodní průmyslové a hospodářské. Tento rozvoj se promítl i do oblasti poštovníctví. Např. zavedení paroplavby a železnic mělo velký podíl na urychlení poštovního spojení – ještě v 18. stol. dopravil poštovní zprávu poštovní kurýr z Prahy do Cařihradu 24 – 26 dní, po zavedení paroplavby a železnic za 48 hodin. Spojení Evropy s Amerikou před zavedením paroplavby trvalo několik měsíců a potom pouze necelý týden. Nebylo tomu i jinak při vynálezu telegrafu, který umožňoval rychlý přesun poštovních zpráv za několik minut.

3.1. TELEGRAF

Pro zajímavost se o tzv. předchůdcích telegrafu můžeme zmínit o starých časech starých Médů a Peršanů, kdy v té době byly zřízeny na horách stanice, kde byli umístěny tzv. volači. Byli to lidé se silným hlasem. Bylo - li nutné poslat rychle zprávu ze vzdálených provincií, posílala se pomocí volačů, kteří byli od sebe vzdáleni v jedné řadě, od hlavního města až do nejzažších provincií, tak daleko, jak bylo možno slyšet jejich hlas a mohli sdělit zprávu, kterou vyslechli od souseda z jedné strany a následně ji poslat dalšímu z druhé strany. Tato zpráva byla dopravena prakticky ten den, jinak by trvala 30 dní. Podobný styl měli i Řekové. Nevýhodou tohoto přenosu bylo, že zprávu mohl zaslechnout více lidí. Proto důležité zprávy byly dopravovány tzv. rychloposly a běžci. V Austrálii, jižní Americe a v Africe se používalo k dopravě zpráv z bubnů, které byly vyhotoveny z dutých kmenů stromů a na konci byl napnutá antilopí kůže. Vedle zvuku se mimo jiné také dopravovaly zprávy pomocí světelných signálů, které se vysílaly ze stanic vybudovaných na návrší. Znamení se vysílala v noci ohněm a ve dne kouřem. Dále se za dávných časů používalo značkování zpráv pomocí barevných praporů, které zavedl mongolský dobyvatel Timur Lenk. Na své dobytelské výpravy brával sebou tři barvy praporů – bílý, červený, černý. Když se přiblížil k městu, dal vztyčit *bílý prapor, který znamenal „Vzdejte se a budete při životě zachováni“*, *červený prapor – „Vzdejte se a zemřou jen vaši vůdcové“*, *černý prapor – „Ať se vzdáte nebo nevzdáte, zemřete všichni“*³⁹.

³⁹KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 95.

ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s. 201

Jak je výše uvedeno, lidé tehdy používali nejrůznějších primitivních způsobů při sdělování zpráv. Přírodní jevy, se kterými se doposud setkávali, nedokázali ještě pojmenovat, nikoliv však teoreticky pochopit a prakticky zvládnout, se postupně stávaly předmětem prvních pokusů, objevů a vynálezů. Druhá polovina 18. stol. byla v Evropě ve znamení osvícenství, převratných společenských reforem, velkých filozofických koncepcí, ale i rozkvětu přírodních věd a techniky. Velký význam měly experimenty profesora Luigiho Galvaniho, který první popsal v roce 1770 působení statistické elektřiny a vynález elektrického článku Alessandram Voltou roku 1799⁴⁰. Elektrická energie se stala impulsem technického pokroku a její ovládnutí přineslo zvrát v možnostech lidské komunikace, přes nesčetné vynálezy až k dnešnímu internetu.⁴¹

Než nastalo období využívání elektrického telegrafu, předcházelo období renesance optických telegrafů. Optická signalizace jako způsob komunikace na vzdálenosti, kam nedolehl lidský hlas byla využívána zejména ve vojenství a nejvíce v námořní plavbě. První optický telegraf navrhl Angličan Robert Hook v roce 1674, avšak tehdy nebyl využit, teprve v období francouzské revoluce, byla vybudována první síť používaného optického telegrafu a to díky francouzskému mechaniku a vynálezci Claudie Chappemu. Chappeho telegraf byl sestaven ze tří tyčí, z jejichž vzájemné polohy se dala sestavit celá řada značek. Tyče byly umístěny na věži a telegrafista byl v místnosti ve věži pod aparáty a pomocí provazů dával třem ramenům směr. Na sousední věži byl telegrafista, který pozoroval dalekohledem sestavení ramen a stejným způsobem sestavil tyče na své věži. Tento celkový systém se skládal z retranslačních stanic vybudovaných na výšině, tak aby byly na dohled. Součástí telegrafu byla kniha značek, která obsahovala 10 000 slov a vět. Kniha měla 92 stránek po 92 slovech nebo větách. První znamení telegrafem označovalo stránku knihy a druhé označovalo řadové číslo, pod kterým bylo uvedeno příslušné slovo nebo věta. Jednotlivé stanice od sebe byly vzdáleny 11 km. Rychlost, jakou byla zpráva dopravena byla značná. Např. telegram o 20 slovech z Paříže do Štrassburku, trať měřila 425 km a obsahovala 49 stanic, byl dopraven za jednu hodinu. Přestože stanice byly vybaveny dobrými dalekohledy, tento

⁴⁰ ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích, oddíl Telegraf*, Hronov 1927, s.237.

⁴¹ Tamtéž

telegraf se mohl používat jen za dobré viditelnosti. Podle Chappeova vynálezu se poprvé začalo používat technické slovo „Telegraf“.⁴²

Význam telegrafu v podstatě od klasické pošty spočívá v rychlém přenosu zprávy z jednoho místa do jiného vzdáleného místa, tzv. zpráva se píše do dálky – odtud název telegraf – složené z řeckého slova „daleko“ a „psátí“. V roce 1794 byla zřízena první státní linie mezi Paříží a 40 mil vzdáleným Lillem. Následně byl Chappův telegraf zaveden v celé Evropě a v roce 1830 zpřístupněn veřejnosti. V Rakousku byla v roce 1835 vybudována stálá trať mezi Vídní a Lincem a na území dnešní České republiky bylo pro potřeby armády postaveno několik dočasných tratí optického telegrafu., např. již v roce 1809 trasa z Prahy do Litomyšle a v roce 1813 z Bíliny přes Prahu do Lince. Za zmínku se také stojí se zmínit o vynálezci lodního šroubu Josefu Resslerovi, který se podílel na konstrukci optických telegrafů a v roce 1845 předložil rakouským vojenským úřadům návrh na „přenosný optický telegraf“ pro c.k. rakouské vojsko. Optického telegrafu bylo využíváno do roku 1855, kdy nastala éra využívání elektrického telegrafu⁴³.

První pokusy o použití elektřiny k přenosu zpráv na velké vzdálenosti sahají do pol. 18. stol. a to zásluhou učitele matematiky ze Ženevy Louise Lesaře (1724 – 1803), Samuel von Soemering, který založil svou koncepci na rozkladu vody elektrickým proudem. Další bádání v této oblasti vedly k tzv. jehlovým a ručičkovým telegrafům, jeho funkce spočívala na účinku elektrického proudu na magnetku. Se změnou polarity se jehly nakláněly na určenou stranu podle smluveného kódu. První řešení předložil André Marie Ampère v roce 1820, dále Rus Pavel Lvovi Schilling, Angličan William Cooke. Profesoru Dr. Steinhilovi z Mnichova se podařilo dostat na proužek papíru telegrafické písmo vybodávané jehlou. Jednalo se o sestavy bodů, které znamenaly abecedu. Např. . - = a., -... = b . Profesoru Steinhilovi se mimo jiné podařilo objevit významnou věc, která urychlila podnikání v oboru elektrotechniky, totiž že lze použít země jako zpětného vodiče.⁴⁴

U ručičkových telegrafů byly písemné značky (písmena, číslice), které byly třeba k tvorbě slov, ty byly vyznačeny zpravidla na jedné části přístroje, na desce nebo na kruhu. Když se telegrafovalo, pohybovala se ručička po desce nebo po kruhu a zastavila se u písmene nebo u číslice, které se měly označit. První ručičkový telegraf sestrojil Angličan William Cook.

⁴² KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 98

⁴³ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.5 Počátky telegrafu*, Česká pošta, s.p, 2000, s.69. ISBN 80-86437-02-0.

⁴⁴ Tamtéž

Významným pokrokem telegrafu byl Morseův vynález v roce 1832⁴⁵. Samuel Finley Breese se narodil v roce 1791 v Charlestonu ve Spojených státech a zemřel roku 1872. Morse sestrojil nový přístroj, který byl založen na přitažlivé síle elektromagnetu k vyrytí viditelných značek do posouvajícího se proužku papíru. Pro telegrafování se používalo zvláštních značek – Morseova abeceda, která se skládala z různě sestavených bodů a čárek. Např. .-=a, -...=b, pochází z roku 1846. První Morseovo telegrafní spojení bylo vystavěno v roce 1843 mezi Washingtonem a Baltimorem, vzdálených od sebe přibližně 64 km. V Evropě se Morseův telegraf objevil v roce 1847 díky Američanu Robinsonovi a první telegrafní spojení v Evropě bylo vybudováno mezi Hamburkem a Cuxhavenem. Při provozu klapákového přístroje se telegramy podávané prostřednictvím Morseových značek přijímaly podle sluchu. Byla to dřevěná ozvučná skříňka, v podstatě elektroakustické zařízení s elektromagnetem, které obsluze umožňovalo přímý alfabertický přepis sluchem vnímaného Morseova kódu. Zatímco kapacita Morseova přístroje se záznamem na proužek papíru byla 500 – 600 slov za hodinu, u Morseova přístroje s klapákem byla 700 – 900 slov.⁴⁶

Vedle Morseova přístroje byly v oblibě ručičkové telegrafy vzhledem k tomu, že nemusel mít zpracovatel zvláštní průpravu, ale pouze stačilo, že uměl číst a mohl bez problému přijímat a vysílat zprávy. Nevýhodou ručičkového telegrafu bylo, že nezanechávaly trvale viditelně značky. Tento problém byl impulsem k sestavení tzv. tiskacích telegrafů. Tento objev proslavil v roce 1855 profesora ze Severní Ameriky Davida Edwarda Hughese, který předčil výkonnost Morseova přístroje. Tento profesor fyziky sestrojil přístroj, který psal přímo písmena a číslice na proužek papíru. Kapacita byla až 1 200 slov za hodinu

V roce 1904 bylo v Rakousku 6000 Morseových aparátů a 302 Hughesových⁴⁷.

Systém v telegrafního spojení se neustále vyvíjel. Následně došlo k rozvoji telegrafů s vyšší výkonností, tzv. rychlotelegrafů a telegrafů, kde bylo možné zasílat několik telegramů jednom drátě jedním směrem nebo proti sobě (spojení duplexové). Toto spojení bylo navrženo pražským univerzitním profesorem Dr. A. Petřinou a Dr. V. Gintlem, ředitelem rakouského státního telegrafu. Systém duplexového spojení spočíval v na následném principu: „*Z každé strany téhož telegrafního vedení se současně dopravuje telegram, rovněž současná doprava dvou telegramů v jednom směru*“⁴⁸.

⁴⁵KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 101.

⁴⁶Tamtéž

⁴⁷ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s. 237.

⁴⁸Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu*, oddíl *Telegraf* Praha 1927, s.238-9.

System multiplex Meyerův dopravoval na jednom drátu čtyři telegramy současně. Mnohonásobné telegrafy byly zdokonaleny, když francouzský inženýr Jean Maurice Bauxit vynalezl nový elektrický tiskací stroj. V roce 1908 sestrojila firma Siemens a Halske tzv. elektrický dálnotisk, který měl vnější podobu psacího stroje. Výhoda tohoto systému: „*Stanice dávající a přijímající současně obdrží na svém přístroji proužek s textem telegramu, jednak v tom, že lze telegrafovatí tutéž zprávu několika účastníkům sítě elektrického dálnotisku najednou, a konečně v tom, že není třeba, aby účastník byl přítomen, vybíhá-li proužek s textem na jeho stroji. Elektrický dálnotisk má svou centrálu, v níž lze jednotlivé abonenty spojit k přímé telegrafické korespondenci*“⁴⁹.

Elektrický telegraf sloužil jak k účelům státním, tak k soukromým. Výše uvedený pokrok v tomto oboru byl impulsem k propojení telegrafického systému Evropy s mimoevropskými zeměmi. V roce 1850 byl položen první podmořský telegrafní kabel mezi Anglií (Dover) a Francií (Calais), v roce 1853 z Velké Británie do Haagu, roku 1861 byl spojen s Evropou Egypt přes Maltu, tím se dosáhlo rychlejší dopravy korespondence mezi Evropou a východem. Následně bylo spojení realizováno v Indii, Číně a v Austrálii, kde byly telegramy dopravovány telegraficky až do Suez a odtud poštou do východních zemí. V Indii bylo zřízeno telegrafní vedení v roce 1860, v Persii v roce 1865 s cílem propojit s Tureckem a tím současně s Evropou.⁵⁰

V roce 1870 bylo provedeno spojení Anglie podmořským telegrafem s Maltou přes Portugalsko a Gibraltar, roku 1871 se spojila Čína a Japonsko s Indií a tím došlo k spojení s Evropou. V tomto roce také dokončilo Rusko stavbu telegrafního vedení přes Sibiř do Vladivostoku. Velmi obtížné bylo zrealizovat telegrafní spojení mezi Evropou a Amerikou. První podmořský kabel, spojující tyto dva světadíly byl položen v roce 1857. Neměl dlouhého trvání, přetrhl se. Následné položení kabelu se opakovaně nepovedlo a telegramy se nadále dopravovaly z Evropy do Ameriky parníky. Až v roce 1866 se zrealizovalo úspěšně telegrafní spojení Evropy s Amerikou podmořským kabelem. Výroba a konstrukce podmořských kabelů se nadále zdokonalovala s cílem co nejvíce rozšířit telegrafické spojení. V roce 1874 bylo položeno kabelové vedení mezi Fernambukem a Africe. Podmořské kabely se skládaly z jádra, izolační hmoty a objímky. Na mořské dno se pokládaly do hloubky 8 000 m pod hladinou. V roce 1898 bylo mezi Evropou a Amerikou položeno 13 kabelů. Pokládáním a

⁴⁹ Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, oddíl *Telegraf* Praha 1927, s.259-260.

⁵⁰ KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 100.

udržováním podmořských kabelů se zabývalo nemálo akciových společností. V roce 1908 jich bylo 33, z nichž největší byla Eastern Telegraph Company, které patřila v té době polovina podmořských kabelů na světě. Mezi další společnosti patřila např. Anglo-American Telegraph Co, Black Sea Telgraph Copany, Compagnie Francoise des cables télégraphiques, Eastern Extension Austral-Asia and China Telegraph Company, Deutsch-Atlantische Telegraphengesellschaft. Rakousko mělo v roce 1908 jen 415 m kabelů⁵¹.

Dalším pokrokem v elektrické telegrafii byla bezdrátová telegrafie, založena na indukčním působení elektromagnetických vln. Telegrafní spojení tímto způsobem se velmi rychle rozšířilo po celém světě. Teoretickým původcem byl anglický matematik Clark Maxwell, který v roce 1864, předložil své poznatky, ale pouze teoreticky. O praktické poznatky v této oblasti se následně pokusil profesor fyziky na technice v Karlsruhe Jindřich Hertz. Dalších příznivých praktických výsledků dosáhl italský badatel Marconi. První pokusy provedl v roce 1895 a v roce 1896 předložil své návrhy systému v Anglii řediteli anglických telegrafů W. Preeceovi. Ten umožnil Marconimu provedení pokusů v roce 1897 mezi Levernoch Pointem a Flat Holmem na vzdálenost 5 km. Po tomto zdařeném pokusu byla založena akciová společnost s kapitálem 2,5 mil franků s názvem Marconis WirelessTelegraph Copany Ltd, která se zabývala zřizováním jiskrové telegrafie. V Němcku se zabývali bezdrátovou telegrafií profesor Slaby v Berlíně a prof. Braun ve Štrassburgu, kteří založili konkurenční firmu Telefunken a v roce 1905 vystavěli stanici v Nauenu. První oficiální zavedení bezdrátové telegrafie se uskutečnilo v roce 1901 Marconim mezi Francií a Korsikou. Největší počet pobřežní a lodních stanic užíval systému Marconiho, Rakousko a Německo systému Telefunken⁵². V mezinárodním radiotelegrafickém systému se využívalo Morseovy abecedy.

V roce 1912 bylo zřízeno v celém světě 489 radiotelegrafických stanic, z toho 274 v Americe, většina využívala systém Marconiův (117 stanic) a systém společnosti Telefunken (115 stanic). Rakousko mělo zřízené pobřežní stanice v Pulji a Šibeniku a lodní telegrafickou stanici na válečné lodi rakouského Lloydu.

Z výše uvedeného je patrné, že vynálezům z oboru elektrotechniky na konci 19. století byla věnována velká pozornost, zejména k využití a uplatňování v praxi, což se promítlo také do rozvoje poštovníctví, v kterém se dal prostor k rozvoji nového oboru

⁵¹ FATKA Maxmilián, *Rukopis Československá pošta v letech 1918-1938, ev.č.MFa 36, přírůst.č.120/1975, sign.III/1938, I.díl, část 1.Letmý přehled poštovníctví do státního převratu, s.17-18*, Poštovní Muzeum.

⁵²KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 112.

v dnešní době nazývané „Telekomunikace“ Čas začal mít cenu peněz a ani sebelépe organizovaná poštovní přeprava nemohla konkurovat v rychlosti přenášených zpráv novým vynálezům. Rozhodujícím impulsem o výstavbě prvních tratí elektrického telegrafu byla nepochybně stavba prvních železnic, kde jedině telegraf mohl sehrát roli adekvátního signalizačního a zabezpečovacího zařízení.⁵³

Počátky telegrafní služby na našem území sahají do roku 1846, kdy presidium vídeňské dvorské komory rozhodlo ustavit odbornou komisi, která měla navrhnout za úkol vybudování telegrafní linky. Do čela komise byl postaven odborník Andrea von Baumgartner, rodák z Frymburka na Šumavě. Komise vybrala telegrafní systém, který v roce 1843 vymyslel Skot Alexander Baine a rozhodla, že první trať povede podél železnice Vídeň-Břeclav-Brno. Provoz na trati byl zahájen 1. března 1847⁵⁴.

Princip užívaných Bainových přístrojů vylepšených vídeňským mechanikem Ecklingem byl založen *na práci dvou polokruhových magnetů, svými konci zasahujících do elektrických cívek. Magnety byly pevně spojené s kladívkem a pootáčely se v tom či onom smyslu podle polarity proudového impulsu, přičemž kladívka narážela na zvonky laděné v kvintovém intervalu a označené I a V. Pro rozšíření kapacity kódu se používaly impulsy s kratší nebo delší dobou trvání.*⁵⁵ Byl to zvonkový telegraf bez možnosti zápisu vysílaného sdělení a jeho obsluha závisela na dobrém zácviku, sluchu a paměti. Bainův telegraf zdokonalil v roce 1847 český inženýr Antonín Ševčík konstrukcí vysílacího klíče, který umožnil zvýšit rychlost telegrafování na 30 znaků za minutu. Téhož roku byla první telegrafní linka prodloužena až do Prahy a byl vydán císařský výnos o telegrafech, kterým byla telegrafie podobně jako pošta prohlášena za státní výhradu. Současně bylo zřízeno telegrafní ředitelství ve Vídni, jehož prvním ředitelem byl odborník v telegrafii a vynálezce Dr. Julius Wilhem Gintel, původem z Prahy. V roce 1849 vyšel císařský výnos o budování telegrafní sítě a správa telegrafu byla podřízena zvláštnímu oddělení ministerstva obchodu, které bylo ustanoveno jako součást moderní exekutivy rakouské monarchie po zrušení patrimoniálního zřízení. Ještě v roce 1849 byl na telegrafní trati mezi Vídní a Olomoucí zahájen pokusný provoz Morseova telegrafu. Brzy bylo zřejmé, že Bainův systém poskytl pouze dočasné řešení, zvláště, když svět začal jednoznačně dávat přednost Morseovým

⁵³ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.6 Počátky telegrafu*, Česká pošta, s.p, 2000, s.69. ISBN 80-86437-02-0.

⁵⁴ ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s.252 – 253.

⁵⁵ Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích, oddíl Telegraf* Hronov 1927, s. 254.

telegrafům. Svět průmyslu, obchodu a financí se neuzavíral do hranic jednotlivých zemí a telegrafní tratě začínaly překračovat státní hranice. Tato skutečnost si vyžadovala uzavírání mezinárodních smluv a dohod, neboť mezinárodní telegrafní provoz vyžadoval kompatibilitu používaných technických zařízení a kódů. Proto již v roce 1850 byl založen Rakousko-německý telegrafní spolek, kde byl Morseův telegraf zaveden jako jednotný systém. Ve stejném roce 1. října, byl telegraf v Rakousku zpřístupněn veřejnosti⁵⁶.

Prvními městy s veřejnou telegrafní službou na našem území byly Praha, Brno, Olomouc a Bohumín. Telegramy, dříve nazývané telegrafní depeše se podávaly nešifrovaně, v němčině. Koncepty podaných depeší se u příslušné stanice ukládaly na dva roky. Doručování telegramů obstarávali telegrafní zřízení a pokud byl adresát mimo jejich dosah, dopravovala je pošta. První telegramy měly v záhlaví název Rakousko-německého telegrafního spolku. Organizačně zůstala správního státního telegrafu oddělena od pošty až do roku 1883.

Středem sítě státního telegrafu u nás byla Vídeň, správní centrum monarchie. Tam také směřovalo nejvíce dálkových tras z dalších důležitých průmyslových, obchodních a politických center a regionů. Budování telegrafní sítě se soustřeďovalo především do průmyslových oblastí. Podle telegrafní mapy z roku 1874 bylo v Čechách a na Moravě 10 hlavních telegrafních stanic, 36 telegrafních úřadů a 200 vedlejších stanic. Z uvedeného počtu telegrafních stanic bylo 28 v průmyslových regionech severních Čech, Moravy a Slezska. Na území dnešní Prahy byl v provozu hlavní telegrafní úřad v Jindřišské ulici s pobočnými telegrafními stanicemi na Malé Straně, Smíchově, Vyšehradě, v Karlínu a Bubnech.⁵⁷

S postupem doby se telegrafní síť počala rozšiřovat nezávisle na železničních tratích, vyžadovala racionalizaci správní a technické infrastruktury, to za situace, kdy zde již dávno existovala jiná státní komunikační služba síťového rázu, tím byla pošta. Ta navíc disponovala propracovaným systémem doručování zásilek. Není divu, že v roce 1883 došlo ke sloučení pošty a telegrafu v jeden správní a provozní celek. Z dosavadních poštovních ředitelství se stala ředitelství pošt a telegrafů, u nás se sídlem v Praze a Brně. Toto spojení bylo také podmíněno tehdejší úrovní techniky. Umístění telegrafních stanic na poštovních úřadech přinášelo velké provozní výhody již proto, že relativně plošné rozmístění poštovních a te-

⁵⁶ T ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, s.252 – amtěž, s. 254 – 255.

⁵⁷ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.6 Počátky telegrafu*, Česká pošta, s.p, 2000, s.71. ISBN 80-86437-02-0.

legrafních úřadů umožňovalo technicky zvládnout nutnost přetelegrafovat depeše mezi jednotlivými relacemi⁵⁸.

Pražský telegrafní úřad mě v roce 1874 pouze dva Hughesovy telegrafy pracující v relacích Praha-Vídeň a Praha-Drážďany. Většímu rozšíření tohoto systému bránila vysoká finanční částka a vysoké kvalifikační požadavky. Pro zajímavost stojí poznamenat, že tehdy rakouská telegrafní správa, která zavedla Hughesovy telegrafy v roce 1867, pozvala profesora Hughese, aby osobně proškolil telegrafní úředníky. Telegrafní ředitelství bylo také průkopníkem v zaměstnávání žen, které prošly telegrafním kurzem pro ženy a v roce 1873 byly zaměstnány jako frekventantky na telegrafních stanicích v Liberci, Plzni a Českých Budějovicích.

Počátkem 20 stol. disponoval pražský telegrafní úřad 20 Hughesovými telegrafy a 56 Morseovými relacemi. Tiskací telegrafy byly umístěny v Brně (4), v Karlových Varech (3), v Liberci (2), v Českých Budějovicích (2), v Mariánských Lázních (1) a v Plzni (1). V té době byla zavedena telegrafní služba u 1147 poštovních úřadů⁵⁹.

3.2. TELEFON

Dalším technickým pokrokem bylo zavedení telefonu. Slovo „telefon“ můžeme obecně vzato přeložit – mluvit na dálku s druhou osobou. Stejně jako telegraf má telefon své počátky v různých optických a vizuálních zařízeních a systémech, kterými se zabývali učenci ještě v tzv. předelektrickém období.

V 17. stol. Angličan Robert Hook objevil v roce 1667 možnost přenosu tónů a lidské řeči prostřednictvím napnutého vlákna zakončeného jemnou blánou. Ale tento objev byl využit pouze jako dětská hračka. Teprve první polovina 19. století otevřela nové možnosti v rozvoji telefonu, díky vynálezům a objevům v elektrotechnickém oboru a v akustice. První zmínka o možnosti elektrického přenosu byla v časopise *L'Illustration journal universel* v roce 1854. Autorem článku byl Charles Bourssele. Odborná veřejnost jeho poznatky odmítala. Prvním kdo sestavil přístroj, který přinášel výsledky, byl německý profesor fyziky

⁵⁸ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.5 Počátky telegrafu*, Česká pošta, s.p, 2000, s.73 ISBN 80-86437-02-0.

⁵⁹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 90 -91 . ISBN 978-80-86660-23-3.

Philips Reis. V roce 1861 ho předvedl veřejnosti a nazval jej telefonem, provozní zkoušky nevyšly moc dobře a od dalšího bádání P. Reis upustil. Zůstal pouze název „Telefon“⁶⁰.

Pojem telefon, jak je známo širší veřejnosti je úzce spjat se jménem Alexander Graham Bell. Narodil se v roce 1847 v Edinburgu ve Skotsku. Už jeho otec se zabýval studiem v oboru vokální fyziologie a proslavil se metodou vyučování hluchoněmých. Bell pokračoval v šlépějích svého otce a první popis zařízení na přenos lidské řeči předložil ve Washingtonu v roce 1875 a o patent „Zdokonalení telegrafie“ požádal 14. února 1876. Bell v podstatě vynalezl telefon náhodou, protože jeho pokusy směřovaly k sestrojení aparátu, který měl zesilovat zvuk lidského hlasu a umožnit neslyšícímu zachytit zvuk, slova.. Bellův telefon vylepšil Hughes, který do přístroje vložil mikrofon. Posléze se zdokonalováním telefonu věnovala celá plejáda vědců, mezi nimi např. také Edison. Zavedením mikrofonu do telefonního systému můžeme teprve mluvit o rozvoji hovoru na dálku. První pokusy v tomto směru s Bellovým telefonem se uskutečnily v Berlíně 21. října, v roce 1877 v místnostech generálního telegrafního úřadu. Zkušební provoz telefonu byl otestován z Berlína do Postupimi a Braniboru v celkové délce 61 km a dále na lince Berlín Brandenburk v délce 61,5 km a v Německu začali používat název „Fernsprecher“. Po zkušebním provozu byly v Německu zřízeny účastnické stanice v roce 1881. V následujících letech byl v Evropě telefon rozšířen do dalších zemí: *Anglie měla 7 282 telefonních stanic, Itálie 5507, Francie 4 437, Německo 3 613, Švédsko s Norskem 1554, Belgie 1491, Rusko 1 351, Rakousko 870, Švýcarsko 825, Španělsko a Dánsko po 516, Portugalsko 80*⁶¹.

*O zavedení telefonů v Evropě se nejvíce zasloužil Dr. Heinrich von Stephan, významná osobnost světového poštovníctví, generální ředitel pruské pošty, jeden z iniciátorů a zakladatelů Světové poštovní unie, který na vynález upozornil svého přítele Wernera von Siemens. Ten rychle pochopil převratný význam telefonu a na počátku prosince 1877 jeho firma vyráběla 700 přístrojů denně*⁶².

Z výše uvedeného je patrné, že telefon se stal nejen novým moderním pokrokem v komunikaci, ale také především výhodným obchodním artiklem.

Rakousku byl zaveden telefon v roce 1881. Stejně jako telegraf, tak telefon byl prohlášen za státní výhradu na základě císařského kabinetního listu ze dne 16. ledna 1847. K provozování telefonu bylo třeba získat potřebnou koncesi, jejíž udělení bylo v kompetenci

⁶⁰ ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, oddíl Telefon, Hronov 1927, s. 304.

⁶¹ Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu*, oddíl Telefon Praha 1927, s. 307.

⁶² ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.6 Počátky telefonu*, Česká pošta, s.p, 2000, s.70. ISBN 80-86437-02-0.

vídeňského ministerstva obchodu. Telefonní sítě byly rozčleněny na místní a meziměstské (interurbánní). Na rozdíl od telegrafu, který byl od počátku provozu ve státní režii, telefon v prvních letech provozovali soukromé společnosti. Např. vídeňská Privat-Telegraphengesellschaft obdržela v červnu v roce 1881 koncesi na telefonní síť ve Vídni a měla v té době 157 účastníků. *V roce 1888 v Bádenu u Vídně a interurbánní spojení Prahy s Vídni bylo zřízeno 18. září 1889. Praha měla toho roku 686 stanic, jež byly v majetku soukromé anglické společnosti (Consolidated Telephon Co. Of Austria). V kompetenci této společnosti byl telefon s následujícím počtem stanic umístěných: v Terstu 521, ve Lvově 395, ve Štýrském Hradci, 395, v Černovicích 116, v Plzni 153, v Liberci 348 a v Bílsku 158⁶³.*

V roce 1892 13. prosince v poslanecké sněmovně byl podán návrh na zestátnění městských sítí, který tehdy vlastnily soukromé společnosti. 16. prosince 1892 byl zákon přijat splatností 29. prosince 1892 říšského zákona č. 234 o zestátnění městských telefonních sítí. Z textu tohoto zákona vyplývalo, že správa telefonních sítí je v plné kompetenci v následujících oblastech: Štýrský Hradec, Praha, Terst, Lvov, Černovice, Plzeň, Liberec, Bílsko, Brno a Linec a k jejich adaptaci byl povolen náklad 1 500 000 zlatých. Částka byla opatřena úvěrem na 4,5 procent a byla umořitelná v 10. ročních lhůtách. V roce 1897 ministerstvo obchodu vydalo nařízení ministerstva obchodu ze dne 7 října 1887, č.j. 28.329, říš. Zák. čís. 116, kterým vyhlásilo zřizování a používání telefonních zařízení jako přípojek ke státnímu telegrafu. Zestátnění telefonní sítě v Rakousku následovalo v dalším období.⁶⁴

Dle výše uvedených zákonů vyplývá, že povolování přímého připojení ke státnímu telegrafu státní správě, firmám, obchodní síti, nádražím, hotelům, divadlům, a dalším ekonomickým subjektům, včetně soukromým společnostem a soukromým bylo plně v kompetenci poštovní a telegrafní správy. Telefon se stal státním majetkem a od uživatelů stát stanovil poplatky za využívání telefonní stanice poplatky. Státní telegrafní úřad měl název „Ústředna“, nebo-li „Centrála“, zde bylo napojeno telefonní zařízení a v každé ústředně byla veřejná hovorna. Jeden hovor do pěti minut stál tehdy 20 krejcarů. V roce 1904 měla rakouská telefonní síť 375 Centrál, 547 veřejných hovoren a 47.820 abonentních (účastnických) stanic. *V roce 1911 mělo Rakousko již 1331 centrál, 1663 veřejných hovoren a 124.047 abonentních stanic. Připadalo tedy na 10.000 obyvatelů 43 abonentních stanic⁶⁵.*

⁶³ Tamtéž.

⁶⁴ Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích, oddíl telefon*, Hronov 1927, s. 307-308.

⁶⁵ Jak uvádí KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 115.

V Čechách bylo první telefonní zařízení zavedeno na dole Richarda Hartmanna v Ledvicích na základě koncese ze 4. ledna 1881 na trati dlouhé 2,5 km z Ledvic do Duchcova na nádraží a za každou stanicí musel majitel platit ročně 12 zlatých. Do provozu bylo uvedeno 10. dubna 1881. Dále byla zavedena telefonní síť v Brně v roce 1883, 28. listopadu v Ústěku v Čechách. Na území dnešní Prahy si první soukromé telefonní vedení dal zřídit od 21. května 1881 statkář Bedřich Frey ze soukromého bytu ve Vysočanech do cukrovaru. Toho roku bylo zavedeno v Čechách 14 koncesí. Pro další rozvoj telefonu na českém území měl však největší význam ministerský výnos ze 14. července 1881, kterým byla udělena koncese „Pražskému podnikatelství pro telefony“. U jeho vzniku stál profesor Dr. Jan Palacký, stavitel Baroch a vídeňský bankéř Jindřich Braun. V koncesních podmínkách stálo, že společnost může provozovat telefon s jednou ústřednou v obvodu 12 km od Staroměstské radnice a koncesionáři byli mimo jiné povinni dbát, aby telefonu nebylo zneužíváno k protistátním hovorům. Pro účastníky tehdy činilo roční předplatné 90 zlatých do 2 km vzdálenosti od ústředny, za každý další kilometr se platilo 20 zlatých. Ústředna byla umístěna v domě U Ríchnů na Malém náměstí. Provoz zahájila v roce 1882 s 11 účastníky, mezi které patřil např. obchodník V.J.Rott, Živnostenská banka, a tiskárna Fuchs, která tiskla první telefonní seznamy. Účastnické stanice byly opatřeny Gowerovými telefony z Anglie, služba v ústředně byla od 8-12 hodin a odpoledne od 14-18 hodin. Službu obstarával personál složený ze dvou úředníků, dvou mechaniků, pěti manipulantelek a sedmi zřízenců.⁶⁶

Pro zajímavost je třeba zmínit, že tehdy se hovor zahajoval zvoláním „Ha hej“, které se neujalo a bylo nahrazeno zvoláním „Haló“⁶⁷. V dnešní době je zdvořilejší představit se jménem. Stojí se za to také zmínit, že stým telefonním účastníkem v Praze byli hasiči a získali tehdy číslo telefonu 100, které dlouho používali. Od té doby byla celodenní a celonoční telefonní služba.

Tak jako v dnešní době, tak v době habsburského mocnářství podnikatelské společnosti zanikaly z finančních důvodů. Nebylo jinak i v tomto byznysu. V roce 1884 skončila svoji působnost v oblasti provozování telefonu společnost Pražské podnikatelství pro telefony a operátorem pražské, liberecké a plzeňské sítě se stala anglická společnost „The Consolidated Telephone Company“ se sídlem ve Vídni. Následně v roce 1888 k dalšímu převzetí soukromých sítí v Rakousku novou anglickou společností „The Telephone Company

⁶⁶ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 85 -86 . ISBN 978-80-86660-23-3.

⁶⁷ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.6 Počátky telefonu*, Česká pošta, s.p, 2000, s.73. ISBN 80-86437-02-0.

of Austria“⁶⁸. V městech se postupem doby zvyšovala kapacita ústředen a telefonu se dočkala v tomto roce města Varnsdorf a Ústí nad Labem. Města Praha a Brno byla spojena s Vídní meziměstskou sítí. Brno v roce 1886 a Praha v roce 1889. Meziměstská hovorna v Praze byla umístěna v Jindřišské ulici. V roce 1890 byla zřízena vedení Praha-Kolín, Praha-Ústí nad Labem-Podmokly-Děčín. Účastnické stanice byly vybaveny nástěnnými telefonními přístroji, státní vzor II, stolečkovými vzor IV a stolními přístroji vídeňských firem Teirich Leopolder, Czeija Nissl a D. Schaeffler, pozdější filiačky Siemens – Halske. Z provozování telefonu plynul společně s tehdejší dobou velký zisk, pro státní pokladnu by tehdy byl přímý zisk z provozu velkým finančním příjmem. Z těchto skutečností přirozeně vyplývá uzákonění zákona č. 264 o zestátnění městských telefonních sítí z 29. prosince 1892, kterým se rozhodlo o vykoupení koncesí soukromých telefonních podniků v deseti městech, z toho v Čechách a na Moravě a to v Praze, Plzni, Liberci a v Brně. V roce 1892 bylo v Čechách 2856 telefonních účastníků v 31 městech a 13 meziměstských okruhu⁶⁹. S postupem doby docházelo k rozšiřování meziměstských spojení, budování nových ústředen a k modernizaci telefonního spojení.

3.3. POTRUBNÍ POŠTA

Poštovníctví se modernizovalo nejen v komunikaci, ale také v dopravě. Jedním z fenoménů byla nejen potrubní (pneumatická) pošta, letecká pošta, ale také dopravní prostředky.

Potrubní, nebo-li pneumatická pošta vznikla z nedostatku možnosti doručit velký objem zásilek na místo adresáta. Princip potrubní pošty byl založen v systému potrubí, kterým bylo hnáno pouzdro se zprávou tlakem stlačeného vzduchu nebo naopak přitahováno odsáváním vzduchu z potrubí. Pro zajímavost stojí za to se zmínit, že první myšlenkou potrubní pošty se zabývali v Anglii, v Londýně. V⁷⁰ roce 1853 zřídil Latimer Clark linku mezi burzou a hlavní telegrafní stanicí v délce 200 m. Jeho nástupce Cromwell Varle sestrojil ventily, jimiž dosáhl změny a směru tlaku vzduchu. A zpět se vracely nasáváním ze strojů umístěných v ústředí. Následně v roce 1862 se v Londýně za předsednictví vévody Buckonghama vznikla společnost „*Pneumatic Despatches Company*“, která zřídila linku 600

⁶⁸KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 115.

⁶⁹ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.6 Počátky telefonu*, Česká pošta, s.p, 2000, s.73. ISBN 80-86437-02-0.

⁷⁰Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu*, oddíl *Telefon* Praha 1927, s. 321.

m dlouhou mezi železniční stanicí North Western na Euston Square a poštovním úřadem Camden Tlen na Eversholtské třídě. Spojení bylo určeno k dopravě balíků a listovních pytlů. Vedení bylo položeno pod zemí, z železných litých trubíc tři střevice širokých v podobě podkovy. Na spodní, téměř rovné ploše byly dvě kolejnice, po nichž běžely vozíky určené k dopravě zásilek. Tyto vozíky volně vyplňovaly celou trubici. Pohon vozů se dál tlakem vzduchu vháněného do roury. Toto zařízení se neosvědčilo a anglická poštovní správa v roce 1874 přestala vůbec používat⁷¹.

Rozvoj systému potrubní pošty byl zmodernizován teprve v roce 1870, díky vynálezi Angličanu Wilmotovi. Sestrojil dvojitý ventil, který umožňoval dopravovat pouzdra se zásilkami za sebou, aniž by se přerušilo proudění vzduchu. Princip dvojitého ventilu spočíval v tom, že jedna záklopka se uzavřela, než se otevřela druhá a následně obráceně. Trubice byly olovené, stejnoměrně zpracované, vzájemně do sebe zaklíněné a chráněné obalem z litého železa.⁷²

V Rakousku se rozvíjela potrubní pošta od roku 1873 ve Vídni, v roce 1893 měla 28 stanic a potrubní síť dlouhou 35,5 km. Na území našeho státu byla vybudována potrubní pošta v roce 1899 v Praze a později v v menším rozsahu v Karlových Varech. Složila k přepravě telegramů mezi poštovními úřady s telegrafní službou. Po vzniku Československa byla v Praze potrubní poštou spojena telegrafní ústřední stanice na poštovním úřadu v Jindřišské ulici s poštovními úřady Praha 2 (Staré město), Praha 8 (Malá strana) a Praha 31 (na Vinohradech). Délka potrubí byla 5 363 m.

3.4. LETECKÁ POŠTA

Historicky prvním dopravcem v letecké poště byl v podstatě holub. Holubí pošta se provozovala už za dávných časů, hlavně k dopravě vojenských zpráv. Provozovala se až do pol. 19. stol. např. v napoleonských dobách, v revolučním období 1848, i za německo-francouzské války v roce 1870-71.

Teprve koncem 18. století se použilo k dopravě poštovních zpráv jiného vzdušného prostředku a to balónů plněných plynem. Této myšlenky se ujali bratři Montgolfierové, synové bohatého továrníka papíru z Annonay ve Francii. První pokus provedli v roce 1783.

⁷¹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VIII.6 Počátky telefonu*, Česká pošta, s.p, 2000, s. 87. ISBN 80-86437-02-0..

⁷² KUČERA, Otto *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913, Matice lidu běh XLVII, s. 115.

Materiál a způsob provedení nabyt tak dokonalý, balón vzlétl do výše 300 m, ale první kroky k balónové dopravě byly uskutečněny. Následně použily jiného materiálu, místo bavlny použili hedvábí, vnitřní strana byla natřena gumovým nátěrem a balón naplnili vodíkem. Při spuštění vystoupil do výšky 1000 m. Aby mohla být přeprava balónem využita pro různé účely, byla vyzkoušena přítomnost při letu živých tvorů. Těmi prvními byla zvířata, skopec, kuře a kachna, které vypustil jeden z bratrů Mongolfiéových⁷³, Štěpán, v roce 1783 před celým dvorem ve Versailles. Pokus byl úspěšný, zvířata přistála bez závad. Prvními pasažéry letu balónem byli dva šlechtici *Pilátre de Rozier a markýz d'Arlandes*. *Let balónem následovali Italové hrabě Zambecari a Angličan Lunardi v roce 1784. 7. Ledna 1785 přeplul Blanchard v balónu vzdálenost mezi Dosedem a Calais ve třech hodinách.*

Vzduchoplavba se neustále zdokonalovala a využívala se k přepravě jak poštovních zásilek, tak lidí. Tyto historické začátky přepravy vzduchem a technický rozvoj byly předzvěstí letecké dopravy, která se zejména rozvinula v období první světové války. První zmínka o zřízení letecké dopravy v poštovníctví v Rakousku se nachází v nařízení ministerstva obchodu ze dne 27. března 1918, číslo 17 (poštovní a telegrafní věstník č.15 z roku 1918), které zřizovalo první leteckou dopravu mezi Vídní a Lvovem⁷⁴.

3.5. AUTOMOBILOVÁ DOPRAVA

K dalšímu urychlení dopravy zásilek v poštovníctví sloužil automobil. V Evropě jsou první zmínky o využití poštovních automobilů v roce 1898 v Německu, v Anglii v roce 1900, v Itálii a Švýcarsku v roce 1903. Francie byla jednou z prvních zemí s využitím poštovních automobilů a to díky dynamickému rozvoji automobilového průmyslu. V Rakousku došlo k zavedení poštovní automobilové dopravy v roce 1907 na základě interních a administrativních výnosů zveřejněných poštovních a telegrafních věstnicích z let 1905-1918. Úmysl zřídit státní automobilovou trať bylo zveřejněno výnosem ministerstva obchodu č.j.⁷⁵ 22.529-P-1906 ze dne 30. června 1906.

Doprava byla rozlišena na :

- a) *státní automobilové linie,*

⁷³ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefon v československých zemích*, oddíl *Letecká pošta*, Hronov 1927, s. 325.

⁷⁴ Tamtéž.

⁷⁵ Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefon v československých zemích*, oddíl *Poštovní automobilní doprava* Hronov 1927, s. 334.

b) *královsko-bavorské a c.k. rakouské linie,*

c) *subvencované soukromé linie,*

Tratě byly převážně zřizovány v místech, kde se předpokládala velká intenzita přepravy nejen poštovních zásilek, ale i osob. Ve výnosech byly řešeny provozní podmínky, včetně kurzů a příslušné kompetence. Technické a finanční podmínky státních automobilových tratí mělo v kompetenci příslušné ředitelství pošt a telegrafů společně s příslušným politickým okresním úřadem. Mimo jiné jejich povinností dále bylo zajištění bezpečnosti tratě, personální politika, vyhledávání nových tratí.⁷⁶

Na našem území v roce 1908 se odmlčelo vytrubování postilionů, zmizely staré poštovní vozy a na jejich místo nastoupily poštovní automobily, provoz byl zahájen dne 13. května 1908 na první poštovní autobusové lince v českých zemích z Pardubic do Bohdanče a současně z Pardubic přes Sezemice do Holic. Autobusy byly opatřeny uzamykatelným oddělením pro povoznou poštu, ve které se nacházela navíc pevná železná schránka na cenné zásilky. Pro balíkové zásilky byla na střeše vozu ohrádka, krytá nepromokavou plachtou. Vykládání zásilek obstarávali zaměstnanci pošty. V Pardubicích byly na stanovišti 4 autobusy, 1 garážmistr, 4 řidiči a 1 garážní dělník. Poštovní autobusy dodávala firma Laurin a Klement z Mladé Boleslavi. Měly dřevěnou karosérii rozdělenou na dvě části. Přední část sloužila cestujícím, v zadní se dopravovala zavazadla a povozná pošta. Během dalších let se autobusy postupně modernizovaly.⁷⁷

V roce 1914 provozovala rakouská poštovní správa autobusovou dopravu již na čtyřiceti dvou linkách pokrývajících síť v délce 15 860 km. Z toho na území pozdějšího Československa připadlo 23 tratí v délce 4 706 km Tato skutečnost byla mimo jiné i dokladem všestranné kulturní a průmyslové vyspělosti našich dnešních území v bývalé monarchii, neboť počet poštovních autobusových linek na našem území představoval více než polovinu a délka tratí téměř třetinu celkového počtu v Rakousku-Uhersku. V roce 1908 byly zřízeny níže uvedené tratě⁷⁸.

3.6. TRATĚ

Čechy:

Státní automobilní trati používané k poštovní přepravě

⁷⁶ ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 73 - 89

⁷⁷ Tamtéž

⁷⁸ Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu*, oddíl *Poštovní automobilní doprava* Praha 1927, s. 331.

Benešov u Prahy-Neveklov (24.5.1909), Dubá-Liběchov(30.7.1908), Dubá-Doksy (30.7.1908), Dubá-Jestřebí (13.11.1911), Habry-Golčův Jeníkov (23.12. 1911), Kouřim-Český Brod-Kostelec na Černými Lesy (1.8. 1914), Most- Grúnthal (20.9.1909), Most-Havraň (20.9.1919), Nové Benátky-Lysá nad Labem (13.12. 1910), Nové Benátky-Chotětov (13.12.1910), Pardubice-Bohdaneč u Pardubic (14.3. 1908), Pardubice-Sezemice-Holice v Čechách (14.3. 1908), Pardubice-Heřmanův Městec (25.5. 1911), Vysoké Mýto-Skuteč (1.11.1913).

Soukromé automobilní tratě trati používané k poštovní dopravě

České Budějovice-Lišov-Třeboň, (11.6.1911, „Autobus“ dopravní společnost v Lišově) Příbram-Dobříš (12.6. 1911 Autodopravní spol. Příbram), Rumburk-Varnsdorf (r. 1910 Th. Hesse Rumburk), Vraji-Jánské Lázně-Pecr (1909 okr. Výbor Maršov), Vrchlabí-Špindlerův Mlýn (20.5.1909 Město Vrchlabí)

Morava

Státní automobilní trati

Moravská Třebová-Svitavy (14.6.1910), Moravská Třebová Krasíkov (21.6.1911), Rýmařov-Šternberk na Moravě (1.5.1914), Rýmařov-Šumperk (15.6.1914), Rýmařov-Sobotín (15.6.1914).

Soukromé automobilní tratě trati používané k poštovní dopravě

Mohelnice na Moravě-Uničov (31.7.1912 Správ. Výbor autobusové linky Mohelnice), Prostějov-Přerov-Bystřice p.H. (1911, Th.Dostál Prostějov), Příbor-Frýdek-Místek (1.6.1910 Družstvo pro dopravu osob Příbor), Uherské Hradiště-Buchlovice (1.8.1911 Tomáš Novák St.Město u Uh. Hradiště), Uherské Hradiště-Velehrad (1.8.1911 Tomáš Novák St.Město u Uh. Hradiště), Uherské Hradiště-Březolupy (1.8.1911 Tomáš Novák St.Město u Uh. Hradiště).

Slezsko

Státní automobilní trati

Benešov, okr.Bruntál-Bruntál (srpen 1913), Gafenberk-Frývaldov-Červený Vrch-Kouty na Moravě (3.6.1911), Opava-Bílovec (17.6.1909) Opava-Vítkov (17.6.1909), Opava-Sosnová (10.10.1910), Opava-Bruntál (1.8.1911)

Soukromé automobilní tratě trati používané k poštovní dopravě

Javorník-Pafschkau-Landeck (1.6.1912 Haschke Al.,vrch.p.št. Javorník), Cukmantl ve Slezsku-Ziegenhals (1.7.1909 Schwager H. Berlín)

Slovensko

Státní automobilní trati

Bardijov-Stropkov (sezonní), Košice-Herlány (sezónní), Spišská Nová Ves-Vondrišel (sezonní⁷⁹)

Zavedením technických prvků v komunikační a přepravní činnosti využilo k svému prospěchu poštovníctví následně v dalším období svého vývoje nejen v provozní činnosti ale i ke změně organizačně správní jehož základy převzala první republika.

⁷⁹ Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefon v československých zemích*, oddíl *Poštovní automobilní doprava*, Hronov 1927, s. 332.
ČTVRTÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, první vydání, Praha 1977, s. 73 - 89

4. POŠTOVNICTVÍ V RAKOUSKO-UHERSKÝCH ZEMÍCH

Zásadní změny moderní organizace poštovní správy a systému provozování poštovních služeb byly položeny v průběhu 19. století a zakotveny v příslušných zákonech. Historicky počátek modernizace už můžeme datovat v letech 1722, kdy císař Karel VI dohodou s rodinou Paarů, která tehdy ovládala správu pošt v habsburském soustátí, položil základy k převzetí pošty do státní správy v roce 1743. Marie Terezie v roce 1748 vydala nový poselský řád a poštovní řád, který byl předchůdcem poštovního zákona z let 1837.

Iniciátorem reforem v rakouském poštovníctví byl Max Otto rytíř Ottenfeldu a jeho nástupem ke státní správě v rakouském poštovníctví začal nástup nové doby. V roce 1816 byl jmenován tajemníkem dvorské komory a jeho úkolem bylo provést reformu poštovní dopravy osob. Po úspěšné realizaci této reformy byl následně jmenován ředitelem jízdních pošt zabýval se reformou rakouského poštovníctví, která se týkala sjednocení obou větví a to správu listovní a správu povozné dopravy pod jednotnou správu. Následně byla v dubnu zřízena Reskriptem ze dne 27. dubna roku 1829 c.k. Nejvyšší dvorská poštovní správa ve Vídni, do jehož vedení byl jmenován Max Otto z Ottenfeldu a v jednotlivých zemích monarchie vznikly vrchní poštovní správy.⁸⁰ Avšak řada úspěšných reforem si vyžadovala kodifikaci jež by shrnovala právní základy.

Zpracovaný návrh poštovního zákona byl schválen 5. listopadu v roce 1837⁸¹ s platností od 1.července 1838 a vymezil právní poměr státu a veřejnosti k poštovní dopravě a mimo jiné položil základní kameny moderních poštovních služeb. Tato norma kupodivu platila s řadou novel reagujících na politické a hospodářské změny říše a našeho státu (1918-1938) 100 let. Zákon připravila všeobecná dvorská komora ve spolupráci s tehdejší správce nejvyšší dvorské poštovní správy Max. Otto. z Ottenfeldu. Text zákona byl rozdělen do tří částí. První část obsahovala paragrafy vysvětlující pojem poštovního regálu, tzn. výhradní práva státu na dopravu věcí a osob, dále zdůrazňovala, že zákonu jsou podrobeny všechny osoby bez rozdílu stavu, povinnosti při provádění zákona a ustanovení o pomůckách při zajištění poštovního provozu. Druhá část pojednávala právech vyhrazených státu na dopravu zásilek a osob, o zásadách a způsobech jejich dopravy a používání poštovních služeb, o řízení při sporech v poštovních záležitostech, třetí část obsahovala výsady a výhody pro poštovní ústavy. Mimo jiné ze bylo zakotveno právo užívat poštovní

⁸⁰ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VII.Pošta na prahu velkých reforem.*,Česká pošta, s.p, 2000,s.50. ISBN 80-86437-02-07.

⁸¹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VII.Pošta na prahu velkých reforem.*,Česká pošta, s.p, 2000,s.51. ISBN 80-86437-02-07.

trubku, služební stejnokroj a zásada o povinném vyhýbání se všem vozům, vozící poštu na silnici. Na zákon navázal v roce 1838 řád listovní pošty a řád povozné pošty (tzv. balíkové). V tomto roce poštovní správa začala vydávat k informativním účelům úřední poštovní věstník „*Věstník cis.. král. Nejvyšší dvorské poštovní správy*“ *Verordnungsblatt der k. k. oberten Hofpostverwaltung.*, *Manuale delle ordinance dell' J.R. aulica suprema direzione delle poste*⁸². Poštovní věstník se stal informátorem poštovních předpisů, instrukcí a služebních sdělení. Vydává se dodnes.

Do roku 1848 byla řízena poštovní správa níže uvedeným systémem:

- Nejvyšší dvorská poštovní správa ve Vídni jako ústřední úřad⁸³,
- Vrchní poštovní správy pro jednotlivé země,
- Poštovní inspektoráty v nejdůležitějších poštovních místech, které od roku 1836 vykonávaly dozor nad místně příslušnými úřady,
- Poštovní úřady pro službu překládkovou,
- Poštovní úřady a poštovní stanice,
- Poštovní úřady pojezdné,
- Poštovní výměnné stanice (k výměně koní),
- Sběrny listovní pošty,
- Poštovní expedice (na některých nádražích).

V celé říši vykonávali dozor nad provozováním poštovních služeb poštovní emisáři a centrální poštovní inspektoři. V 19. stol. existovaly vedle sebe dědičné, erární a neerární poštovní úřady. Nejstarší formou byly dědičné pošty, kde úřad poštmistra vykonával dědičný poštministr na základě panovníkem uděleného privilegia. Byl vlastníkem příslušné nemovitosti a provozního inventáře. Jeho odměna byla založena na podílu z výnosů a na úhradě za vložený inventář. Najímal si vlastní personál. Po celé století se poštovní správa snažila o výkup dědičných pošt a jejich převedení na erární nebo smluvní vztah.⁸⁴ Na erárních poštovních úřadech vykonávali státní službu, služebním dekretem ustanovení úředníci a zřízenci, kteří byli zařazeni do hodnostních tříd, s pevným platem a zajištěným postupem, včetně penzijního zabezpečení. Vedle provozních zkoušek vykonávali také postupové zkoušky. Podle potřeb

⁸² Jak uvádí ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefon*, oddíl *Pošta v novém věku* Praha 1927, s. 37, *Věstník byl na levé straně psán německy a na pravé straně italsky, stejným způsobem byly zpracovány věstníky z let 1918 a 1919, s tím rozdílem, že na levé straně byl text psaný česky a na pravé německy.*

⁸³ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3. oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum

⁸⁴ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 51-53. ISBN 978-80-86660-23-3.

byli poštovní správou přeloženy z místa na místo. Erární poštovní úřady sídlily především ve významnějších správních, hospodářských a společenských střediscích. Pro uživatele byly výhodnější. Větší počet personálu i dopravních prostředků zlepšoval jejich provoz a zároveň s erarizací dalších pošt se zvyšoval počet míst ve vyšších hodnostních třídách a s tím i naděje na postup a vyšší plat. Z těchto důvodů vyplynul velký zájem tehdejších představitelů vyšších společenských vrstev o zvyšování počtu erárních poštovních úřadů. V příslušných ministerstvech se hromadily žádosti různých měst o etatizaci pošty v jejich obci. Pro neerární poštovní úřady se také užíval název venkovské nebo krajinské. Místa přednostů neerárních úřadů byla obsazena v rámci vypsaného konkursu, v jehož podmínkách byl stanoven plat, úřední paušál, a povinnosti poštmistra (poštovního expedienta). Důležitou podmínkou pro získání vypsaného místa bylo složení služební kauce, která měla zjistiť ekonomickou stránku svěřeného úřadu. Zisk z vedení úřadů nebyl příliš vysoký, aby stačil pokrýt životní potřeby. Z tohoto důvodu funkci přednostů neerárních poštovních úřadů zastávali venkovští kupci nebo hospodští. Jejich služební postavení a platy přednostů byly upraveny výnosem ministerstva obchodu z 20. června 1873. Neerární úřady byly rozděleny podle výše skutečných příjmů z provozu do šesti skupin.⁸⁵

V rozmezí let 1848 – 1850 byly položeny trvalé základy ústřední i zemské organizace rakouské státní správy poštovníctví, platné na území pozdějšího Předlitavska až do konce monarchie. Impulsem k celkové změně koncepce organizace rakouské ústřední státní správy se stalo nejen revoluční hnutí v Itálii a Uhrách, ale také radikalizace hnutí v ostatních zemích říše na začátku roku 1848.

V rámci ústřední rakouské správy byla dnem 1. února roku 1849 zrušena *c.k. Nejvyšší dvorská poštovní správa zrušena*⁸⁶ a nejvyšší vedení pošty přešlo v celé monarchii rakouské na tehdy zřízené ministerstvo pro obchod, průmysl a veřejných staveb.

Dnem 1. března 1850 v rámci ministerstva bylo zřízeno *Generální ředitelství pro ústavy komunikační se třemi úseky: pro železniční provoz, pro poštovníctví, pro telegrafy*, které organizačně patřilo do III. sekce ministerstva obchodu. Přednosta III. sekce ministerstva obchodu užíval současně titul „*Generální ředitel pro záležitosti poštovní a telegrafní*“⁸⁷.

⁸⁵ MARTÍNEK Miloslav, *Pošty a jejich úředníci v Čechách na přelomu 19. a 20. století (1850-1914)*, Sborník Poštovního muzea, Praha 1980, str. 129 – 138.

⁸⁶Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum..

⁸⁷Tamtéž.

Generálním ředitelem byl jmenován Karel August Steinhal.⁸⁸ Vedle společné ministerské účtárny měla zmíněná sekce bezprostředně přičleněné ústřední služebny, a to odborné účtárny jednak pro provoz poštovní, telegrafní a telefonní, jednak zvláštní odbornou účtárnu pro poukázkový styk tuzemský i mezinárodní, dále poštovní hospodářskou správu, které příslušel zabezpečovat stavební a provozní potřeby.

Funkci ministra obchodu v letech 1848 – 1918 zastávali níže uvedené osobnosti:

- Karl Ludwig von Bruck (21.11.1848 – 28.5. 1851)
- Andreas von Baumgartner (28.5. 1851-1855)
- Karl Gehringer von Oedenberger (1855)
- Georg Otto von Toggenburg-Sargans (7.2. 1855-17.5.1859)
- Albrecht Wilhelm von Wickenburg (10.4. 1861-20.10.1863)
- Josef von Kalchberg (20.10. 1863-23.9. 1865)
- Bernard von Wullerstorf-Urbair (23.9.1865.18.4.1867)
- Franz Karl von Becke (18.4.1867-30.12.1867)
- Ignaz von Piner (30.12.1867-12.4.1870)
- Sisino de Pretis Cagnodo (12.4.1870-6.2.1871)
- Albert Eberhard Schöffle (6.2. 1871-30.10.1871)
- Otto von Widenfeld (30.10.1871-25.11.1871)
- Anton Banhans (25.11.1871-19.5.1875)
- Johan Chlumecky (19.5.1875-12.8.1879)
- Karl Korb Weidenhaim (12.8.1879-26.6.1880)
- Alfréd von Kremer (26.6.1880-14.1.1881)
- Felix von Pino-Fridenthal (14.1.1881-16.3.1886)
- Karl von Pusswald (16.3.1886-26.6.1886)
- OlivierBacquehem (26.6.1886-11.11.1893)
- GundakerWurmbrand-Stuppach (11.11.1893-19.6.1895)
- Heinrich von Wittek (19.6.1895-30.9.1895)
- Hugo Glanz von Eicha (30.9.1895-30.11.1897)
- Ernst von Koerber (30.11.1897-15.3.1898)
- Josef Mária Baernreither (5.3.1898—4.10.1898)
- Josef di Pauli vonTreuheim (6.10.1898-18.1.1899)

⁸⁸ ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918 (1930)*, Národní archiv 2007, s. 43 ISBN 978-80-86712-46-8.

- Franz Stibral (2.10.1899-18.1.1900)
- Guido von Callzu Rosenberg und zu Kulmbach (19.1.1900-11.9.1905)
- Leopold von Auersberg (11.9.1905-2.6.1906)
- Josef Fořt (2.6.1906-1.11.1907)
- Franz Fiedler (9.11.1907-10.11.1908)
- Viktor Mataja (15.11.1908-10.2.1909)
- Richard Weiskirchner (10.2.1910-14.6.1911)
- Viktor Mataja (28.6.1911-28.10.1911)
- Mauritz von Roessier (3.11.1912-20.9.1912)
- Rudolf Šuster von Bonmoty (20.9.1912-30.11.1915)
- Alexander von Spitzmüller (30.11.1915-31.10.1916)
- Franz Stibral (30.10.1916-20.12.1916)
- Karl Urban (20.12.1916-23.6.1917)
- Viktor Mataja (24.6.1917-30.8.1917)
- Fridrich von Wiesner (30.8.1917 – 11.11.1918)⁸⁹

Současně se zahájenou činností výše uvedeného ministerstva dnem 1. března 1850 byla ve všech zemích monarchie na místě dosavadních vrchních poštovních správ zřízena prozatímní poštovní ředitelství. Celkem během roku 1850 zahájilo svoji činnost deset poštovních ředitelství – ve Vídni, Lvově, Černovicích, Linci, Štýrském Hradci, Innsbrucku, Terstu a Zadaru. Na našem území byla zřízena Ředitelství pošt a telegrafů v Praze, v Brně a Opavě (pouze do roku r. 1852). Agenda u těchto ředitelství byla rozdělena podle své povahy do oddělení (skupin) obdobně jako u správy ústřední. Hospodářské věci zabezpečovaly hospodářské úřady, zřízené u každého ředitelství.⁹⁰

Současně v tomto roce provedla rakouská poštovní správa zásadní reformu svého provozu, zavedla pro placení poštovního porta poštovní známky a vytvořila novou soustavu služeb, která se stala základním prvkem organizace poštovníctví. Místo různých označení, jako dvorský poštovní úřad, vrchní poštovní úřad, poštovní inspektorát, erární poštovní úřad,

⁸⁹ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 95. ISBN 978-80-86660-23-3.

⁹⁰Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3. oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918 (1930)*, Národní archiv 2007, s. 43, ISBN 978-80-86712-46-8.
Věstník pošt a telegrafů, 1884, č. 117, s. 786.

poštovní stanice byl pro tyto provozní služebny zaveden jednotný název „poštovní úřad“. Dělily se na čtyři druhy:

- c. k. poštovní úřad
- c. k. poštovní úřad a poštovní stanice
- c. k. poštovní stanice
- c. k. poštovní stanice
- poštovní expedice⁹¹

C. k. poštovní úřad, označoval služebnu, kde se prováděla pouze manipulační služba bez pojezdne pošty. Souběžně existovaly tehdy ještě kombinované poštovní úřady s poštovní stanicí, které řídil jmenovaný poštmistr, dále poštovní stanice, kde byly poštovní stáje, nebo stanice případně obstarávala povoznou poštu a poštovní expedice. Poštovní expedice měli pro poštovní síť zásadní význam. Listovní sběrný zakládané v druhé polovině 18. století byly dvojího typu. Nižší skupinu tvořily listovní sběrný, které pouze přijímaly zásilky, druhou skupinou tvořily poštovní sběrný (expedice), které přijímaly od listovních sběrů a jednotlivců listovní zásilky a expedovaly je na nejbližší poštovní úřad. Také železnice zasáhla do poštovní sítě. Poštovní úřady, které ležely v její blízkosti nabývaly na významu. Tam, kde trať procházela poblíž města, se začaly na nádražích zřizovat místní pobočné poštovní úřady, nejdříve vedle místního označení měl pomocný název Bahnhof/Nádraží, od devadesátých let většinou místní název s pořadovým číslem 2⁹² (např. v našem regionu pošta Pardubice 2 u Pardubického nádraží). V souvislosti s nově vytvořeným krajským zřízením byly nejnižší stupně listovních sběrů zrušeny ministerským nařízením z 31. května 1850 a změněny na poštovní expedice, které se následně staly základem vesnických poštovních úřadů.

Současně s vývojem poštovní správy se vyvíjela i správa v oblasti komunikační, telegrafní správa, posléze telefonní správa. K přímé správě provozu telegrafu a vrchního dohledu nad ním bylo ve Vídni zřízeno 8. ledna 1850 Generální ředitelství pro komunikace. Organizačně spadalo taktéž do III. sekce ministerstva obchodu a členilo se na tři oddělení:

- železniční dopravu
- poštu
- telegraf

⁹¹ MARTÍNEK Miloslav, *Pošty a jejich úředníci v Čechách na přelomu 19. a 20. století (1850-1914)*, Sborník Poštovního muzea, 1980, Praha 1980, str. 129.

⁹² ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VII. Poštovní úřady a jejich personál*. Česká pošta, s.p, 2000, s.60. ISBN 80-86437-02-07.

Vznikem výše uvedeného generálního ředitelství byl položen základ organizace státní správy telegrafního provozu. Do vedení oddělení telegrafu byl jmenován dr. Gintl a generálním ředitelem se stal Ondřej Baumgarten. Oddělení pro telegraf se dále členilo na dva referáty, na administrativní a technický. Správa telegrafů byla od 1. listopadu 1851 sloučena s poštovní správou, dnem 1. září 1856 nastala opět rozluka.

Na úrovni zemských úřadů byly v roce 1856 zřízeny telegrafní inspektoráty. Vyhrazený obvod kompetence byl rozdělen do inspekčních okresů, kde vykonávali dozor stanovení inspektoři. Vznikem pražského telegrafního inspektorátu, v jehož čele stál Josef Horák, došlo k rozvoji a budování státních telegrafních linek v Čechách.⁹³

Výkonnou službu zabezpečovaly v oblasti komunikací telegrafní úřady a telegrafní stavební úřady⁹⁴, které vykonávaly dozor, udržování a menší stavby telegrafních a telefonních vedení, dále technických zařízení telegrafní a telefonní služby a mimo jiné i potrubní pošty.

K další reorganizaci došlo v důsledku zavedení dualismu. Vývoj ústředních orgánů správy telegrafu pro obě území Rakousko-uherské říše se osamostatnil. Reorganizace ústřední správy ve Vídni se v rámci vídeňského ministerstva obchodu v roce 1868 omezila na přetvoření dosavadního referátu pro správu telegrafu omezenou na Předlitavsko. V roce 1872 se telegrafní inspektoráty v rámci zemí změnilo na telegrafní ředitelství. Agenda nově zřízených úřadů odpovídala telegrafním inspektorátům. Organizační struktura se skládala z funkce ředitele, vrchního komisaře a dvou komisařů s rozdělenou kompetencí na referáty pro:

- stavební záležitosti a řízení
- provozní záležitosti
- pro správní záležitosti

Dále mělo v kompetenci přijímání a platové podmínky telegrafního personálu. Disciplinární záležitosti řešila disciplinární komise při poštovních ředitelstvích. Telegrafní stanice se napojovaly stále častěji na poštovní silnice a poštovní úřady pro urychlování dopravy do míst bez telegrafního spojení a stále více se zapojovalo poštovních zaměstnanců do prací při telegrafních stanicích a byli řízeni jak poštovní správou, tak telegrafní správou. S postupem

⁹³ ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918 (1930)*, Národní archiv 2007, s. 61-68 ISBN 978-80-86712-46-8.

⁹⁴ Sbíрка Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum

času se prokázalo, že dochází k prolínání činností telegrafní správy s poštovní a tudíž nevýhodnost oddělení správy od telegrafu.⁹⁵

Tento systém trval do konce roku 1883, kdy byla z důvodů úspornosti a účelnosti agenda telegrafních ředitelství přidělena opět k poštovním ředitelstvím. Tato ředitelství obdržela od 1. ledna 1884 název „*Ředitelství pošt a telegrafů*“⁹⁶ Zároveň splynuly telegrafní provozní úřady s poštovními ve společné „*Poštovní a telegrafní úřady*“⁹⁷.

V 90 letech 19 stol. vznikla v rámci rakouské monarchie Ředitelství pošt a telegrafů v níže uvedených oblastech s jmenovanými řediteli:

- Opava pro Moravu a Slezsko - ředitel Dr. Karl Reuss
- Pro Západní Halič se sídlem v Krakově – ředitel Johann Ritter Seferowicz Lubicz
- Pro Prahu – ředitel František rytíř Šafařík Pštross
- Pro Brno – Johann Slaný
- Pro Horní Rakousy a Salzburg se sídlem v Linzi – ředitel Anton Ramsdorfer, později Konrád Hoheisel
- Pro Dolní Rakousy se sídlem ve Vídni – ředitel Heinrich Ritter v. Kamler, později Fridrich Szabó
- Maďarsko (Uhry) – generální ředitel Péter Szalaye
- Graz – ředitel Wilhelm Gross
- Triest pro Přímoří - ředitel Karl Pokorný
- Zadar pro Dalmácii– ředitel Peter Afrič
- Czernovitz pro Bukovinu – Johann Guido Lier
- Innsbruck pro Tylory– Gustav Riederer Ritter v. Dachsberg
- Constantinopol – ředitel Karl Jenglinger
- Sarajevo – V. Pinkas⁹⁸

V čele ústřední poštovní správy zůstala III. sekce ministerstva obchodu vedená generálním ředitelem pro záležitosti poštovní a telegrafní, který byl přímo zodpovědný ministroví. Centrálně řídila poštovnictví v Předlitavsku. Organizačně III. sekci tvořilo dvanáct

⁹⁵ ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovnictví v Čechách 1722-1918 (1930)*, Národní archiv 2007, s. 69-70 ISBN 978-80-86712-46-8.

⁹⁶ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3 Organizace poštovnictví. Poštovní muzeum

⁹⁷ Tamtéž.

⁹⁸ Sbírká ŘPT, krab.II, sign.312, poř.č.187.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovnictví v Čechách 1722-1918 (1930)*, Národní archiv 2007, s. 73, ISBN 978-80-86712-46-8.

oddělení, dále měla pomocné úřady v kanceláři pro poštovní kursy, ekonomickou správu, kanceláře pro poštovní stavby a dozorčí orgán pro činnost jednotlivých ředitelství pošt a telegrafů – funkce ústředního a vrchního poštovního inspektora⁹⁹.

Instrukce pro činnost ředitelství pošt a telegrafů byla vydána 24. února 1885. Podle ní byla ředitelství přímo podřízena ministerstvu obchodu, s tím, že musela spolupracovat se zemským politickým úřadem, na který byla přenesena část ministerské pravomoci jako na hlavní úřad státní správy v zemích. Všechny důležité zprávy ohledně spravujících agend musel poštovní ředitel předkládat ministerstvu prostřednictvím místodržitelství. Činnost nově vzniklých ředitelství spočívala v řízení poštovníctví v příslušné zemi s výhradou zřizování, slučování, reorganizace a rušení poštovních úřadů, udílení telegrafních a telefonních koncesí a dosazování úředníků. Tyto důležité agendy byly v kompetenci ministerstva a ředitelství pouze předkládalo podklady a realizovalo vplynutá rozhodnutí ministerstva.¹⁰⁰

Po sjednocení poštovní a telegrafní služby (jak je výše uvedeno) vznikly výkonné složky „*Poštovní a telegrafní úřady*“¹⁰¹, které mimo poštovních služeb zabezpečovaly telegrafní a telefonní službu. Pouze telegrafní a telefonní službu zajišťovaly ústředny, zřízené vy vybraných velkých městech.

Pro určité typy služeb - celní službu byl zřízen celní poštovní úřad, dopravu poštovních zásilek po železnicích obstarávaly vlakové pošty, na základě žádostí obchodních, průmyslových podniků, obchodních a bankovních domů, hotelů se zakládaly tzv. „*Poštovní úřady zájembické*“, při výstavách, slavnostech – „*Poštovní úřady dočasné*“¹⁰³, v lázeňských oblastech pro potřeby obyvatelstva – „*Poštovní úřady sezónní*“¹⁰⁴, v turistických chatách se zřizovaly samostatné smluvní telefonní veřejné hovorny zmocněné přijímat a doručovat telegramy. V souvislosti s přespolním doručování byly od roku 1900 zřízeny tzv. „*Poštovny*“, kompetentně podřízené pod nejbližší místně určený poštovní úřad. Správu poštovny obstarával tzv. poštovný, jehož úkolem bylo vybírat zde povinně umístěnou poštovní schránku, prodávat známky, přijímat obyčejné listovní zásilky, tiskopisy, telegramy, posléze je odevzdat příslušnému poštovnímu úřadu a zpětně od něj přijmout zásilky pro místní adresáty v rámci umístěné poštovny.

⁹⁹ Věstník ministerstva pošt a telegrafů 1884, č. 18.

¹⁰⁰ ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918 (1930)*, Národní archiv 2007, s. 74 ISBN 978-80-86712-46-8.

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VI. Poštovní úřady a jejich personál*, Česká pošta, s.p, 2000, s. 61. ISBN 80-86437-02-07.

¹⁰³ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: VI. Poštovní úřady a jejich personál*, Česká pošta, s.p, 2000, s. 61-62. ISBN 80-86437-02-07.

¹⁰⁴ Tamtéž

Od roku 1867 se rakouská monarchie změnila v dualistickou monarchii Rakousko-Uhersko. Tento správní systém zajišťoval tzv. volné spojení dvou státních samosprávných území tak, aby rozdělení státní, politické, hospodářské a exekutivní moci nepřekročilo příliš absolutistickou centralizaci. V případě Rakousko-Uherska, když nastala dělba monarchie rakousko-uherské na dvě části, spravovalo rakouské poštovníctví c.k. ministerstvo obchodu a v části uherského království uherské ministerstvo pro obchod, průmysl a orbu.

Správa poštovníctví byla v obou částech říše vedena dle stejných zásad.

V rámci ústřední uherské správy řídila vrchní správu pošty, telegrafu a telefonu v tehdejší uherském království V. sekce ministerstva obchodu s titulem „*Generální ředitelství uherské královské pošty a telegrafů*“¹⁰⁵ s podpůrnými útvary (oddělení personální, mezinárodní, právní finanční a rozpočtové, pro provoz, pokladní a účetní službu kursovní, technické se zvláštní agendou pro dozor nad stavbou poštovních budov a hospodářské)

Organizačně generálnímu ředitelství podléhaly samostatné služebny:

- *Uherská královská poštovní poukázková ústředna,*
- *Uherský královský vrchní poštovní a telegrafní technický inspektorát v Budapešti,*
- *Technický inspektorát pro telegrafní a telefonní síť v Budapešti,*
- *Poštovní telegrafní okresní technický inspektorát v Budapešti,*
- *Dílny vrchního poštovního a telegrafního technického inspektorátu v Budapešti,*
- *Účtárna vrchního poštovního a telegrafního technického inspektorátu,*
- *Uherský královský ekonomát,*
- *Uherský královský zahraniční novinový úřad,*
- *Výměnný úřad cizozemských poštovních poukázek,*
- *Ústřední vozovny uherské královské pošty.*¹⁰⁶

Územní uherská správa organizačně připomínala rakouskou územní správu. Byla zřízena ředitelství pošt a telegrafů a to v Košicích, v Bratislavě, v Budapešti a Soproni.

Výkonná správa se organizačně sestávala z poštovních a telegrafických úřadů. Úřady se dělily na erární a třídní. Expedientské a zájemnické úřady na rozdíl od Rakouska Uhersko nezřídilo. Místo poštoven (jak tomu bylo v Rakousku) obstarávaly poštovní službu (s omezenou působností) v Uhersku tzv. Poštovní agentury. Doručování do větších

¹⁰⁵ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum.

¹⁰⁶ Tamtéž

doručovací obvodů bylo zřízeno pouze u několika málo poštovních úřadů. Dodávání listovních zásilek do obcí v širším doručovacím obvodu si zajišťovaly obce samy dle nařízení ministerstva vnitra ze dne 20.dubna 1899 č.j. 29913. Správou třídních úřadů byli pověřeni poštmistři na základě smluvního vztahu, poštovní správa jim vyplácela sumu peněz formou tzv. *výměrek*. Výměrky zahrnovaly peněžní částku na vlastní odměnu poštmistřů, pomocným zřízeneckým a úřednickým silám poštovního úřadu, kteří byli stejně jako poštovní mistr ve smluvním vztahu, dále zahrnovala náhradu nájemného, částku k doplnění kancelářských potřeb a odměnu za dopravu pošty. Smluvní poštmistři měli založen penzijní spolek, který jim zajišťoval penzi. U erárních úřadů byli úředníci ve státní službě. Pro odborná školení zaměstnanců poštovní správa ustanovila funkci tzv. „*Cestující učitelé (vándor-tanító)*“,¹⁰⁷ kteří měli za úkol v rámci poštovní správy na uherském území seznamovat úředníky s novými provozními předpisy.

Na rozdíl od rakouské územní správy, která měla stavební telegrafní úřady k doзору a k technické údržbě a zabezpečení u každého poštovního ředitelství, uherská poštovní správa přidělila k větším třídním a erárním úřadům pouze telegrafní dozorce k udržování telegrafních a telefonních tratí.¹⁰⁸

Na území Bosny a Hercegoviny do roku 1878, než Rakousko obsadilo vojensky toto území, byla poštovní správa v zaostalém stavu. Území bylo tehdy pod tureckou nadvládou a moderní přístup v poštovníctví v této oblasti nebyl realizován, poštovní turecká služba byla víceméně sestavena formou jízdních státních kurýrů, posílů. Státní turecký telegraf měl vybudováno několik málo tratí, ale pouze pro zprostředkování státních telegramů.¹⁰⁹

Teprve obsazením rakouských vojsk došlo na území Bosny a Hercegoviny ke zřízení tzv. polních poštovních úřadů, které udržovaly spojení s Rakousko-Uherskem. Došlo k technickým úpravám a modernizacím telegrafických tratí a k jejich rozšiřování, především ale po vojenské účely a následně po roce 1879 také pro veřejnost. Téhož roku byla také zpřístupněna poštovní služba polních poštovních úřadů pro veřejnost a došlo ke změně názvů dosavadních polních poštovních úřadů a polních telegrafních úřadů na vojenské poštovní a telegrafní úřady. Poštovní a telegrafní styk se řídil podle rakousko-uherských norem. Poštovní doprava byla nedostačující vzhledem k špatnému stavu silnic a nedostatku

¹⁰⁷ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum.

¹⁰⁸ MARTÍNEK, Miloslav: *Pošty a jejich úředníci v Čechách na přelomu 19. a 20. století*. Sborník Poštovního muzea, 1980. Praha 1980, str. 132

¹⁰⁹ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum

železničního spojení. Byla realizovaná formou povozné dopravy za použití tažného zvířectva a vozíků. Poštovní zásilky byly přepravovány v pletených koších, chráněných nepromokavou plachtou na hřbetě oslů.

Koncem roku 1879 disponovalo Rakousko-Uhersko na území Bosny a Hercegoviny 51 vojenskými poštovními úřady, 51 vojenskými telegrafními úřady, dále polní poštovní expoziturou a polní telegrafní stanicí v *Plevlji, Pripolji a Priboji*. Jako správní vrchní úřad zprvopočátku působila dvě ředitelství, *vojenské poštovní ředitelství a vojenské telegrafní ředitelství v Sarajevu*, která se následně v roce 1883 spojila v jeden ústřední správní orgán „*Vojenské ředitelství pošt a telegrafů*“¹¹⁰ s příslušnými služebnami. Vrchní vedení tohoto správního orgánu bylo v kompetenci ministerstva války, (V. oddělení a telegrafní kancelář generálního štábu), kterému byli přiděleni odborní úředníci z civilní rakousko-uherské poštovní a telegrafní správy. Po ustálených poměrech v anektovaném území došlo k příznivému vývoji poštovního zřizování nových poštovních a telegrafních úřadů, poštovních služeb a modernizace v poštovní přepravě jak v místním styku, tak v mezinárodním. Postupný vývoj železniční a silniční sítě omezil dopravu pomocí tažných zvířat a upřednostnil poštovní automobil a vlakovou poštu. Poštovní spojitelná byla zřízena v roce 1911. Koncem roku 1910 disponovalo Rakousko-Uhersko na území Bosny a Hercegoviny 103 vojenskými poštovními úřady sloučené se státní telegrafní službou a 59 telegrafních železničních stanic. Výkonná služba byla formována jiným způsobem, než na území Rakouska a Uherska. Úřady se nedělily na erární a třídní, měly jednotný systém. Vedle jednotných poštovních úřadů obstarávaly hojně poštovní službu poštovny (104). K mezinárodní telegrafní smlouvě přistoupilo území Bosny a Hercegoviny v roce 1880, 1. července a k Světovému poštovnímu spolku od roku 1891.

Rakouská poštovní správa mimo jiné disponovala systémem poštovních úřadů, s označením „*C.k. poštovní úřady v Levantě*“¹¹¹ ve východním středomoří. Před rokem 1914 jich bylo celkem 35. Správním orgánem v poštovních zařízeních v Levantě se stal „*Vyslanecký poštovní úřad*“ (*K.k. Botschafts-Postamt*)¹¹² v Cařihradě, podléhající přímo rakouskému ministerstvu obchodu.

Výše uvedená poštovní organizace jejího rozvoje, modernizace byla podmíněna právním systémem v místním, v mezinárodním styku a v neposlední řadě v rozvoji poštovních a telegrafních služeb. Společenské a politické změny, obchodní styk a rozvoj hospodářství si

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3. oddíl II, část 3 Organizace poštovního muzea.

¹¹² Tamtéž.

vyžádaly během 19.století úpravu mezinárodního styku., kterému dosud bránily různorodé poštovní poplatky dané rozdílnými tarifními a váhovými jednotkami. První krok k mezinárodní poštovní spolupráci byl učiněn na popud Rakouska a Pruska, kdy byl svolán v roce 1847 do Drážďan první poštovní kongres. Výsledkem setkání vznikl rakousko-německý poštovní spolek s jedním poštovním územím. Následně v roce 1863 americká poštovní správa svolala do Paříže mezinárodní konferenci. Konference se zúčastnily mimo severoamerických států státy evropské, mezi nimi i Rakousko. Od dualistického systému vlády měly Uhry své samostatné zastoupení. Z důvodu německo-francouzské války byla mezinárodní jednání přerušena a vyvrcholila v roce 1874 založením Světové poštovní unie se sídlem ve švýcarském Bernu a přijetím poštovní úmluvy. Členské země unie se dohodly na vytvoření jednotného poštovního území, na sjednocení poštovních tarifů, dále, že vybrané poštovní poplatky zůstávají zemi, kde byly zásilky podány, na svobodném tranzitu proti úhradě a na pravidelných setkáních.¹¹³ Ujednání z kongresu byla pro členské státy závazná. Rakouská monarchie byla jedním ze zakládajících členů a jako jedním z kroků k poštovní spolupráci zavedla jednotnou metrickou v roce 1871. Následně byly konány kongresy v roce 1885 v Lisabonu, v roce 1891 ve Vídni, v roce 1897 ve Washingtonu, v roce 1906 v Římě, kongres v důsledku I. světové války se již nekonal. Kongresy se především zabývaly otázkami z poštovní přepravy a provozní poštovní služby.¹¹⁴

Řešení mezinárodních styků v telegrafní oblasti podniklo Rakousko v roce 1849, kdy sjednalo dne 3. října smlouvu s Pruskem a současně svolalo první telegrafní konferenci 25. července 1850 v Drážďanech. Konference se mimo Pruska a Rakouska zúčastnilo Bavorsko a Sasko. Z konference vyplynulo založení Německo-rakouského telegrafního spolku a smlouva vzniklá za účelem poskytnutí veřejné a soukromé telegrafní dopravě výhody a obsahovala telegrafní tarif, dále ustanovení o přijímání a dopravě telegramů, a o vzájemném zúčtování poplatků. Kromě výše uvedených ustanovení položila konference základ mezinárodní telegrafní úpravy. Do Německo-rakouského telegrafního spolku vstoupily postupně další německé země a Nizozemí a dne 29. července 1855 byla sjednána telegrafní konvence s Belgií a Francií. První mezinárodní kongres se konal v roce 1865 v Paříži. Zúčastnilo se jí 20 evropských států a z jejich ujednání vznikla mezinárodní telegrafní smlouva a vznikla Telegrafní unie. Telegrafní smlouva upravovala mezinárodní styk po stránce technické, provozní, tarifní a jazykové, dále obsahovala ustanovení o zachování

¹¹³ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum.

¹¹⁴ ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918*, Praha 2007, s 172 - 173

telegrafního tajemství. Druhý mezinárodní telegrafní kongres se konal v roce 1868 ve Vídni, z jednání vznikla mezinárodní kancelář telegrafních správ se sídlem v Bernu. Kancelář vydávala odborný časopis „*Journal télégraphique*“¹¹⁵. Sjedením Německa v roce 1871 došlo k rozpuštění německo-rakouského telegrafního spolku, který položil základy telegrafního vývoje v Evropě. Následně byly konány telegrafní kongresy v Římě (1872), Petrohradě (1875), Londýně (1879), Berlíně (1885), Paříži (1890), Budapešti (1896), Londýně (1903), Lisabonu (1908)¹¹⁶, kongresy se převážně zabývaly provozními otázkami a zlevněním telegrafních sazeb. Součástí Telegrafní unie byly také telefonní správy. Mezinárodní telegrafní smlouva mimo jiné obsahoval ustanovení o mezinárodní telefonní síti, kde řešila vedle účtovacího systému provozní a tarifní otázky.¹¹⁷

Vnitrostátní legislativní systém rakouské poštovní správy upravoval provozní podmínky v poštovníctví. Po vydání poštovního zákona z roku 1837 následovala další legislativa týkající se poštovního a telegrafního, telefonního systému ve vnitrostátním a mezinárodním styku. Jeden z dalších legislativních pilířů byl zákon ze dne 6. dubna 1870 *O ochraně listovního tajemství a Poštovní sazební řád*. Z telegrafní a telefonní legislativy stojí za to se zmínit o *císařském kabinetním listu* ze dne 16. ledna 1847, kterým oznámil zřízení a provozování telegrafu a telefonu za státní výhradu. V roce 1905 10. dubna byl vydán *Telegrafní řád*, poměr telegrafu k železnici byl upraven výnosem rakouským ministerstvem obchodu z 10. října 1876. Pro vnitrostátní radiotelegrafní styk platil *císařský kabinetní list* ze dne 16. ledna 1847, jímž stanovil telegrafní státní monopol. Nařízením rakouského ministerstva obchodu ze dne 7. ledna se stanovilo, že zřízení a provoz radiotelegrafních stanic je podmíněn přidělením státních koncesí. Žádosti se písemně podávaly na rakouské ministerstvo obchodu ve Vídni. V Uhrách upravoval otázky telegrafu a telefonu zákon XXXI z roku 1888. Předpisy o používání telefonu ve vnitrostátním styku upravoval *Telefonní řád* a *Telefonní poplatkový řád* z roku 1916¹¹⁸.

Dle výše uvedených skutečností se vytvořil na právních základech systém poštovní správy rakouské a uherské, jak ve vnitrostátním styku, tak v mezinárodním. Další rozvoj byl přerušen I. světovou válkou a poštovní spojení zprostředkovávala polní pošta. Porážkou vilémovského Německa a mnohonárodnostní habsburské monarchie v roce 1918 vznikly

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ Tamtéž.

¹¹⁷ ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, 303 - 306

¹¹⁸ Sběrka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3. oddíl II, část 3 Organizace poštovníctví. Poštovní muzeum.

nástupnické státy na poraženém území, mimo jiné také Československo. Tím počala nová éra rozvoje poštovní správy v období I. republiky, v Československu, která následuje v dalších kapitolách.

5. ČESKOSLOVENSKÁ POŠTA PO ROCE 1918

System rakouského poštovníctví se vyvinul na historických základech organizovaného poštovníctví v polovině 17. století, která se postupně vyvíjela vlivem politického, správního a hospodářského vývoje v celoevropském měřítku. Nepochybně velký vliv na rozvoj poštovních služeb měla také postupně vyvíjející se období průmyslové revoluce a technický pokrok. Do státního převratu nebylo organizováno samostatně, jako jedno z odvětví státní správy. Správa pošt, telegrafů a telefonů náležela v bývalé monarchii do působnosti státní obchodní správy. Nejvyšším státním správním orgánem pro poštu bylo ministerstvo obchodu a živností, zřízeného císařským rozhodnutím ze dne 10. dubna 1861. Do tohoto resortu byla pošta včleněna v roce 1862 z resortu ministerstva financí. Agendu pošty, telegrafu, telefonu obstarávalo III. poštovní sekce, představitelem byl přednosta III. sekce a současně užíval titul „Generální ředitel pošt a telegrafů“, jeho pravomoc byla vymezena zvláštní instrukcí na základě císařského rozhodnutí ze dne 18. února 1866. Organizačně patřilo do III. sekce 15 právních oddělení, jedno technické oddělení s šesti pododděleními (současný název by byl referát). Mimo tato oddělení měla III. sekce v přímé kompetenci kancelář generálního ředitele a centrální poštovní inspekci. Účetní službu III. sekci zajišťovala účtárna ministerstva obchodu a kancelářskou službu pomocné úřady ministerstva obchodu. Přímými podřízenými služebnami byly odborné účtárny Ia, Ib, II – zabývající se vyúčtováním poštovního provozu a poštovní hospodářská správa. Agendu ústřední poštovní správy na území bývalého uherského království vykonávala také sekce (V.) ministerstva obchodu s názvem „Generální ředitelství uherské královské pošty a telegrafů“, která byla rozdělena na 6 oddělení a 1 pododdělení. Účetní službu zajišťovala účtárna uherského, královského ministerstva obchodu. Odborných služeben bylo 10¹¹⁹.

Po převratu byla ústřední poštovní správa řízena zcela odlišným způsobem. Byla zcela osamostatněna a oddělena od obchodní státní správy jako odborné správní odvětví na základě zákona z 13. listopadu 1918, č. 40 Sb., z. a n., kterým z úřadu ministerstva pro správu obchodu a živností byly pošty, telegrafy a telefony vyňaty a bylo pro tento obor správy zřízeno ministerstvo pro správu pošt, telegrafů a telefonů.¹²⁰

Vznikem československého státu dne 28. října 1918 nastala nová etapa rozvoje mladého státu nejen v politicko – právní oblasti, ale i v hospodářské a správní, které se

¹¹⁹ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3.

¹²⁰ BUČEK, Jan, MACH Ladislav, MAREK, Karel, *Československá pošta a Poštovní spořitelna, Organizace správní, personální a finančně – hospodářská*, Praha 1932, s. 25 -28.

bezprostředně týkaly oblasti poštovní správy. I zde se musela nová republika potýkat s nemalými problémy, které bylo třeba řešit rychle a neodkladně. Tehdy také poštovní správa byla jedním z aktérů při vzniku našeho státu. Zpráva o vzniku Československa se rozletěla z Prahy do všech koutů naší země prostřednictvím telegrafu a telefonu. Nastala všeobecná euforie a nadšení z dané situace. V tom čase nastal nelehký úkol, zprvopočátku Národního výboru, který vznikl na základě dohody českých politických stran dne 13.7.1918 a posléze první československé vlády zkoordinovat systém československé poštovní správy jak ve správním systému, tak v provozní oblasti.¹²¹

První krok byl učiněn již 28. října, kde byl Národním výborem přijat zákon potvrzující platnost dosavadních právních předpisů a nařízení. Touto legislativní úpravou byl zabezpečen chod nejen státní správy, ale i poštovní. Tím také prozatím zůstalo řízení československé pošty na základě rakouských vzorů i v prvních letech samostatného státu.

Nastavený systém rakouské legislativy byl sice krokem správným směrem, ale sám o sobě nestačil. Nový stát si totiž musel zajistit loajalitu vlastních zaměstnanců. Následně 29. října 1918 přijal Národní výbor slib věrnosti od zástupců ředitelství pošt a telegrafů Praze. 30. října 1918 jmenoval Národní výbor dosavadního přednostu prezidia poštovního ředitelství v Praze JUDr. Maxmiliána Fatku¹²² „*plnomocníkem pro poštovní a telegrafní službu v Království českém*“ a dekretem ze dne 4. listopadu 1918 „*generálním ředitelem pošt a telegrafů v území státu československého*“. Tímto aktem byl položen základ k organizování československé poštovní správy. Zprvopočátku byl organizační záměr Národního výboru sloučit poštu, telegrafy do ministerstva dopravy, ale vzhledem rozsáhlé činnosti a agendě obou resortů, tzn. v dopravě a v poště, byl následně zřízen zákonem z 13. listopadu 1918, č. 40 Sb. z. a n. „*zvláštní úřad (ministerstvo) pro správu pošt, telegrafů a telefonů*“¹²³, který se stal pilířem nové poštovní správy. Tímto zákonem byla výše uvedená odvětví vyňata z působnosti ministerstva pro obchod, průmysl a živnosti, jemuž podléhala v rakouské monarchii. Tímto zákonem se mělo docílit větší pružnosti a samostatnosti v nově zřízeném resortu.

Funkce generálního ředitele pošt a telegrafů byla zastávána odborníky z poštovního provozu. Poštovní ředitelství v Praze bylo tehdy centrálním, správním orgánem pro celé

¹²¹ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2. Národní archiv.

¹²² *Československá pošta v prvních deseti letech samostatnosti*, Státní tiskárna v Praze, Praha 1928, str. 5.

¹²³ Tamtéž

území Československé republiky. Prvním ministrem byl jmenován Jiří Stříbrný, který byl v tomto postu vystřídán 8. července 1919 Dr. Františkem Staňkem.¹²⁴

Vrchní vedení podniku Československá pošta příslušelo ministerstvu pošt a telegrafů, respektive jeho prezídiu, které podnik spravovalo za účasti správního sboru. Tehdy bylo možné zřídit ústřední ředitelství pošt a telegrafů, ale z hlediska administrativních úspor postačil správní sbor. Resortním ministrem po dobu první republiky stála politická osobnost. V čele správního sboru stál generální ředitel, sbor byl šestičlenný, od roku 1928 osmičlenný. Sbor měl stejný počet náhradníků. Mezníkem v rozvoji československé pošty bylo mimo jiné zavedení obchodního účtování státního podniku Československá pošta. Generální ředitel vedle správního sboru předsedal čtyřčlennému výkonnému výboru vytvořenému z řad členů správního sboru. Správní sbor řešil základní otázky finančního a personálního charakteru, výkonný výbor předběžně projednával věci určené správnímu sboru a rozhodoval v neodkladných záležitostech. Po vzniku samostatné subjektu Poštovní spořitelna v roce 1930, příslušelo Československé poště pět ústředních podnikových služeben¹²⁵:

- Poštovní poukázková ústředna do jejíž kompetence patřila kontrola poukázkové služby, pohledávkové účty z poukázkového styku s cizinou.
- Poštovní hospodářská ústředna, která sloužila jako logistický útvar pro veškeré poštovní, provozní potřeby.
- Telegrafní hospodářskou ústřednu, která zabezpečovala materiálem technická zařízení telegrafu, telefonu, potrubní poštu.
- Státní dozor na tisk poštovních cenin do jehož úkolem byl dozor na tisk poštovních známek a ostatních cenin.
- Poštovní technický ústav, v jehož kompetenci bylo studium technických otázek podniku, uplatňování nových vynálezů a metod, zkoušky materiálů a přístrojů.

Z výše uvedeného je patrný nárůst pracovní náplně ministerstva pošt a telegrafů vzhledem k širokému záběru poštovní agendy Československa oproti III. sekci v oblasti pošty ministerstva Rakousko-Uherska. Pro zajímavost stojí uvést z oboru technických služeb po převratu vznik nových agend¹²⁶:

- výstavba dálkové kabelové sítě,
- zařízení a provoz zesilovacích stanic,

¹²⁴ *Československá pošta v prvních deseti letech samostatnosti*, Státní tiskárna v Praze, Praha 1928, str. 5

¹²⁵ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3.

¹²⁶ Tamtéž

- zařízení nízkofrekvenční a středofrekvenční telegrafie a vysokofrekvenční telefonie,
- vysokofrekvenční technika,
- úprava venkovní meziměstské telefonní sítě vůči sítí dálkových kabelů,
- inspekce dálkové sítě,
- kabelování okresních telefonních sítí,
- věci technické služby radiotelegrafní, radiotelefonní a rozhlasové,
- strojové telegrafie,
- studium nových vynálezů v telegrafii a telefonii, radiotelegrafii a radiotelefonii,
- dohled na poštovní technický zkušební ústav,
- inspekce kontrolní služby radioelektrické,
- technická stránka rozhlasového přenosu v místních sítích,
- vedení pro mezinárodní rozhlasové přenosy, stavba telefonních ústředí v automatických (tato agenda byla v počátcích za Rakouska-Uherska a poloautomatických systémech, včetně jejich strojoven a akumulátorových stanic,
- projektování skupinových telefonních sítí s automatickým nebo poloautomatickým provozem,
- normalizace zařízení časové služby,
- provozní mechanizační a zabezpečovací zařízení,
- opatřování automobilů pro poruchovou službu na telefonních tratích a dozor nad jejich provozem.

Některé výše uvedené technické agendy mají svůj původ v agendách rakousko-uherských a to v agendě místní kabelizace, stavba a udržování potrubní pošty.

V součinnosti s rozvojem technické agendy došlo po převratu k dynamickému nárůstu správní agendy. V této oblasti přibýly zejména administrativní věci ohledně staveb a provozu telegrafních a telefonních drátových a bezdrátových zařízení, potrubní pošty, akční rádius mezinárodní telefonie, mezinárodní smlouvy a úmluvy, styk s mezinárodními korporacemi a institucemi, telegrafní a telefonní legislativa, provozní předpisy, tarifní politika, koncese na soukromá zařízení drátová i bezdrátová, pronajímání vedení k soukromému dálkopisnému a telefonnímu provozu, administrativa a provoz letecké radiotelegrafie.¹²⁷

¹²⁷ F Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Spisy z roku 1918*, Generální ředitelství pošt, sign. Gp inv. č. 1018, č. 51. Národní archiv.

Prezidium ministerstva pošt a telegrafů převzalo nejen agendu bývalého prezidia bývalého rakouského ministerstva obchodu, spadající do III. sekce (poštovní), agendu kanceláře generálního ředitele pošt a telegrafů, ale připadlo mu řada nových úkolů, např. zpravodajskou a všeobecně propagační službu, výstavnictví, telefonní služební stanice bytové a rozhlasové a v sociální oblasti fond sociální péče poštovních zaměstnanců, léčebný fond poštovních zaměstnanců, fond pro invalidní a starobní pojištění poštovních zaměstnanců a provizní fond Československé pošty. V sociální oblasti rakouské pojištění nemocenské, úrazové a provizní bylo teprve v plenkách a v Uhersku zcela mizivé. Co se týkalo bytové politiky zaměstnanců, ta v té době nebyla známá. Po vzniku Československé poštovní správy se nastartovala v sociální politika zaměstnanců všech kategorií nejen ohledně nemocenského, invalidního a starobního pojištění, ale také léčebných pobytů v lázních. Následně zavedla poštovní zdravotní službu ve všech oblastních ředitelstvích pošt a telegrafů oproti rakouské, která tehdy měla pro všechna ředitelství pro oblast Čech a Moravy pouze jednoho poštovního úředního lékaře v Praze.¹²⁸

Z výše uvedeného vyplývá, že československé ministerstvo pošt a telegrafů se odborné útvary v oblasti, kde nová agenda byla rozsáhlá. Objem rozsáhlých agend československé pošty dokazuje porovnání jednacích čísel v době těsně před převratem, kdy poštovní sekce rakouského ministerstva obchodu měla pouze 44 000 a Československá pošta v roce 1922 jich měla 90 005 mimo protokolu prezidia¹²⁹.

Výkonnou službu představovaly poštovní úřady. Z demografického hlediska, vlivem urbanizace a změn veřejného a soukromého života obyvatel Československa se přizpůsobil vývoj poštovních úřadů, který byl rozdílný oproti Rakousku-Uhersku v celkovém počtu, v typech s obsahovou náplní činnosti. V nové době vzniklo zatížení poštovních úřadů v pokladní službě vlivem měnové reformy, kdy stoupl oběh financí, dále nastaly změny v předpisech a organizaci, z nichž vplynuly nové agendy poštovních úřadů, roznáška tiskovin, letákových poštovních zásilek, obchodních psaní a tiskovin, vyplácení zásilek výplatními stroji, povolování příležitostných razítek a používání různých barev pro otisky razítek, nastavení paušálu místní korespondence, kterou dříve státní úřady a podniky doručovaly svými zaměstnanci, stanovení ceny za doručení podle váhy, místní dopravní poplatek, zavedení celních poukázek, červených šeků a cestovních bonů, zprostředkování

¹²⁸ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Sociální péče*, sign V, inv. č. 1083, 1918 – 1925, karton č. 183. Národní archiv.

¹²⁹ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3.

výměny poškozených bankovek, podání telegrafických poukázek u všech poštovních úřadů, ozdobné telegrafní blankety. Před vznikem naší republiky se nejvíce na poštovních úřadech využívala listovní služba, listovní zásilky se dělily na čtyři typy (doporučené, cenné, spěšné a běžné) a balíková služba byly položeny základní reformy v oblasti listovních, balíkových a přepravních služeb, které převzal a dále rozvíjel státní podnik „Československá pošta“. Nárůst v této oblasti můžeme porovnat z níže uvedených údajů poštovního úřadu Praha 1 z předválečné doby, v období války, v období vzniku Československa, z období hospodářské konjunktury a v roce 1936¹³⁰:

Druh služby	Rok 1913	Rok 1916	Rok 1919	Rok 1920	Rok 1929	Rok 1935	Rok 1936
Listovní zásilky							
Doporučené			1 381	1 946	2 365	2 112	2 131
A. Podání	910 660	756 955	908	986	756	863	117
B. Dodání							
doručné	1 365 115	931 177	1 982 377	2 500 045	1 847 980	1 511 025	1 414 877
odnosné	490 727	553 744	894 194	000	737	279	722
železniční návěští	356 859	214 437	183 164	227 268	258 981	57 087	54 046
zpáteční					1 918	3 357	6 677
lístky(doručenky)	565 855	301 401	315 500	310 643	871	345	576
celní listovní zásilky	42 174	14 402	34 021	203 525	735 500	1 433 665	1 611 215
Balíková služba							
A Podané							
cenná psaní, cenovky, pytloučky	164 809	200 581	183 158	261 377	411 008	265 907	271 843
obyčejné balíky poštovní zboží	868 749	785 435	641 060	980 124	1 188 380	583 168 344 840	585 052 381 200
B Dodání							
odnosné							
cenná psaní, cenovky, pytloučky	33 590	37 277	94 894	90 335	39 776	62 882	64 642
obyčejné balíky poštovní zboží	387 685	264 500	206 556	77 468	150 472	105 724 11 675	113 637 15 071
doručené							
cenná psaní, cenovky,	113 107	163 573	283 678	344 501	299 719	265 401	272 121

¹³⁰ Sbíрка Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

pytlouky							
	1 104	1 048		1 220	1 157		
obyčejné balíky	140	449	974 374	616	837	580 048	571 498
poštovní zboží						272 458	304 127

V bývalé monarchii při zřizování výkonných jednotek, poštovních úřadů rozhodovalo hledisko, jestli je vymezená oblast nejen v místě dopravní křižovatky, ale rozhodovala i vzdálenost a nedostatek komunikací. Poštovní úřady se tehdy dělily na erární (státní) a třídní, zařazené podle počtu pracovních úkonů, do I. II. a III. třídy. V místech, kde nebyly příznivé podmínky pro zřízení poštovního úřadu se zřizovaly poštovny, organizačně zařazené pod nejbližší poštovní úřad. V roce 1900 vykazovala statistika rakouského ministerstva obchodu 5 974 poštovních úřadů (erárních a třídních, včetně telegrafních stanic), v roce 1915 7 150. Z toho erárních bylo v Rakousku, včetně a Dolních Rakous 514 erárních poštovních úřadů, v ostatních zemích Horních Rakousích, Solnohradsku, Štýrsku, Korutanech, Kraňsku, Přímoří, Tyrolsku a Vorarlbersku, Haliči, Bukovině a Dalmácii bylo celkem 199 erárních úřadů, naproti tomu v Čechách, na Moravě a v Slezsku 192. Naproti tomu Československá poštovní správa vykazovala v roce 1920 ve správním obvodu ministerstva pošt a telegrafů 228 poštovních úřadů erárních a 3 435 třídních. Po konsolidaci poměrů v Československu statistika vykazovala 228 poštovních úřadů erárních a 3 435 úřadů třídních, celkem 3 750 poštovních úřadů.¹³¹

Z výše uvedených údajů vyplývá, že československá poštovní správa oproti rakouské zřizovala poštovní úřady pouze tam, kde by zaručily prosperitu poštovního provozu nebo kde to bylo nevyhnutelné z důvodů provozních a dopravních. Na konci roku 1935 statistika vykazovala 3 747 poštovních úřadů a 837 poštoven, mimo jiné se zřizovaly z důvodů různých významných událostí příležitostné přepážky a významných záležitostí (lázeňské pobyty) příležitostné poštovní úřady. Vzhledem úspornosti ve veřejné správě a změně v systému pracovní činnosti poštovních úřadů než tomu bylo za Rakouska-Uherska došlo k přehodnocení a zařazování výkonných jednotek ve smyslu výnosu ze dne 11. července 1925, č. 44 363/I, který vydalo po dohodě s ministerstvem financí ministerstvo pošt a telegrafů v Praze, na základě zákona podnikového č. 404/1923 Sb. z. a n. a dle ustanovení § 2 zákona 286/1924 Sb. z. a n. o úsporných opatření ve veřejné správě. Výše uvedený výnos

¹³¹ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č.1079, 1921 – 25 karton č.260. Národní archiv

zrušil dělení na erární a třídní poštovní úřady a zařadil všechny samostatné poštovní úřady, telegrafní a telefonní do třech tříd. Zcela pozměnil identifikační základ rozlišení a roztřídění do jednotlivých tříd oproti rakouské poštovní správě.¹³²

Pro zajímavost bych se zmínila o statistice hospodářských výsledků, které jsou zajímavé tím, že Čechy, Morava a Slezsko tvořily základní pilíř rakouského poštovníctví a měly 31 000 poštovních zaměstnanců. V roce 1916/17 vykazovalo Rakousko z pošty, telegrafu a telefonu 60,6 miliónů, na kterých se podílely Čechy 32,2 milióny, Morava 9,3 milióny a Slezsko 2,5 mil., celkem 44 milióny korun. V roce 1917/18 se vykazoval čistý zisk z Čech, Moravy a Slezska 50,4 milióny korun. Rakouská a uherská poštovní správa měla dohromady 38 000 poštovních zaměstnanců¹³³.

Nemalé srovnání můžeme vidět i v dalším odvětví pošty, telefonní služby, které můžeme vypořádat z údajů výroční zprávy z roku 1936, kdy v roce 1918 bylo zapojeno v meziměstské telefonní ústředně v Praze celkem 46, v roce 1936 celkem 379 meziměstských vedení. Ve všech meziměstských vedeních zapojených v pražské síti se zpracovalo v roce 1918 511 770 a v roce 1936 6 447 803 hovorových jednotek, z toho bylo v roce 1918 přímých telefonních mezinárodních spojení s cizinou 11, v roce 1936 64. Současně v dalších částech našeho území vzrostl počet telefonních meziměstských vedení a přímých mezinárodních. V roce 1918 mělo bývalé Rakousko hlavních telefonních ústředen 857 a vedlejších 266, v roce 1936 v Československu byl počet hlavních telefonních ústředen 2119 a vedlejších 846. Z přehledu výkonné služby, týkající se různých odvětví poštovních služeb je patrné, že oproti rakousko-uherské době jsou značné rozdíly, pracovní vytížení poštovních úřadů vzrostlo a pracovní náplň se podstatně rozšířila. Rakousko-Uhersko v roce 1918 zaměstnávalo celkem 44 356 zaměstnanců, tento počet vzrostl do roku 1935 o 6000 zaměstnanců.¹³⁴

Před novým ministerstvem stála řada těžkých úkolů. Počáteční období bylo nejen ve znamení ve výše uvedené konsolidace poštovních služeb na celém území republiky, ale i řešení problémů související se zabezpečením poštovního a telegrafního spojení se Slovenskem v souvislosti s vojenskými operacemi československého vojska proti Maďarské republice rad, ve druhé polovině března 1919, pro zajištění vnitřní organizace bylo nutné navázat poštovní a

¹³² Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č. 1079, 1921 – 25 karton č. 260. Národní archiv.

¹³³ F Sbirka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

¹³⁴ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Záležitosti telefonního provozu*, sign. XII, inv. č. 1110, 1919 – 1935 karton č. 243 – 245. Národní archiv.

telegrafní spojení českých zemí se Slovenskem a Podkarpatskou Rusí a v neposlední řadě reagovat na události ohledně snahy říšskoněmeckých poslanců z Čech ve Vídni ustanovit v severních Čechách samostatnou provincii Deutschböhmen, dále dle poslanců ze severní Moravy ustanovit provincii Sudetenland se sídlem v Opavě, z jižní Moravy provincii Deutschsüdmähren a z jižních Čech provincii Böhmenwaldgau, tak aby znemožnili připojení těchto oblastí k novému státu. Hlavními agitátory byli poslanci von Auen a Seliger. V souladu s příkazy vídeňské vlády byl v Liberci zřízen prozatímní sněm a vláda, v jejímž čele stál zemský hejtman.¹³⁵

Napjatá situace v pohraničí byla do počátku září 1919, do podepsání dohod s Rakouskem. Oběžníkem z 30 října 1918 ohlásil zemský hejtman v Liberci Paiker všem úřadům, podřízeným německo-české zemské vládě změnu v jejich příslušnosti, která se zvláště týkala poštovních úřadů.¹³⁶ Podobně krajský hejtman ve Znojmě Teufel oznamoval úřadům změnu příslušnosti a nařizoval, že poštovní úřady mají veškeré platby odvádět do dolnorakouských poštovních úřadů prostřednictvím poštovního úřadu Znojmo 2. Stejná situace se vyskytovala v dalších provinciích. Napjatá situace vyvrcholila návštěvou generálního ředitele pošt a telegrafů v Praze dr. Fatky dr. Tobiasch, zástupce vídeňského generálního ředitelství pošt a telegrafů, aby mu oznámil program rakouské vlády v českém a moravském pohraničí ohledně poštovní a telegrafní organizace. V programu stálo, že záležitosti pošty měly prozatímně podléhat německo-rakouskému úřadu pro průmysl, obchod a živnosti s tím, že centrálně bude tato oblast řízena poštovním úřadem v Ústí nad Labem. Následně na základě výše uvedeného jednání se v Sudetech objevil leták se zněním, že všichni poštovní úředníci se mají neprodleně obrátit na poštovní úřad v Ústí nad Labem, odkud mají přijímat další instrukce. Němečtí poštovní úředníci v oblasti Böhmenwaldgau mají příslušné poštovní ředitelství v Linci a v oblasti Südmähren ve Vídni.¹³⁷

Výnosy československé správy neměly být brány na vědomí. Dále vídeňské poštovní ředitelství informovalo generální ředitelství pošt a telegrafů v Praze o zřízení samostatných poštovních, telegrafních a telefonních obvodů ve Vídni, Linci, Innsbrucku, Štýrském Hradci a Opavě. Dr. Maxmilián Fatka, generální ředitel pošt a telegrafů v Praze reagoval na výše uvedenou skutečnost nařízením všem poštovním úřadům se zněním, že se mají řídit jen

¹³⁵ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Pisemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2. Národní archiv.

¹³⁶ FA Sbirka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

¹³⁷ Tamtéž.

HÁNL, Jiří – TOŠNEROVÁ, Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*, Sborník poštovního muzea 1983, Praha 1983. s. 25 - 26

rozhodnutími legálně ustanoveného ředitelství pošt a telegrafů v Praze, které bylo v té době centrem pro řízení poštovního provozu v celé republice (Bližší informace v další kapitole). Vídeňské poštovní ředitelství nadále nebralo v potaz politický a správní systém našeho státu a neustále vyvíjelo aktivitu poštovního provozu dle svých nařízení. Vydalo řadu oběžníků pro poštovní úřady v pohraničí se zněním složení slibu věrnosti poštovního personálu německo-rakouskému státu, podřízení se německo-rakouským zákonům, stanovilo zákaz styků s československou poštovní spojitelnou a oznámilo propuštění všech poštovních zaměstnanců, kteří by se nepřihlásili k německé národnosti.¹³⁸

Oběžníkem z 29. listopadu byla upravena doprava pošty z Dolních a Horních Rakous, Štýrska, Korutan, Kraňska, Tyrolska a Volarbergu do oblastí Deutschböhmen a Sudetenland¹³⁹ a dalších pohraničních oblastí tak, aby nesměřovala přes české území prostřednictvím českých poštovních úřadů. V důsledku dané situace byla kontrolována československou poštovní správou telegrafní a telefonní vedení Vídeň-Drážďany přes Prahu a došlo k přerušení telegrafního spojení do Liberce a Ústí nad Labem (přes Kolín a Pardubice), které poté bylo zprostředkováno jako průchodní přes telegrafní ústřednu v Praze. Přes protesty československé poštovní správy a osobní intervenci vyslance Husara ve Vídni, zůstávala situace beze změny. Vzhledem k nezměněným postupům Rakouska se koncem listopadu vláda rozhodla obsadit vojensky pohraničí a ustálit tamější poměry. Do 18. prosince 1918 bylo pohraničí pod kontrolou československých správních orgánů.¹⁴⁰

Poštovní ředitelství v Ústí nad Labem se organizačně přesunulo do Vídně před postupujícím československým vojskem, odkud oznámilo, že zastavuje řídicí činnost v německo-rakouských pohraničních oblastech. Zaměstnancům poštovních úřadů bylo umožněno vstoupit do služeb československého státu, nebo odejít do Německa a Rakouska. Většina zaměstnanců se rozhodla zůstat a složit slib věrnosti republice. Obsazením západního pohraničí byla také vyřešena otázka poštovního provozu. Zbývala k řešení z hlediska poštovního provozu oblast Horního Slezska (Ratibořska a Hlučínska), oblasti Těšínska a Spíše, dále Slovenska a Podkarpatské Rusi.¹⁴¹

¹³⁸ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2. Národní archiv.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ HÁNL, Jiří – TOŠNEROVÁ, Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*, Sborník poštovního muzea 1983, Praha 1983. s. 27

¹⁴¹ Sběrka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

Organizační práce československé poštovní správy v oblasti Těšínska znemožňovaly spory o vymezení hraničního pásma mezi Polskem a Československem. Vzájemné poštovní a telegrafní styky byly částečně upraveny v březnu 1919, kdy proběhla dne 18. března jednání v Bohumíně mezi zástupcem poštovního inspektorátu v Krakově a zástupci československé poštovní správy ohledně dopravy poštovních zásilek vlakovými poštami mezi oběma státy na trati Bohumín-Žilina. Po vyhlášení plebiscitu ve sporném území vypracovalo ministerstvo pošt a telegrafů v Praze návrh na vymezení doručovacích pásem, aby byl zachován běžný poštovní česko-polský provoz v březnu 1920. Podle tohoto návrhu mělo 23 poštovních úřadů na západ od demarkační čáry připadnout pod správu poštovní prefektury v Těšíně a 15 úřadů administrativní komisi v Karviné. K definitivnímu rozdělení Těšínska došlo rozhodnutím Rady velvyslanců 28 července 1920. Z poštovních úřadů prozatímně podřízených Československu bylo ještě 12 úřadů vráceno do pravomoci československé poštovní správy. Tyto úřady byly předány polskou poštovní správou počátkem srpna 1920. Současně byla zrušena provozní omezení, týkající se především telegrafu a telefonu. Konečným vymezením hranice byly zároveň určeny doručovací obvody jednotlivých poštovních úřadů na Těšínsku v červnu 1921.¹⁴²

Pro oblast Hlučínska proběhla jednání mezi německou poštovní správou a československou poštovní správou, zastoupenou přednostou opavského ředitelství pošt a telegrafů, v Opavě. Způsob převzetí správy pošt, telegrafů a telefonu byl stanoven úmluvou se zástupci říšskoněmecké pošty v Lednu 1920, podle níž byly do československé poštovní správy převzaty 3 poštovní úřady a 10 poštoven a další poštovny byly předány v březnu 1923 při definitivním vymezení státních hranic na Hlučínsku. Poštovní úřady částečně obsadil československý personál. Z říšské poštovní správy přešlo do československých služeb 31 zaměstnanců.¹⁴³

Obzvláště složitá byla situace při organizování poštovních služeb na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Jednak z důvodu politické situace a vojenských operací československého vojska pod francouzsko-vojenským velením v důsledku územních sporů s Maďarskem od roku 1918, ale také z nedostatku odborného poštovního personálu, mluvícího česky a slovensky. Na poštovních ředitelstvích pošt a telegrafů v Bratislavě a

¹⁴² FATK Sbírka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum.

HÁNL, Jiří – TOŠNEROVÁ, Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*, Sborník poštovního muzea 1983, Praha 1983. s. 28

¹⁴³ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2. Národní archiv.

v Košicích byl poštovní provoz ve správě maďarských úředníků, jednotlivé pošty a poštovny v menších městech a na vesnicích spravovali židé. Pražské a brněnské poštovní ředitelství vysílalo od listopadu 1918 na Slovensko svůj odborný personál. Rozvoj československé poštovní správy na Slovensku úzce souvisel s vojenskými akcemi v listopadu 1918 proti Maďarsku, které se po ztrátě Sedmihradská snažilo zachovat správu v oblasti Slovenska. 4. listopadu 1918 byly československým vojskem obsazeny Malacky a Skalice. V listopadu 1918 byl vyslán na Slovensko zástupce generálního ředitelství pošt a telegrafů poštovní komisař JUDr. Josef Schüllinger, který ve spolupráci s brněnským ředitelstvím organizoval poštovní přepravu na Slovensku.¹⁴⁴

Poštovní úřady, zabrané postupujícím československým vojskem, byly prozatímně podřízeny brněnskému ředitelství, které je vyzvalo, aby přerušily veškerý styk s poštovním úřadem v Bratislavě, ten byl tehdy ještě v maďarské správě. Na postupné obsazování poštovních úřadů na Slovensku reagovala poštovní uherská správa v Bratislavě oběžníkem ze dne 14. listopadu 1918 č. 95.071 na státní a nestátní poštovní úřady se zněním, aby všichni zaměstnanci zůstali na svých místech a slib složili Československému národnímu výboru pouze z donucení. 17. listopadu 1918 zaslal JUDr. Josef Schüllinger zprávu o postupu organizování československé pošty na území Slovenska a Podkarpatské Rusi, mimo jiné podepsanou slovenským poslancem Dr. Pavlem Blahou, kde popisoval zabezpečení spojové služby v armádě, kde na přímou žádost velitelství bylo dodáno dostatečné množství Hughesových telegrafních přístrojů i s obsluhou, o zřízení sídla poštovní správy pro Slovensko město Uherskou Skalici, o prvním poštovním úřadu převzatým do československé poštovní správy v Holiči a zřízení první vlakové pošty na Slovensku na úseku Veselí na Moravě-Devínské Jazero.¹⁴⁵

Postupně přebírané poštovní úřady spadaly prozatím organizačně pod Ředitelství pošt a telegrafů v Brně. Dekretem ze dne 28. listopadu 1918, č. 563/M pověřilo ministerstvo pošt a telegrafů vrchního poštovního radu Františka Knotka organizací a provedením přípravných prací s činností samostatné správy pošt a telegrafů na Slovensku. V prosinci 1918 byl organizován úřad ministra s plnou mocí pro Slovensko, ministrem se stal MUDr. Vavro Šrobár ke kterému byly zřízeny jednotlivé referáty (železnice, pošta, telegraf, telefon) a z operativních důvodů byla pošta, telegraf a telefon sloučena do jednoho referátu dopravy.

¹⁴⁴ Sběrka Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, příř. č. 120/1975, karton č. 3. Poštovní muzeum..

¹⁴⁵ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2. Národní archiv.

Vládním referentem byl jmenován poslanec Kornel Stodola. Dočasným sídlem vlády se stala Žilina. Z tohoto důvodu byla zřízena vlaková pošta z Trenčanské Teplé do Žiliny. Koncem prosince 1918 organizovala československá poštovní správa v součinnosti s operacemi československého vojska na východním a jižním Slovensku polní pošty, dle ustanovené vyhlášky ze dne 23. prosince 1918, č. 2236/III se zahájením své činnosti od 1.1.1919 s třídírnou v Uherském Hradišti pod vedením poštovního komisaře JUDr. Václava Záběhlického¹⁴⁶.

Bývalí zaměstnanci uherské poštovní správy byli přijímáni do služeb Československa, pokud proti nim nebylo námitek, s tím že československá správa požadovala alespoň částečnou znalost slovenského jazyka, příslušnost na území Slovenska, Podkarpatské Rusi. Tuto podmínku uplatňovala československá poštovní správa na Slovensku prostřednictvím ustanovených národních výborů, představujících až do konečného župního vymezení výkonnou státní moc. Převzetí poštovních a telegrafních úřadů do československé správy obvykle probíhalo za vojenské asistence na základě oběžníku bratislavského ředitelství pošt a telegrafů ze 14. listopadu 1918, č. 95.071. Menší úřady byly vyrozuměny o změně příslušnosti poštovních okrsků telegraficky, jednalo se o úřady které organizačně spadaly pod větší poštovní a telegrafické úřady a současně byly podřízeny pod československou poštovní správu.. Poté vyslala poštovní správa úředníka, aby zjistil pokladní hotovost, stav cenin a přijal od dosavadních zaměstnanců slib věrnosti Československu. Koncem prosince byly vojensky obsazeny Košice a zahájen provoz vlakové pošty Košice-Žilina. V lednu 1919 byla obsazena Bratislava a k poštovnímu úřadu byli na žádost vojenského velitelství vysláni čeští poštovní úředníci k telegrafní a telefonní kontrole a k podřízenému maďarskému personálu, který setrval ve službě.¹⁴⁷

V souvislosti s vojenskými akcemi činnost úředníků ministerstva pošt a telegrafů na Slovensku byla rozdělena tak, že zplnomocněnec ministerstva pro poštovní záležitosti vrchní poštovní rada František Knot řídil organizaci spojové služby z dočasného sídla slovenské vlády v Žilině se zástupci v Bratislavě Dr. Otakarem Růžičkou a Košicích a výkonný poštovní úředník poštovní komisař Dr. Václav Záběhlický měl na starosti organizování polních pošt s postupujícím československým vojskem. Čistě pro podmínky konsolidace poštovních poměrů v Bratislavě vyslalo ministerstvo pošt a telegrafů ministerského tajemníka Dr. Otakara Růžičku. Jeho činnost byla omezena na užší styky s místními vojenskými a

¹⁴⁶. Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.oddíl II, část 3. Vojenské obsazení Slovenska a Podkarpatské Rusi. Poštovní muzeum.

¹⁴⁷ Tamtéž.

politickými činiteli, na zamezení odboje maďarského poštovního personálu a přebírání zaměstnanců do poštovních služeb československé poštovní správy. Prozatímní správu poštovního a telegrafního ředitelství v Bratislavě převzal Dr. Otakar Růžička dne 6. ledna 1919 z rukou náměstka ředitele bývalé uherské správy Rentmaistera. Zprávy o vývoji situace a postupu zasílal vládní referent Kornel Stodola ministerstvu pošt a telegrafů do Prahy, aby mohlo včas a pružně reagovat. V únoru 1919 přesídlila dočasná slovenská vláda ze Žiliny do Bratislavy. 3. února převzal do správy poštovní a telegrafní ředitelství Bratislavě od Dr. Otakara Růžičky vrchní poštovní rada Knotek. V Bratislavě a v Košicích byla nucena řešit československá poštovní správa obtížné personální otázky, protože poštovní zaměstnanci maďarské národnosti se odmítli podřídit služebním pokynům. Proto byli službou v těchto městech pověřováni noví úředníci z pražského poštovního ředitelství. Personální obtíže vyřešila československá poštovní správa ustanovením tzv. poštovních konzultantů při župních úřadech, jejichž hlavním úkolem byla poradní a instrukční činnost v otázkách vnitřní správy a manipulace. Svou činnost prováděli až do konsolidace poměrů poštovní, telegrafní a telefonní službě v roce 1921.¹⁴⁸

Během snahy o ustálení poměrů v pohraničí našeho státu počala také mimo jiné poštovní správa v Československu rozvíjet celistvou činnost v oblasti poštovních služeb, provozu a správy. To znamenalo především změnit nevyhovující orientaci hlavních poštovních kurzů, navázaných na rakouské a uherské země, ale i propojit České země se Slovenskem a Podkarpatskou Rusí, dále vypořádat se s nedostatkem provozních prostředků a kvalifikovaného personálu a zejména upevnit postavení československé poštovní správy v mezinárodním poštovním styku. Souběžně se stanovenými úkoly se musela pošta vyrovnat technickým a hospodářským požadavkům tehdejší doby. Což mělo za následek zdokonalování dosavadních služeb, zřizování nových, mezi které patřila v oblasti poštovní dopravy, zejména poštovní letecká přeprava, motorizace poštovní přepravy zásilek a osob a především rozvíjející se rozhlas.¹⁴⁹

Nová poštovní správa se vyvíjela jak po organizační stránce, tak v ekonomické oblasti, a v systému řízení. Ministerstvo pošt a telegrafů nebylo pouze samostatným úřadem pro správu poštovních, telegrafních a telefonních záležitostí z titulu státního a veřejného zájmu, ale také od počátku plnilo funkci podnikatele. Mělo kapitálovou účast u kompetenčně podřízených akciových společností Telegrafia v Praze, Kablo v Kladně a v Bratislavě,

¹⁴⁸ Sbírká Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl, rukopis*, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3. oddíl II, část 3. Vojenské obsazení Slovenska a Podkarpatské Rusi. Poštovní muzeum

¹⁴⁹ HÁNL, Jiří – TOŠNEROVÁ, Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*, Sborník poštovního muzea 1983, Praha 1983. s. 29

Společnosti pro stavbu dálkových kabelů v Praze, Radiojournalu.¹⁵⁰ Tyto podniky obstarávaly výrobu, výstavbu a údržbu důležitých zařízení tak, aby zajistily hladké fungování komunikačního a sdělovacího systému. Zástupci ministerstva byli členy ve správních a dozorčích radách těchto podniků. Vlivem těchto podnikatelských aktivit došlo k organizačnímu vyčlenění československé pošty coby státního podniku a začal se uplatňovat nový pohled na funkci poštovní správy, v jehož důsledku došlo ke dni 1. ledna 1925 k vytvoření nového právního subjektu – státního podniku Československá pošta. Z hospodářského hlediska se řídil podle zásad běžných v soukromých firmách. Ustanovení vyplynulo ze zákona č. 404 Sb. z. a n. ze dne 18. prosince 1922 a podnikového vládního nařízení č. 206 Sb.z. a n. z 25. září 1924¹⁵¹.

Neznamenalo to však, že se Československá pošta stala samostatným právním subjektem, který by byl vyňat ze státního organismu, ale naopak, vlastníkem pošty byl nadále stát a její majetek tvořil nedílnou součást státního majetku, jak je tomu i dnes. Výše uvedený zákon vstoupil v platnost již 1. ledna 1923, ale skutečný význam mělo až výše již uvedené podnikové vládní nařízení, které podrobně rozvádělo a stanovilo bližší zásady. Na jeho základě bylo tehdy za podniky spravované podle zásad obchodního hospodaření prohlášeno celkem šestnáct subjektů, mezi kterými byla i Československá pošta, včetně poštovních úřadů šekových. Pro tyto subjekty to znamenalo, že veškeré výdaje si hradily ze svých vlastních příjmů. Způsob, jak se vše mělo provádět určovala československá vláda. Nedostatek financí se řešil v běžném provozu několika způsoby: krátkodobými úvěry od soukromých institucí, zálohami z pokladní hotovosti státní pokladny a podílem na úvěrových operacích povolených vládě ke krytí státních výdajů. Účetní systém byl zaváděn podle zásad obchodního účtování v důsledku komercializace pošty. Zásady účetnictví stanovila hlava IV. (§ 19 – 20) vládního nařízení. Podle ní byla pošta povinna vést knihy, které poskytovaly přesný obraz celého hospodaření. Při zahájení činnosti podniku bylo zapotřebí vyhotovit soupis veškerého majetku a dluhů. Jejich srovnáním se potom určilo počáteční jmění. Na konci každého roku zpracovalo ředitelství pošty výroční zprávu a účetní závěrku, která obsahovala hospodaření celého podniku a následně ji předložilo ministerstvu pošt a telegrafů. Ministerstvo ji dále předložilo správnímu sboru. Ten ji prozkoumal a se svými připomínkami poslal zpět ministerstvu pošt a telegrafů a ministerstvu financí ke schválení. Účetní závěrka byla nakonec zaslána nejvyššímu kontrolnímu úřadu, aby ji schválil a začlenil do státní účetní závěrky. Pro případ

¹⁵⁰ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 123. ISBN 978-80-86660-23-3.

¹⁵¹ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – T0ŠNEROVÁ, Patricie. *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Liberec 2008, s. 123. ISBN 978-80-86660-23-3.

náhlých a nepředvídatelných ztrát byla zřízena účetní rezerva na obnovu věcného majetku, aby ji schválil a začlenil do státní účetní závěrky¹⁵².

Z dalších úkolů československé poštovní správy bylo udržet chod poštovní přepravy. Před vznikem našeho státu veškerá poštovní doprava jak z důvodů hospodářských, tak státních se centrálně soustředila ve Vídni. Po převratu se stala hlavním městem Československa Praha a větší část republiky se rozkládala směrem na východ. V této souvislosti musel být také přizpůsoben směr veškeré poštovní dopravy a vlakové pošty na východ. V krajích, které neměly přímé spojení se železnicí, zavádělo ministerstvo pošt a telegrafů poštovní automobilovou dopravu, která přešla do kompetence ministerstva na základě usnesení ministerského rady dne 16. května 1919.¹⁵³

Československá poštovní správa převzala úkol obnovit nejen automobilní tratě z předválečné doby, ale podstatně rozšířit silniční síť a vozový park. Poštovní automobilová doprava byla v Rakousku-Uhersku provozována od roku 1908. V bývalé monarchii bylo celkem 42 státních automobilových tratí v celkové délce přes 1500 km, z toho na Čechy připadala téměř polovina v délce 580 km a na Slovensko 62 km.¹⁵⁴ Výstavbě poštovní automobilové dopravy věnovala poštovní správa značnou pozornost. Začátky byly těžké. V rámci delimitace s Rakouskou poštovní správou získala československá poštovní správa část vozů, převážně nákladních k přepravě balíků. Vzhledem k tomu, že se chystala provozovat osobní přepravu, která se stala za dávných časů výlučným monopolem poštovní správy, potřebovala obnovit vozový park a zřídit autobusové linky, které tehdy ministerstvo pošt a telegrafů konzultovalo s úřady politické správy a národními výbory. Kromě automobilů, získala poštovní správa v Praze část vojenského skladiště Citadela na Vyšehradě. Vybuodovala z něj autodílny, kde se upravovaly pro dopravu osob nákladní automobily „Laurin a Klement“ s valníkovou karosérií. Automobily se vybavily jednoduchými lavicemi a plachtou. V pozdějších letech byly nahrazeny autobusy domácí a zahraniční výroby. Koncem roku 1927 bylo již v provozu 119 tratí v délce 2 670 km, které byly převážně budovány v letech 1919-1923.¹⁵⁵

Po vzniku státního podniku „Československá pošta“ v roce 1924 zřídila československá poštovní správa ke koordinaci poštovní dopravy Správu poštovní

¹⁵² *Československá pošta v prvních deseti letech samostatnosti*, Státní tiskárna v Praze Praha 1928, str. 128-136.

¹⁵³ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Přesnost z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2. Národní archiv.

¹⁵⁴ ČTVRTNÍK Pavel, *Cesta pošty dějinami, část třetí Automobil slouží poště již přes sedmdesát let*, s.110. Praha 1977, OS-31-018-77-02-59.

¹⁵⁵ Tamtéž s.111.

automobilové dopravy v následujícím roce dne 21. ledna 1925.¹⁵⁶ Vozový park byl doplňován převážně vozy firmy Laurin-Klement, posléze Praga a Walter. Poštovní autodílny Citadela sloužily v té době celé republice. V roce 1926 měla 100 nákladních automobilů pro sběrnou poštovní službu a 218 autobusů pro celou republiku. V důsledku požáru v roce 1927 byly přeloženy do Vršovic v Praze, kde se v té době již budovaly ústřední garáže a sklady a současně tam sídlila Správa poštovní automobilové dopravy. V roce 1929 spravoval československá pošta na území celé republiky 150 autobusových tratí a 340 vozidel, v té době ze statistických údajů bylo zjištěna přeprava osob v celkovém počtu 4 miliónů a náklad byl přepraven v celkovém počtu půl miliónů nákladů.¹⁵⁷

V rámci období hospodářské konjunktury v našem státě od roku 1924 -1929 se vyvíjela poštovní doprava v pozitivním smyslu, ale mimo jiné také sílila konkurence nejen soukromých společností, ale také státní železniční správy, která začala zřizovat vlastní automobilovou dopravu osob i nákladů. O udržení kompetence dopravy vedly mezi sebou oba státní podniky spory. Ministerstvo pošt a telegrafů se ve sporech bránilo předkládáním rakouským poštovním zákonem z roku 1838 a zákonem o dopravě osob na poštovních silnicích z roku 1865 a dlouhodobou tradicí v tomto odvětví. Dle těchto zákonů náležela veškerá doprava do kompetence poštovní správy. Silný tlak proti poštovní správě nebyl jen ze strany železnic, ale také větších soukromých přepravních společností, které v té době vznikaly, např. „Autodopravní akciová společnost v Holešovicích (1925), „Jihočeské podniky pro automobilovou dopravu“(JAS 1931), mimo jiné pro zajímavost tyto podniky později s autodopravou železniční dráhy se staly základem podniku „Československé státní automobilové dopravy (ČSAD)“.

Vlivem těchto sporů zůstala ve správě ministerstva pošt a telegrafů poštovní automobilová doprava do roku 1932, kdy přešla do kompetence ministerstva železnic na základě paragrafu 79 zákona ze dne 23.12. 1932, č. 198 Sb. zákonů a nařízení o dopravě motorovými vozidly. Dnem 1.1. 1933 přešel poštovní automobilní provoz, včetně jeho personálu do oboru ministerstva železnic, které se tímto zavázalo dopravovat poštovní zásilky na všech automobilových tratích, převzatých od poštovní správy. V té době bylo již vybudováno 172 tratí v délce 4 330 km a československá poštovní správa předala k užívání

¹⁵⁶ ČTVRTNÍK Pavel, Cesta pošty dějinami, část třetí Automobil slouží poště již přes sedmdesát let, s.112. Praha 1977, OS-31-018-77-02-59.

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Administrativa a organizace čs.poštovní správy*, sign. SB:MPA, inv.č. 1010, karton č. 12.

¹⁵⁷ ČTVRTNÍK Pavel, Cesta pošty dějinami, část třetí Automobil slouží poště již přes sedmdesát let, s.116. Praha 1977, OS-31-018-77-02-59.

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Administrativa a organizace čs.poštovní správy*, sign. SB:MPA, inv.č. 1010, karton č. 12. Národní archiv.

353 autobusů a 31 nákladních aut. I když předala poštovní správa automobilní dopravu železnici, přesto si vyhradila používat v poštovní přepravě motorová vozidla při dopravě poštovních zásilek. Přepravu vykonávala jak ve své vlastní režii, tak prostřednictvím soukromých dopravců nebo československých státních drah. Motorizovaných poštovních kurzů silničních ve státním a soukromém sektoru bylo v polovině 30 let 3123.¹⁵⁸

Nejen v pozemní, ale i v letecké dopravě měla pošta své místo a zahájila leteckou dopravu poštovních zásilek v první řadě ve vnitrozemí a posléze v zahraničí. Prvním letem uskutečněným továrnou na letadla Aero po dohodě s ministerstvem pošt a telegrafů, byl let z Prahy do Chrudimi 13. června 1919, kterým byly přepraveny noviny a balíky. V září 1919 uskutečnili českoslovenští vojenští letci let Praha – Paříž a v říjnu provedla vojenská správa pravidelné letecké spojení Prahy s Užhorodem s mezipřistáním v Bratislavě a Lučenci.

Vojenská správa zřídila pro tento let zvláštní „Letecký dopravní oddíl“ Letadlo přepravovalo poštu maximálně do 50 kg celkové váhy. Jednalo se o listovní služební zásilky obyčejné i do-poručené, peníze, služební balíky a denní tisk pro Slovensko a Zakarpatskou Ukrajinu. Lety se konaly v úterý a pátek z letiště v Kbelích v Praze. Pro nedostatek finančních a provozních prostředků bylo spojení zastaveno koncem října 1919 s tím, že přeprava po silnicích a železnici je levnější. Vzhledem k neutěšené situaci dopravní sítě na silnicích a železnici na Slovensku byl 5. března 1920 zrealizován oficiální poštovní let přepravy zásilek z Prahy do Bratislavy letadlem anglické společnosti Aircraft Transport and Travel, pod záštitou ministerstva pošt a telegrafů.¹⁵⁹ Poštovní lety v letech 1919-1920 nebyly tehdy pravidelné, ale otevřely cestu k realizaci mezinárodního leteckého poštovního spojení Československa. Tomu, aby leteckou přepravu převzalo ministerstvo pošt a telegrafů do vlastní režie vadil nedostatek finančních prostředků. Proto byly uzavřeny dohody se soukromými společnostmi, které měly zabezpečit pravidelnou leteckou přepravu v domácím i zahraničním styku.¹⁶⁰

Na základě zmocnění vlády ČSR jednala československá poštovní správa v Paříži v květnu a červnu 1920 se zástupci francouzské firmy Compagnie Franco-Roumaine de Navigation aerriene. Societe anonyme Francoise. Předmětem uzavřené smlouvy byla přeprava osob, zavazadel, zboží a poštovních zásilek mezi Prahou a Paříží, Prahou a Varšavou a Bukureští. Dopravní povolení bylo společnosti uděleno československou vládou na deset let. Poštovní

¹⁵⁸ Tamtéž

¹⁵⁹ ČTVRTNÍK Pavel, *Cesta pošty dějinami, část čtvrtá Letecká pošta objímá svět, s.150-151*. Praha 1977, OS-31-018-77-02-59.

¹⁶⁰ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Administrativa a organizace čs.poštovní správy*, sign. SB:MPA, inv.č. 1010, karton č. 12. Národní archiv.

zásilky do Anglie byly přepravovány na základě smlouvy společnosti Franco-Roumaine de Navigation s anglickou společností Aircraft Transport and Travel Ltd. a mezi anglickou a francouzskou poštovní správou z roku 1919. Poštovní letecká doprava na trati Praha-Štrasburk-Paříž a zpět byla zahájena v roce 1920., na trati Praha-Varšava v roce 1921. V dubnu 1920 byl zřízen pro účely letecké pošty poštovní úřad na letišti v Kbelích.¹⁶¹

Ke značnému rozšíření letecké dopravy došlo ve druhé polovině 20 let, kdy na základě smluv mezi sousedními státy měla československá poštovní správa možnost doručovat letecké zásilky do celého světa. Rozvoj mezinárodního leteckého spojení Československa s řadou evropských států se stal impulsem pro organizování vnitrostátní letecké dopravy. V letech 1923 vznikly z iniciativy soukromých podnikatelů dvě soukromé letecké společnosti „Ikarus“ a „Falco“, které záhy zanikly a iniciativu převzal stát. Zkušenosti získal od pracovníků československého leteckého dopravního vojenského oddílu, které se staly základem československé letecké společnosti (6.října 1923) pozdější ČSA a současně základem letecké poštovní přepravy. Vnitrostátní linka ČSA z Prahy do Bratislavy, byla v roce 1924 prodloužena do Košic, v roce 1926 se zapojilo Brno. Na základě dohody československé poštovní správy a československými aeroliniemi průběhu třicátých let se sestavil pružný systém vnitrostátní přepravy poštovních zásilek. V roce 1933 již dopravovalo 5 vnitrostátních linek poštovní zásilky, včetně osob. Jak ve vnitrostátní sféře, tak v mezinárodní se poštovní styk nadále rozvíjel. Od roku 1924 se letecký poštovní styk Československa pronikl do Německa, Dánska, Švédska, Norska, Lotyšska, Finska, Ruska a Číny. Ve složitějším leteckém spojení byla doprava doplněna železnicí a lodní dopravou. Významným mezníkem v rozvoji letecké poštovní dopravy byl rok 1930, ve kterém vstoupila v platnost Světová poštovní úmluva sjednaná v Londýně. Obsahovala podrobná pravidla týkající se dopravy leteckých listovních a balíkových zásilek. Tato úmluva příznivě ovlivnila rozvoj letecké poštovní dopravy díky stanovení nižších leteckých příplatků než tomu bylo doposud. Tím se stala letecká pošta dostupnější. V tomto roce byl u nás vydán „Přehled letecké poštovní dopravy“, který podával informace o rozsahu a možnostech letecké dopravy listovních a balíkových zásilek nejen pro zaměstnance letecké poštovní přepravy ale i pro veřejnost.¹⁶²

Počátkem třicátých let dolehla na leteckou poštovní dopravu hospodářská krize, rozvoj se zabrzdil a zmenšil se podstatně i počet přepravovaných poštovních zásilek. V první

¹⁶¹ Tamtéž s. 152.

¹⁶² Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Administrativa a organizace čs.poštovní správy*, sign. SB:MPA, inv.č. 1010, karton č. 12.

polovině čtyřicátých let došlo k dalšímu rozvoji leteckého poštovního spojení a to do vzdálených exotických zemí.¹⁶³

Do států Severní a Jižní Ameriky se dopravovaly zásilky od roku 1931 všemi dostupnými zaoceánskými paroloděmi a poté leteckými linkami: např. New York-Miami-Cristobal-Barranquilla nebo New York-Miami-Buenaventura, následně v roce 1932 dopravovala Československá poštovní správa poštovní zásilky na Dálný východ a jižní Afriky, tím způsobem, že zásilky se dopravily letecky do Athén, kde přistávaly letadla leteckých zámořských linek a odtud pokračovaly zásilky letadly do Bandungu na Jávě, Bejrútu v Libanonu, Kapského Města v na jihu Afriky, dále začala využívat pro leteckou dopravu britskou linku Londýn-Athény-Kwanza v Tanzánii-Kapské Město a linku Londýn-Athény-Koráci-Bombaj-Madrás. Kromě britských linek využívala československá letecká pošta od roku 1932 linky francouzské Marseille-Athény-Saigon.¹⁶⁴

Tím docílila leteckého poštovního spojení s mnoha částmi Afriky, Středního východu, Indie, Číny a Japonska. V roce 1933 byla prodloužena vnitrostátní linka Praha-Brno-Bratislava-Užhorod do Kluže a Bukurešti v Rumunsku. S neustálým rozvojem československé letecké pošty došlo k zapojení do světové letecké poštovní dopravy. Bylo navázáno zprostředkované letecké poštovní spojení s Austrálií, ostrovy v Tichém oceánu, Singapurem. Rozvoj leteckého poštovního spojení v Evropě i mimo ní byl silně ovlivněn politickou situací, na straně jedné nastupujícím fašismem a straně druhé vzrůstem mezinárodní prestiže Sovětského svazu. Československo v roce 1935 prostřednictvím tehdejšího ministra zahraničí Edvarda Beneše navázalo se Sovětským svazem diplomatické styky a v důsledku politických a vojenských dohod mezi oběma státy přistoupily Československé státní aerolinie a poštovní správa k budování přímého leteckého spojení Československa se Sovětským Svazem. V září 1936 odstartovalo letadlo z Prahy do Moskvy na lince Praha-Užhorod-Kluž-Kyjev-Moskva. Úroveň letecké dopravy a tím i letecké pošty v Československu vzrostla vybudováním nového letiště v Ruzyni v roce 1937. V dubnu 1937 se dosáhlo kvalitního poštovního spojení s Itálií. Československá pošta měla v roce 1938 letecké poštovní spojení mezi Prahou a sty městy, které zajišťovaly dvě letecké společnosti ČSA a ČSL ve spolupráci se sedmnácti zahraničními partnerskými společnostmi.

¹⁶³ ČTVRTNÍK Pavel, *Cesta pošty dějinami, část čtvrtá Letecká pošta objímá svět, s. 155-157*. Praha 1977, OS-31-018-77-02-59.

¹⁶⁴ ČTVRTNÍK Pavel, *Cesta pošty dějinami, část čtvrtá Letecká pošta objímá svět, s. 158*. Praha 1977, OS-31-018-77-02-59.

Mnichovskou dohodou Dne 30 září 1938 došlo ke stagnaci a pře-rušení československého poštovního leteckého spojení.¹⁶⁵

V telegrafním a telefonním provozu se vyskytly v první etapě rozvoje po vzniku našeho státu převážně obtíže materiální a technické. Obnovení telegrafních a telefonních spojení na území republiky bylo ztížené tím, že monopolní postavení ve výrobě telegrafních a telefonních přístrojů měly německé a rakouské firmy a poštovní správa v českých zemích je tehdy získávala z centrálního skladu poštovní hospodářské ústředny ve Vídni. Po roce 1918 se znatelně projevoval nedostatek přístrojů, ale i příslušenství, protože v době války byla veškerá výroba podřízena vojenskému účelu. Na území naší republiky nebyly podniky, které by vyráběly samostatně potřeby a zařízení pro poštovní, telegrafní a telefonní provoz. Dočasné východisko z této situace řešila československá poštovní správa prostřednictvím likvidačního komisaře ve Vídni, který zprostředkoval nákup u rakouských firem a jednal také o přenechání určitého počtu přístrojů a zařízení z likvidační podstaty. Toto opatření bylo ovšem pouze dočasné. Závažným technickým problémem byla otázka náhradních dílů k telefonním přístrojům. Aparáty, používané v Předlitavsku, a tedy i v českých zemích, byly odlišného typu než přístroje užívané v Zalitavsku a tím i na Slovensku.¹⁶⁶

Tento problém se týkal především náhradních součástek, protože pro rakouskou poštovní správu ve Vídni pracovala celá řada německých a rakouských firem s pobočkami v zemích koruny uherské. Prostřednictvím likvidačního komisaře ve Vídni byla 8. dubna 1919 uzavřena ve Vídni dohoda mezi rakouskou a československou poštovní správou, do které byla zahrnuta i likvidace civilního telegrafního a telefonního materiálu z ústředního skladiště technických potřeb poštovní hospodářské ústředny v Hirschstetten u Vídne. Hlavním bodem jednání však bylo projednání možnosti dohody mezi oběma správami o dodání surovin, především uhlí z československé strany a zajištění výroby potřebné měsíční produkce přístrojů a náhradních dílů, které zprostředkovávala rakouská vláda u rakouských a německých firem, jejichž chemický a elektrotechnický průmysl byl podstatně vázán na dodávkách uhlí ze severočeské hnědouhelné pánve a ostravské uhelné pánve. Rakouská vláda se zavázala zajistit vývozní povolení na telegrafní, telefonní přístroje, příslušenství a nářadí pro potřeby československé telegrafní správy v celkové hodnotě třičtvrtě miliónu korun měsíčně jako protihodnotu za dodávky uhlí.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 158-161.

¹⁶⁶ FATKA Maxmilián, *Rukopis Československá pošta v letech 1918-1938, ev.č.MFa 37, přírůst.č.120/1975, sign.III/1938, II.díl, část 4. Základy a stavba československé telegrafní a telefonní sítě*, Poštovní Muzeum.

¹⁶⁷ Tamtéž

Po souhlase československé vlády se ministerstvo pošt a telegrafů zavázalo k tomu, že nezávisle na množství uhlí stanoveného smlouvou dodá zvlášť pro zúčastněné firmy čtyřicet vagónů černého uhlí, jejichž distribuci zabezpečí rakouský uhelný úřad v součinnosti s telegrafní správou a státním úřadem pro obchod, průmysl a živnosti, a to tak, aby byly přednostně zajištěny objednávky Československa vůči ostatním státům. Československá poštovní správa hledala i jiné cesty k zajištění soběstačnosti ve výrobě telegrafních a telefonních přístrojů. Již počátkem prosince 1918 byly do Bavorska, Švýcarska a Francie vysláni odborníci v oboru telegrafní a telefonní služby, aby jednali s příslušnými francouzskými, německými a zejména anglickými a americkými firmami o dodávkách potřebných surovin, především mědi a niklu.¹⁶⁸ S cílem učinit československou poštovní správu nezávislou na cizích firmách ohledně součástek pro spojovou techniku, došlo v prosinci 1919 ke zřízení akciové společnosti „Telegrafia“. Na jejím založení se poštovní správa podílela 59% a zbytek vlastnila Živnobanka. V této souvislosti klesla potřeb a nákupů u vídeňských firem. Následně došlo k založení další akciové společnosti „Kablo-továrna na káble a drátěná lana a.s.“, kde 51% vlastnila poštovní správa a zbytek Škodovy závody v Plzni.¹⁶⁹

V oblasti mezinárodního styku byl Československu umožněn přístup k Světové poštovní unii a Mezinárodní telegrafní unii teprve po mírových jednáních Paříži v první polovině roku 1920.

V systému organizačního řízení se Československá pošta zprvopočátku formovala na základě rakouských vzorů.

Vrchní vedení Československá pošta příslušelo ministerstvu pošt a telegrafů jako nejvyššímu správnímu úřadu, do jehož působnosti pošta patřila. Pravomocí ministra bylo jmenovat generálního ředitele pošt a telegrafů, členy správního sboru a stálé revizní komise. Řízení podniku vykonávalo zmíněné ministerstvo za účasti správního sboru, který byl společný pro poštu i poštovní úřady šekové, až do roku 1930, kdy vznikla Poštovní spořitelna, jako samostatný subjekt řízený vlastním správním sborem. K ustavení správního sboru Československé pošty došlo rozhodnutím ministra pošt a telegrafů „Ph. Dr. Emila Franke“¹⁷⁰ ze dne 4. dubna 1925 na základě § 8 vládního nařízení č. 206/1924. V čele osmičlenného a později dokonce dvanáctičlenného sboru stál generální ředitel. Ostatní členy tvořili úředníci

¹⁶⁸ Tamtéž.

¹⁶⁹ HÁNL, Jiří – TOŠNEROVÁ, Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*, Sborník poštovního muzea 1983, Praha 1983. s. 32

¹⁷⁰ *Československá pošta v prvních deseti letech samostatnosti*, Státní tiskárna v Praze, Praha 1928, str. 5.

ministerstva pošt a telegrafů, jeden úředník ministerstva financí a další zástupci byli z průmyslových, obchodních, živnostenských a odborových kruhů. Do působnosti správního sboru náležely všechny záležitosti Československé pošty, které se týkaly organizace podniku a měly vliv na podnikové hospodaření. Veškerá rozhodnutí podléhala ještě schválení ministra pošt a telegrafu a také jedině on mohl nařídit, aby byla již dříve schválená záležitost znovu projednána. Kromě správního sboru zde fungoval i čtyřčlenný výkonný výbor (ustaven rozhodnutím ministra pošt a telegrafů z 24. srpna 1926) jemuž předsedal rovněž generální ředitel pošt. Na starosti měl předběžné projednání agendy určené správnímu sboru a vyřizování méně důležitých nebo neodkladných věcí. Tento systém řízení umožnil zjednodušit a urychlit projednávání běžných provozních záležitostí. Vedle zavedení obchodního účtování se jednalo o nejpronikavější změnu celé reformy¹⁷¹.

Z Rakousko - Uherska¹⁷² jsme v českých zemích zdědili z bývalé poštovní správy „Ředitelství pošt a telegrafů“, jejichž oblasti působení se shodovaly se zemskými hranicemi a jejichž sídla byla v zemských hlavních městech Praze, Brně a Opavě. Na Slovensku – v Prešpurku a v Podkarpatské Rusi – v Košicích se hranice okresů shodovaly s hranicemi žup. Po rozpadu Rakousko-Uherska v říjnu 1918 počalo budování a decentralizace řízení poštovního, telegrafního a telefonního provozu. V rámci tohoto systému vyplynula nutnost zřídit v působnosti českého území vedle dosavadního jediného Ředitelství pošt a telegrafů v Praze postupně ještě další čtyři nová ředitelství, a to v Plzni, Liberci, Pardubicích a Českých Budějovicích. Zřízeno z nich však bylo pouze ředitelství v Pardubicích a od zřízení ostatních ředitelství bylo upuštěno. Zřízení „Ředitelství pošt a telegrafů“ v Pardubicích bylo povoleno usnesením vlády ze dne 29. dubna 1919, čís. 229 Sb. zákonů a nařízení, jímž mu byl také vymezen správní obvod, který zaujímal oblast *severovýchodních, východních a jihovýchodních Čech, ohraničený na západě zhruba čarou od Tanvaldu - Šumburku nad Desnou přes Železný Brod, Starou Paku, Hradec Králové, Kutnou Horu a Německý Brod k Jihlavě a na východě tehdejší zemskou hranicí mezi Čechami a Moravou. Tento jeho obvod zaujímal tehdy asi jednu pětinu Čech (zbytek - čtyři pětiny území Čech spravovalo pak i nadále Ředitelství pošt a telegrafů v Praze*¹⁷³).

Značně rozdílné velikosti jednotlivých ředitelství vedly mladou československou poštovní správu k tomu, aby se jejich velikost aspoň poněkud vyrovnala jednak zřízením nového poštovního ředitelství pro východní Čechy v Pardubicích (v r. 1919), jednak

¹⁷¹ Pavel Čtvrtník, Jan Galuška, Patricia Tošnerová, *Poštovníctví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, s.116 - 117

¹⁷² Státní tiskárna v Praze, *Československá pošta v prvních deseti letech samostatnosti*, Praha 1928, s. 13.

¹⁷³ *Věstník ministerstva pošt a telegrafů, v Praze dne 10. června 1919, č.20.*

rozšířením oblasti působení opavského ředitelství na úkor brněnského (r. 1921). Svou rozlohou (10 918 km²) bylo nově vzniklé poštovní ředitelství v Pardubicích v meziválečné době na předposledním místě z tehdy existujících šesti ředitelství. Menší bylo jen opavské.

Poštovní úřady v obvodu jeho působnosti zprvu nadále používaly okresní razítka rakouského původu, kde římská číslice VII označovala příslušnost k Ředitelství pošt a telegrafů v Praze. Teprve při zavedení nových československých razítek, kde poštovní ředitelství byla označena arabskou číslicí v horní části razítka, *dostalo pardubické ředitelství vlastní číslo, a to číslo 2. Číslo nepostupovala podle abecedy, ale podle zeměpisné polohy k východu - Praha měla č. 1, Pardubice č. 2, Brno č. 3, Opava č. 4, Bratislava č. 5, Košice č. 6 a Podkarpatská Rus č. 7*¹⁷⁴.

Jednotlivým ředitelstvím byly podřízeny všechny jeho výkonné služebny (poštovní úřady, poštovny a telegrafní stavební úřady). Poštovní úřady, ať velké či malé, byly na sobě organizačně nezávislé a žádný z nich nesměl, zejména v neprovozních otázkách, samostatně rozhodovat bez souhlasu vrchnostensky nadřízených ředitelství.

Telegrafní stavební úřady byly výkonnými technickými služebnami a prováděly stavby technických zařízení pro provoz telegrafní, telefonní a potrubní pošty. Stejně jako poštovní úřady byly na sobě nezávislé a podléhaly Ředitelství pošt a telegrafů.

K řízení provozu těchto poštovních úřadů, poštoven, telegrafních stavebních úřadů měla ředitelství administrativní oddělení vedené právními administrativními úředníky, technické oddělení, účtárnu a pomocný útvar (k obstarávání kancelářské služby). Kromě toho byl každému ředitelství přiřčen hospodářský úřad (jako sklad, zásobující výkonné služebny poštovními potřebami, nutnými k jejich provozu¹⁷⁵).

Po Mnichovu a následném odtržení Sudet od republiky, přešly všechny poštovní a telegrafní úřady odtrženého území pod správu německé říše. *“ Zástupci říšského ministerstva pošt a československého ministerstva pošt a telegrafů podepsali v Berlíně 29. října 1938 Ujednání o provedení otázek plynoucích pro obě strany z mnichovského ujednání z 29.září*¹⁷⁶*“.*

Dne 4. října vyšel seznam poštovních úřadů, které měly být v několika vlnách předány Německu, Polsku a Maďarsku.

¹⁷⁴ Archivní fond – Sdružený inventář Ředitelství pošt Pardubice a podřízených úřadů 1919 – 1949, Pamětní kniha poštovního ředitelství v Pardubicích - rukopis . Státní oblastní archiv.

¹⁷⁵ Státní tiskárna v Praze, *Československá pošta v prvních deseti letech samostatnosti*, Praha 1928, s. 14-16.

¹⁷⁶ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: X.Pošta a poštovní zaměstnanci za druhé světové války.*, Česká pošta, s.p, 2000, s.106. ISBN 80-86437-02-07.

Vyhrocená napjatá situace se odrazila v organizaci a provozu československé pošty. 23.9.1938 nastoupil do funkce ministra pošt a telegrafů JUDr. Karel Dunovský, který zastával funkci velmi krátce, pouze do 7.10.1938, kdy na jeho místo nastoupil, ale pouze jako správce brigádní generál Vladimír Kajdoš. Od 13. října přešla působnost ministerstva pošt a telegrafů ve věcech slovenských v souladu s usnesením vlády ze 7. října na ministerstvo dopravy pro Slovensko v Bratislavě a vládním nařízením ze 4. listopadu bylo samostatné české ministerstvo pošt a telegrafů zrušeno a spolu s ministerstvem železnic převedeno na ministerstvo dopravy. Dnem 1.ledna 1939 se v rámci ministerstva dopravy sloučily bývalé podniky Československá pošta pro zemi Českou a Moravskoslezskou a Československé dráhy v jeden podnik pod názvem Československé dráhy a pošty v zemích českých. Jeho generálním ředitelem se stal „*odborový přednosta a přednosta prezidia ministerstva dopravy JUDr. Jiří Kamenický*¹⁷⁷“ Slovenský sněm dne 14.3. 1939 odhlasoval odtržení Slovenska od českých zemí. Tímto aktem vznikl Slovenský štát. Zbytek republiky 15.3.1939 okupovalo Německo a den později byl vytvořen Protektorát Čechy a Morava. V červenci vyšlo vládní nařízení o Protektorátních drahách Čech a Moravy a Protektorátní poště Čech a Moravy v působnosti ministerstva dopravy. Funkci generálního ředitele pošt zastával ing. Josef Strnad. Od 25. července musel být úřední styk protektorátních orgánů s Říší veden výhradně v němčině, následně byly zavedeny nové státní znaky, pečeť a vlajky. Usnesením ministerstva dopravy z 18. září byla v poštovním styku zavedena jako druhý úřední jazyk němčina a dvoj-jazyčné označení platilo i pro poštovní štíty, vývěsky, úřední a poštovní razítka, poštovní ceniny a celiny, výplatní otisky a úřední formuláře. Po reorganizaci protektorátní správy v listopadu 1942 zasahovali do výkonu všech hospodářských ministerstev , včetně protektorátního ministerstva dopravy a techniky, které řídilo i protektorátní poštu, zástupci říšských úřadů. Protektorátní poště v mezinárodním styku nebyla povolena samostatná činnost.¹⁷⁸

Činnost státního podniku Československá pošta byla obnovena po osvobození a opětovném sjednocení českých zemí se Slovenskem. Organizačními úpravami, prováděnými ve spojích po roce 1945, došlo sice k resortnímu osamostatnění pošty, avšak v ostatních směrech se situace ve srovnání s předmnichovským stavem podstatně nezměnila, ačkoliv celá akce byla tehdy označována za decentralizaci správy. Výkonné služebny byly nadále řízeny přímo centrálně ředitelstvem pošt.

¹⁷⁷ ČTVRTÍK, Pavel – GALUŠKA, Jan – TOŠNEROVÁ, Patricie. Et al. *Dějiny pošty v českých zemích: X.Pošta a poštovní zaměstnanci za druhé světové války.*, Česká pošta, s.p, 2000, s.107 - 108. ISBN 80-86437-02-07.

¹⁷⁸Tamtéž

6. DRUHOINSTANČNÍ ORGÁN SPRÁVY NA ÚZEMÍ ČSR „ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ V PRAZE“ (1918 - 1935)

V krátkosti úvodem této kapitoly bych chtěla připomenout samotnou historii Ředitelství pošt a telegrafů v Praze, která má své kořeny v nejstarší době, kdy pražský knížecí dvůr měl spojení s papežem v Římě a s dalšími panovnickými dvory. S postupem času měla své posly pražská zemská vláda, tzv. půhončí, jejichž prostřednictvím se provozovalo listovní spojení s župními úřady, které vyslaly své posly doručit obsílky příslušným lidem. Již ve 12. století v Praze se vyskytovali poslové, kteří doručovali místním Pražanům listy a obsílky, poslové byli placeni obcí a nosili stejnokroj. Vedle těchto poslů existovali kněžští poslové (mniši chudých klášterů, žebravých řádů) pro opatskou a biskupskou korespondenci v rámci Prahy a venkova. Za vlády posledních Přemyslovců se v Praze se navázalo poštovní spojení s Německem, Itálií a Nizozemí, prostřednictvím usazených cizích kupců, kteří udržovali styk s rodnou zemí¹⁷⁹.

Za vlády Lucemburků udržovalo pravidelné poselné spojení pražské kupecké bratrstvo s Vídní, Lincem, Vratislaví, Řeznem, Krakovem. Současně byla zřízena úřední pošta, která zařídila pravidelné spojení s venkovem, tehdy královská kancelář vysílala dvakrát týdně své posly ke krajským úřadům do všech zemí koruny české. Po kupcích provozovali listovní spojení řemeslnické cechy v Praze. Poštu vzali do míst, kde byl trh a nechali si za doručení zaplatit. V té době byla Praha sídelním městem římská říše a byla současně poštovním centrem Evropy. Došlo také k pravidelným spojům úřední pošty, v té době byl zřízen nejvyšší zemský soud, který ve středu a v sobotu vysílal královské komorní posly na příslušná místa s písemnými rozkazy královského místodržitelství. Vzhledem k tomu, že docházelo často k pozdnímu doručení, došlo k pokusu za císaře Zikmunda v Praze zřídit stálou instituci pro dopravu státní korespondence tzv. Vrchní poštovní úřad, vrchnímu úřadu byly podřízeny poštovní stanice, zřízené na cestách do Vídně, do říše římské a do Vratislavi¹⁸⁰.

Za vlády Vladislava Jagellonského byla v Praze zřízeno pravidelné listovní spojení s krajskými městy. O prvotní státní poště v Praze nalézáme zmínku za vlády Ferdinanda I, který v roce 1527 zřídil úřad poštmistra. Stal se jím Ambrož z Thurn-Taxisu. Současně v té době zřídil pravidelné doručování korespondence soukromým osobám. Praha měla řadu poslů, které řídil tzv. Botenmeister. Za období vlády Rudolfa II. měl podle Svátka (doplnit,

¹⁷⁹ KARÁSEK Jiří, *K dějinám pražského poštovníctví, Československá pošta, telegraf, telefon r.1924, č.2, str.28*, odborný list pro dopravu poštovní a příbuzná odvětví .

¹⁸⁰ Tamtéž, str. 29.

kdo to byl, podle kterého pramene) měl poštovní úřad v Praze své sídlo na malostranském náměstí v domě U Kříže číslo popisné 37, odkud vyjížděly poštovní vozy.

Z domu U Kříže pražská pošta přesídlila na Maltézské nám. do domu č.p. 480 s názvem U staré pošty, kde působil úřad do roku 1723. Tehdy vydané investice na poštu bylo 6000 zlatých a příjem byl 30 000 zlatých. Dostatečný příjem stačil na pokrytí zřizování dalších poštovních úřadů. Poštovní úřad U staré pošty měl tehdy vrchního *poštmistra, kontrolora a čtyři poštovní oficiály*¹⁸¹. Dle vyprávění poštovního ředitele Jiřího Karáska o dějinách pražského poštovníctví *se prvním poštovním správcem vrchního poštovního úřadu v Praze stal Jan Petr Nell z Nellenberka a Damenacheru, známý poštovní odborník a kartograf, od kterého pochází poštovní mapa německé říše v Homanově zeměpisném atlase. Jeho syn Jan Petr, narozený roku 1672 byl za francouzské války polním poštmistrem v Německu a Nizozemí a stal se roku 1710 poštovním správcem v Praze. Dostal za svou činnost ve prospěch státu 3. října 1714 titul císařského rady a dekretem datovaným ve Vídni 22. února roku 1717, byl povýšen do rytířského stavu a dostal další predikát „z Nellenberka“. Dalším dekretem z 10. března 1722 byl rodině udělen český inkolát ve starém rytířském stavě a diplomem, datovaným ve Vídni 17. ledna 1822, povýšena rodina do stavu rakouských svobodných pánů s platností od 13. května 1821.*¹⁸²

V roce 1723 se přestěhoval vrchní poštovní úřad v Praze do domu v Lázeňské ulici. p. 482-5 výše jmenovaného Jana Petra z Nell. Dům nesl název „Zelený kříž“. Poštovní službu zajišťoval *kontrolor Jan Rubner, první poštovní oficír Josef Reitenberger, poštovní oficiři František Pachmayer, Jan Wurzenhal a Antonín Kuchenhart. Kontrolor měl plat 1000 zlatých ročně, ostatní 500 nebo 350 zlatých ročně.* Vrchní poštovní úřad v Praze organizačně řídil 46 úřadů v Čechách, které se nacházely směrem od Prahy do Drážďan. Jednalo se o tyto úřady: Tursko, Velvary, Budyně nad Ohří, Lovosice, Ústí nad Labem a Petroviče. Směrem k Slezsku se jednalo o úřady: Radnice u Vnoře, Lysá nad Labem, Nymburk, Městec Odraný, Hradec Králové, Jaroměř a Náchod. Směrem na Vídeň: Jesenice, Dnespeky, Bystřice, Votice, Sudoměřice, Košice, Samokoly, Jindřichův Hradec, a Kumžák. Na říšské silnici: Hořelice, Zdice, Cerhovice, Mýto Rokycany, Plzeň. V Plzni se trať dělila a jedna vedla přes Ulice, Stříbro, Černošín, Planou, Žandov do Chebu a druhá přes Stodo, Staňkovy, Horšův Týn, a Kleneč do Řezna a Norinberka. Směrem z Lince do Prahy se jednalo o poštovní stanice v Kaplici, Budějovicích a Veselí, z Lince do Plzně se jednalo o poštovní stanice Bosňany,

¹⁸¹ KARÁSEK Jiří, *K dějinám pražského poštovníctví, Československá pošta,telegraf, telefon r.1924, č.7, str.102*, odborný list pro dopravu poštovní a příbuzná odvětví .

¹⁸² Tamtéž, str.120, č.8.

Strakonice, Horažďovice a Zelenou Horu.¹⁸³ Následně v roce 1742 byl hlavní pražský poštovní úřad přestěhován na Malostranské náměstí do domu čísla popisného 258-15, kde působil do roku 1791. Byl to rozsáhlejší komplex, sjednocený v jednu budovu. Pošta obývala dvě části budovy. Počet úředníků vzrostl z počtu 6 na 22 úředníků. Poštovní provoz obhospodařoval:

- Josef rytíř z Eggerdesu, c.k. rada a vrchní poštovní správce,
- Konrád rytíř z Eggerdesu, první kontrolor,
- Antonín Šonovský, druhý kontrolor a zároveň expeditor poštovních vozů,
- Josef Lichtmanegger, kontrolující kasovní oficír,
- Jan Braunhofer z Braunhofu, první poštovní oficír a účetní,
- David Habersperg, poštovní oficír,
- Karel Rohr, poštovní oficír,
- František Simeonis, kontrolující poštovní oficír,
- Vavřinec Schöbel, kontrolující poštovní oficír,
- Jan Brettschneider, poštovní oficír,
- Celestin Werner, poštovní oficír,
- Josef Viklane, poštovní oficír,
- Tadeáš Engelthaler, bezplatný akcesista,
- Václav Bergman, bezplatný akcesista,
- Michal Kun, úřední písař,
- Tadeáš Raab, listonoš pro Menší město,
- Josef Reinel, listonoš pro Staré město,
- Matyáš Woython, listonoš pro Nové město,
- Alois Tochterman z Treumuthu, listovní sběratel na Starém městě v Dlouhé třídě č. 926-I,
- Alois Mertel, listovní sběratel na Novém městě, Václavské náměstí č.844-3,
- Kristián Wildau z Kruchnovských, listovní dozorce u všech městských bran,
- Hawle, úřední sluha, ustanovený k odnášce psaní, poddaných u obou listovních sběratelů na Starém a Novém městě.¹⁸⁴

¹⁸³ KARÁSEK Jiří, *K dějinám pražského poštovníctví, Československá pošta, telegraf, telefon r.1924, č.3, str.48*, odborný list pro dopravu poštovní a příbuzná odvětví .

¹⁸⁴ KARÁSEK Jiří, *K dějinám pražského poštovníctví, Československá pošta, telegraf, telefon r.1924, č.3, str.49*, odborný list pro dopravu poštovní a příbuzná odvětví .

Z výše uvedených údajů můžeme usoudit, že poštovní agenda se podstatně rozšířila, vznikly nové poštovní prvky, sběrný listovních zásilek, které také dříve nazývaly tzv. klapačková pošta. Název vznikl podle systému oznamování pro podání listovních zásilek do příslušných sběren. V každé městské čtvrti chodili poslíčkové po ulicích a pomocí klapačky oznamovali lidem o možnosti podání listovních zásilek na příslušných sběrnách. Také židovské město mělo svého poštovního posla Jáchyma Taussiga.

Z důvodů rozšiřování poštovní sítě koncem 18. století došlo ke zřízení dalšího řídicího článku v roce 1780 pod vídeňským centrálním vedením Vrchní poštovní správa v Praze (Oberpostverwaltung), v jejíž kompetenci bylo řízení poštovního provozu na území Čech, včetně Prahy. Vrchním poštovním správcem se stal Ignác Jiří Fillenbaum (1777 – 1792)¹⁸⁵.

V květnu 1792 přesídlil hlavní pražský poštovní úřad z Lichtenštejnského paláce do zrušeného kostela sv. Maří na Újezdě v č. 388-III., který v roce 1791 s vedlejší budovou zakoupila státní správa za 24000 zlatých. Pro provozní potřeby pošty plány přestavby zpracoval technický adjunkt Hawle. Kostelu byla ponechána osmihranná kopule s lucernou, ale došlo k odstranění pozlaceného patriarchálního kříže. Z hlavní chrámové lodi se stal krytý dvůr, z chóru a bývalých kaplí se vybudovaly kanceláře a stáje pro poštovní koně. Vedlejší budova se přestavěla na poštovní úřednické byty. Vrchnímu pražskému poštovnímu úřadu obzvlášť vyhovovalo prostranství před chrámem z důvodu vjezdu a výjezdu poštovních vozů. Zde působila Vrchní poštovní správa do roku 1849 za působení vrchních poštovních správců :

- 1792 – 1796 Vavřinec Schöbel
- 1796 – 1802 Josef Pruk Mayer
- 1802 – 1806 Jan Webersik
- 1806 – 1816 František Würth
- 1816 – 1831 Augustin Schöbel
- 1832 – 1834 Antonín Pruk Mayer
- 1834 – 1842 Engelbert Bahr
- 1843 – 1848 Josef Brandl¹⁸⁶

1. září 1845 došlo k zahájení poštovní dopravy po železnici na trati Vídeň-Brno-Praha. V této souvislosti bylo nutné přemístit Vrchní poštovní správu z hlediska poštovního provozu přemístit do blízkosti nádraží. Po shledání vhodné budovy přesídlila Vrchní poštovní správa do

¹⁸⁵ŠPIRITOVÁ Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918, Vrchní poštovní správa v Čechách do roku 1850*, Národní archiv 2007, s. 37. ISBN 978-80-86712-46-8.

¹⁸⁶KARÁSEK Jiří, *K dějinám pražského poštovníctví, Československá pošta, telegraf, telefon r.1924, č., str.169*, odborný list pro dopravu poštovní a příbuzná odvětví .

budovy Na Poříčí čís. 4/1035, kde současně byly umístěny vozy poštovní expedice. V čele úřadu stál Jan Turneretscher¹⁸⁷ do roku 1850. Padesátá léta 19. století byla poznamenána nejen tokem reforem státní správy rakouské monarchie vyvolaných přechodem feudálního zřízení na kapitalistické, ale také vlivem průmyslové revoluce, růstem obchodu, průmyslu a techniky. Tyto události měly vliv na změny v oblasti poštovní správy. Výnosem ministerstva obchodu, živností a veřejných staveb z 15. dubna 1849 došlo k organizačním změnám, z kterých vyplynulo rozhodnutí o zrušení generálního ředitelství pro státní dráhy, nejvyšší dvorské poštovní správy a dvorské stavební rady. Konečný stav reorganizace ministerstva stanovil ministerský dekret ze 6. února 1850 zřízením generálního ředitelství pro komunikace při své III. sekci, která byla vnitřně rozdělena na tři oddělení:

- Správa železniční dopravy
- Správa poštovního úřadu
- Správa telegrafu¹⁸⁸

V důsledku výše uvedené reorganizace došlo ke zrušení vrchních poštovních správ a zřízení zemských poštovních ředitelství, která na rozdíl od vrchních poštovních správ měla být čistě správním orgánem, oproštěným od poštovního provozu. Ke zřízení poštovního ředitelství v Praze (Bömisches Postdirektion in Prag) došlo na základě výnosu ministerstva obchodu, živností a veřejných staveb ze dne 6. února 1850 s platností od 1. března.¹⁸⁹ Prvním poštovním ředitelem v Praze byl jmenován František Arlet. Následně byla vydaná instrukce pro činnost zemských poštovních ředitelství dne 1. listopadu 1850. Od roku 1851 došlo k administrativnímu oddělení Hlavního poštovního úřadu od vlastního ředitelství, i když nadále sídlili ve stejné budově do roku 1879. Vzhledem k nevyhovujícím prostorům se v roce 1873 přestěhovalo pražské poštovní ředitelství s hlavním poštovním úřadem do Jindřišské ulice 14/909, bývalého hlavního skladu tabáku,¹⁹⁰ kde působilo do roku 1932. V dřívější době složila budova jako klášter celestinek.

Ředitelé poštovního ředitelství v Praze:

- 1849 – 1859 Arlet František

¹⁸⁷ Jan Antonín Turneretscher byl přeložen k ministerstvu obchodu, živností a veřejných staveb, kde zastával vedoucí funkci v poštovním odboru.

¹⁸⁸ ŠPIRITOVÁ Alexandra, *K dějinám poštovního úřadu v Čechách 1722-1918, Vrchní poštovní správa v Čechách do roku 1850*, Národní archiv 2007, s. 45. ISBN 978-80-86712-46-8.

¹⁸⁹ *Věstník pošt a telegrafů 1884, č. 117, s. 786, Národní archiv, archivní fond Ředitelství pošt a telegrafů, sign. 9, Celkem zahájilo svoji činnost na území rakouské monarchie deset poštovních ředitelství, ve Vídni, Praze, Brně, Lvově pro Halič, Černovicích pro Bukovinu, Linci, Štýrském Hradci, Innsbrucku pro Tyroly, Terstu pro Přímoří, Zadaru pro Dalmácii.*

¹⁹⁰ KARÁSEK Jiří, *K dějinám pražského poštovního úřadu, Československá pošta, telegraf, telefon r. 1924, č. 10, s. 170*, odborný list pro dopravu poštovní a příbuzná odvětví.

- 1860 – 1871 Jägerbauer Filip
- 1872 – 1889 Rada Antonín

Úřední personál poštovního ředitelství v Praze byl složen z poštovního rady, poštovního ředitele, adjunkta, poštovního sekretáře, vrchního poštovního komisaře, účetního a pokladníka.¹⁹¹

Další významný krok ve vývoji státní poštovní správy znamenal sloučení poštovní správy s telegrafní správou.¹⁹² Po zřízení převzala nová ředitelství agendu předchůdců (poštovního ředitelství a telegrafního). Dle statutu z 29. prosince 1883 byla zřízena organizační struktura.¹⁹³ Ředitelství pošt a telegrafů v Praze. Členila se na sedm odborů:

- I. Personální záležitosti
- II. Technické záležitosti telegrafu
- III. Provoz listovní služby
- IV. Pokladna a provoz pojezdne pošty
- V. Provoz vlakové pošty
- VI. Disciplinární záležitosti
- VII. Účtárna

Ředitelé Ředitelství pošt a telegrafů v Praze:

- 1884 – 1889 Rada Antonín
- 1889 – 1908 Šafařík-Pštros František
- 1908 – 1918 Kalandra Jaroslav Dr.
- 1918 – generální ředitel pošt a telegrafů Fatka Maxmilián Dr.

Všeobecně pro činnost ředitelství pošt a telegrafů byla vydána instrukce v roce 24. února 1885.¹⁹⁴ Z instrukce vyplynula podřízenost ministerstvu obchodu, živností a veřejných staveb a součinnost s příslušným zemským politickým úřadem, na který byla přenesena část ministerské pravomoci jako na hlavní úřad státní správy v příslušných zemích. V kompetenci ředitelství bylo zřízení poštovníctví v zemi s výhradou zřizování, slučování, reorganizace a rušení poštovních úřadů, udílení telegrafních a telefonních koncesí a dosazování úředníků, tato činnost byla v kompetenci ministerstva a ředitelství pouze připravovalo podklady a re-

¹⁹¹ ŠPIRITOVÁ Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918, Vrchní poštovní správa v Čechách do roku 1850*, Národní archiv 2007, s. 56. ISBN 978-80-86712-46-8.

¹⁹² *Věstník pošt a telegrafů 1884, č. 117, s. 786, Národní archiv, archivní fond Ředitelství pošt a telegrafů, sign. 9, Celkem zahájilo svoji činnost na území rakouské monarchie deset poštovních ředitelství, ve Vídni, Praze, Brně, Lvově pro Halič, Černovicích pro Bukovinu, Linci, Štýrském Hradci, Innsbrucku pro Tyroly, Terstu pro Přímoří, Zadarupro Dalmácii.*

¹⁹³ ŠPIRITOVÁ Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918, Vrchní poštovní správa v Čechách do roku 1850*, Národní archiv 2007, s. 57-58. ISBN 978-80-86712-46-8.

¹⁹⁴ *Věstník pošt a telegrafů 1885, č. 18.*

alizovalo jeho rozhodnutí. Ve výše uvedeném složení a agendě působilo pražské ředitelství pošt a telegrafů do vzniku Československa.

Rok 1918 je významným historickým milníkem naší republiky. Dne 28. října 1918 došlo ke vzniku samostatného státu, tedy Československé republiky. V letech 1918 – 1928 byla Československá republika složena z 5 administrativních zemí a to, Čechy, Morava, Slezsko, Slovensko a Podkarpatská Rus. V období 1928 – 1939 bylo Československo složeno již jen ze 4 administrativních zemí vzhledem ke spojení Moravy a Slezska.

Vznik Československé republiky sebou přinesl výrazné změny, zejména správní, hospodářské a také politicko – právní. Není tudíž divu, že dolehly také na provozování poštovních služeb. Samotný vznik Československé republiky se v historii pošt projevil zejména zřízením nových institucí a s tím byl spojen také vznik nových pošt. Zatímco v bývalém Rakousku – Uhersku spadaly pošty pod Ministerstvo obchodu, hlavním pilířem československé poštovní správy se stalo Ministerstvo pošt a telegrafů, jemuž podléhal poštovní, telegrafní, telefonní a radiokomunikační provoz.¹⁹⁵

Současně s novým ministerstvem vzniklo roku 1918 jako jeho integrální součást i Generální ředitelství pošt a telegrafů v Praze, z něj pak roku 1924 podnik Československá pošta. Nově utvořený podnik, jehož součástí byl i Poštovní úřad šekový, zůstával dále součástí státního monopolu, ale byl spravován podle zásad obchodního hospodaření. Zvláštnost představovala skutečnost, že samostatný podnik nadále vedli ministerští úředníci za účasti správního sboru. Vlastní podnikovou správu pak vykonávala jednotlivá ředitelství pošt a telegrafů.¹⁹⁶

Ředitelství pošt a telegrafů Praha zaujímal v celkové rozloze územní obvod 41 106 km² na celkový počet obyvatel 5 571 906 v uvedeném obvodu. Pražské ředitelství obstarávalo administrativně právní, odborně technickou a zdravotní službu. Podle povahy agendy bylo rozděleno na administrativní, technické a zdravotní oddělení. Případné změny v organizační struktuře pražského ředitelství následně schvalovalo ministerstvo pošt a telegrafů. Činnost ředitelství se vztahovala pouze na výše uvedené přesně ohraničené území, nazývané úředním obvodem. Ke snadnější kontrole podřízených výkonných organizačních složek byl úřední obvod rozčleněn na inspekční okresy, kde vykonávali kontrolu inspekční úředníci pražského ředitelství. Kontrola se týkala pravidelné a mimořádné revize všech poštovních, telegrafních a telefonních úřadů. Počet inspekčních okresů u pražského ředitelství

¹⁹⁵ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2. Národní archiv.

¹⁹⁶ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání prv. s. 88. ISBN 978-80-7277-405-0.

byl 18. Tento počet byl závislý na územní rozloze úředního obvodu a na hustotě poštovní sítě. Jak už jsem se zmínila v šesté kapitole „Československá pošta po roce 1918“ vzniklo na území Československa šest úředních obvodů ředitelství pošt a telegrafů, jejichž sídla byla v Praze, v Pardubicích, v Brně, v Opavě, v Bratislavě v Košicích. Pro zajímavost bych uvedla srovnání ostatních ředitelství s pražským ředitelstvím v rozloze územního obvodu, počtu inspekčních okresů a obyvatel po roce 1918.¹⁹⁷

Ředitelství pošt a telegrafů	územní obvod v km ²	počet inspekč.okresů	počet obyv.
Praha	41 106	18	5 571 906
Pardubice	10 818	5	1 410 233
Brno	21 299	7	2 257 676
Opava	5 511	3	1 013 293
Bratislava	29 279	6	2 212 007
Košice	32 251	5	1 786 355

Do čela Ředitelství pošt a telegrafů byl ustanoven z hlediska systemizace úředník právního vzdělání. U větších ředitelství v Praze, v Brně a v Bratislavě byl zařazen do I. platové stupnice s úředním titulem „Prezident ředitelství pošt a telegrafů“, u menších ředitelství v Pardubicích, v Opavě a v Košicích byl zařazen do 2. platové stupnice s úředním titulem „Vládní rada“.

Systemizace ostatních zaměstnanců ředitelství se dělila na:

- služební třídu Ib 3 kategorie úředníků služby – právní, technické a zdravotní
- služební třída II. 2 kategorie úředníků služby – účetní, a provozní
- služební třída III. 2 kategorie úředníků služby – dopravní a pomocné technické služby
- služební třída IV. kategorie úředníků služby – kancelářské

Služební místa pragmatikálních zřízenců rozdělena pouze do kategorií, ne do služebních tříd. U Ředitelství pošt a telegrafů byly zřízeny 3 kategorie zřízenců – kancelářských, výkonné služby, pro odborné služby. Každé ŘPT mělo svého lékaře. Výrazně se zlepšila péče o zaměstnance. Tento systém byl stejný u všech ředitelství.¹⁹⁸

Organizační struktura ŘPT:

Ředitelství pošt a telegrafů:

- Poštovní, telegrafní a telefonní úřady – příslušnému poštovnímu úřadu byla pořízena přímo poštovna nepřímo ŘPT

¹⁹⁷ BUČEK, Jan, MACH, Ladislav, MAREK, Karel, *Československá pošta a Poštovní spořitelna, Organizace a správa*, s. 18, s. 23, Ministerstvo pošta a telegrafů vlastním nákladem, Praha 1932

¹⁹⁸ Tamtéž, s.54

- Telegrafní stavební úřady
- Hospodářské úřady
- Ohlašovny a úložny
- Domovní správy

Výše uvedená organizační struktura byla platná pro všechna Ředitelství pošt a telegrafů.¹⁹⁹

Výkonné složky – poštovní, telegrafní a telefonní úřady u ŘPT Praha vykonávaly vlastní provozní službu. Poštovní úřady obstarávaly poštovní službu, poštovní a telegrafní úřady vedle poštovní služby měly službu telegrafní, popřípadě telefonní. Pokud měl úřad na starosti pouze telegrafní nebo telefonní službu, nesl název telegrafní nebo telefonní ústředna. Rozlišovaly se dle níže uvedených různých hledisek. Nejvíce zastoupeným typem v tehdejší době byly smíšené poštovní a telegrafní úřady, které obstarávaly všechny výše uvedené tři druhy služeb, nebo službu poštovní a telegrafní. Nicméně se ve velké míře vyskytovaly pouze poštovní úřady bez telegrafní a telefonní služby. Jednalo se víceméně o nejmenší poštovní úřady umístěné v méně význačných hospodářských oblastech.²⁰⁰

Dále se dělily podle doby trvání, na dočasné, sezónní a stálé. Dočasné se zřizovaly z důvodů významných příležitostí (slavnosti, výstavy, kongresy). Občasné se zřizovaly periodicky p určitou dobu v roce, zejména na období lázeňské, letní, zimní sezóny. Stálé úřady měly dobu trvání neomezenou. Úřady byly samostatné nebo filiální, tzn. v podřízenosti příslušného poštovního úřadu. Působnost samostatného úřadu se vztahovala na určitý, poštovní správou přesně vymezený územní obvod, který tvořil poštovní okres daného úřadu. Poštovní úřady zastávaly provozní službu podací, dodací, expediční, nádražní a celní. Telegrafní služba se dělila na podání, instradování, doručování telegramů. Z technického hlediska se k telegrafnímu provozu užívalo různých telegrafních přístrojů: Morseův, klapák, Hughes, Bauxit, rychlotelegraf, radiotelegraf, potrubní pošta, telefon. Telefonní služba byla buď místní, omezená na zprostředkování telefonních hovorů v místní telefonní síti nebo meziměstská, která zprostředkovávala telefonní hovory mezi ústřednami různých místních sítí. Mimo výše uvedených stabilních poštovních a telegrafních úřadů existovaly ještě vlakové pošty, které zprostředkovávaly poštovní dopravu mezi místně od sebe vzdálenými poštovními úřady a úřady zřízené při železniční trati. Obecně můžeme říci, že se jednalo o pohyblivý poštovní úřad, který mimo dopravy zásilek také zpracovával poštovní zásilky,

¹⁹⁹ BUČEK, Jan, MACH, Ladislav, MAREK, Karel, *Československá pošta a Poštovní spořitelna, Organizace a správa*, s. 18, s. 23, Ministerstvo pošta a telegrafů vlastním nákladem, Praha 1932

²⁰⁰ Tamtéž s. 33

kteřé mu byly odevzdány k dopravě. Vlková pošta nebyla samostatným poštovním úřadem, ale organizačně podléhala příslušnému nádražnímu poštovnímu úřadu.²⁰¹

Všechny samostatné poštovní, poštovní a telegrafní úřady, nebo telegrafní, telefonní ústředny se podle velikosti zařídřovaly do tříd bez ohledu jakou provozní službu zastávaly, ty se dále dělily na stupně, podle toho kolik bylo zřídřeno úřednických míst.

Úřady I. třídy- místo přednosta na plný úvazek, více jak 12 úřednických míst na plný úvazek (dozorčích a subalterních). Třída se dále dělila na dva stupně.

- 1. stupeň úřady s více než 100 úřednických míst vedle přednosta
- 2. stupeň úřady s počtem více než 12 až včetně 100 úřednických míst včetně přednosta

Úřady II. třídy – místo přednosta na plný úvazek, může být jako jedno ze zřídřených úřednických míst, nebo samostatně, do 12 úřednických míst na částečný i plný úvazek.

Úřady III. třídy – zřídřeno jedno úřednické místo pro přednosta úřadu na částečný úvazek, jedná se o menší poštovní úřady, kde jsou zaměstnaní pouze poštovní expedienti v rámci smluvního vztahu. Těmto úřadům se říkalo expedientské úřady III. třídy.

Úřady II. a III. třídy se dělily do jednotlivých stupňů (1 -6) dle pracovní jednotek, tzn. podle staticky vykázaných pracovních úkonů. V poštovním provozu se jednalo např. o počet podaných, doručených a překartovaných doporučených zásilek, balíků, cenných psaní, počet podaných a vyplacených poštovních poukázek, počet podaných šekových výplatních lístků atd., v telegrafním provozu počet podaných, došlých a přetelegrafovaných telegramů, v telefonním provozu podle počtu místních hovorů. Podle zařídřění se odvířelo platové zařazení zaměstnanců.²⁰²

Na základě nařídření MPT v Praze, č. j. 65726-II-1925 bylo ustanoveno u Ředitelství pošt a telegrafů v Praze níže uvedené zařídřění poštovních úřadů:

Počet poštovních úřadů	Třída	Stupeň
10	I.	1
72	I.	2
161	II.	1
48	II.	2
Počet poštovních úřadů	Třída	Stupeň
52	II.	3

²⁰¹ BUČEK, Jan, MACH, Ladislav, MAREK, Karel, *Československá pošta a Poštovní spořitelna, Organizace a správa*, s.34, Ministerstvo pošta a telegrafů vlastním nákladem, Praha 1932

²⁰²Tamtěž 35 - 37

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben*, sign I, inv. č.1077, 1918 – 20 karton č. 172. Národní archiv.

144	II.	4
357	II.	5
181	II.	6
254	III.	1
65	III.	2
29	III.	3
5	III.	4
1	III.	5

Počet míst přednostů poštovních úřadů	Třída	Stupeň
10 míst poštovních vrchních ředitelů u p.ú,	I.	1
72 míst poštovních ředitelů u p.ú.	I.	2
261 míst vrchních poštovních úřadů u p.ú.	II.	1, 2, 3
682 míst poštovních úřadů u p.ú.	II.	4, 5, 6
355 míst smluvních pošt. Expedientů u p. ú.	III.	1, 2, 6

Označení úřadů je zpravidla názvem obce, ve které je úřad zřízen. Např. Poštovní a telegrafní úřad Praha, pokud je v obci více úřadů, označuje se pořadovou arabskou číslicí, např. poštovní a telegrafní úřad Praha 1, poštovní úřad Praha 2 atd. Zřizování úřadů povoluje ministerstvo pošt a telegrafů²⁰³

Další výkonnou složkou ŘPT Praha byly Telegrafní stavební úřady, které vykonávaly technickou službu, tzn. zajišťovaly a prováděly stavební práce technických zařízení pro telegrafní, telefonní provoz, pro provoz potrubní pošty a současně zajišťovaly údržbu technických zařízení. U každého stavebního a telegrafního úřadu se zřizovaly mechanické dílny a skladiště stavebního materiálu. Název úřadu se přiřazuje podle místního názvu, kde by úřad zřízen. U ŘPT Praha bylo zřízeno 17 Telegrafních stavebních úřadů. V Praze 6, v Plzni 2 a po 1 úřadu v Chebu, v Chomutově, v Českých Budějovicích, v Karlových Varech, v Liberci, v Mladé Boleslavi, v Táboře, v Teplicích – Šanově, v Ústí nad Labem, vedle těchto

²⁰³ Archivní fond MPT Praha, *Organizace služeben*, sign I, inv. č. 1119, karton č. 290, 1920-25, Národní archiv Sbirka ŘPT Praha, *Doklady k historii Ředitelství pošt a telegrafů v Praze*, sign ŘPT II/1, inv. č., 210, 1918-1935, karton č. 2, Poštovní muzeum, BUČEK, Jan, MACH, Ladislav, MAREK, Karel, *Československá pošta a Poštovní spořitelna, Organizace a správa*, s.40-45, Ministerstvo pošta a telegrafů vlastním nákladem, Praha 1932.

úřadů existovala v Praze státní kabelová stavební telefonní správa v jejíž kompetenci bylo zřízení telefonní sítě v Praze.

Hospodářský úřad zajišťoval ze skladu výdej materiálních potřeb pro služebny a ŘPT Praha. Ohlašovny, úložny tzv. provozní služebny odstraňovaly závady, které se vyskytovaly při dopravě poštovních zásilek. Tato organizační struktura a systém činnosti byl platný pro provoz všech Ředitelství pošt a telegrafů.²⁰⁴

První akty osamostatnění československé pošty se odehrály na Ředitelství pošt a telegrafů v Praze, kdy se pomalu oddělovala vlastní agenda ředitelství od vznikající agendy nové ústřední správy. V tuto dobu byl také jmenován generálním ředitelem pošt a telegrafů doktor Maxmilián Fatka²⁰⁵. V praxi se ovšem obojí agenda často prolínala jak po stránce věcné, tak i spisové a personální. Po oddělení agendy ředitelství od agendy ústřední správy začalo ředitelství jako takové samostatně fungovat od 1. prosince 1918. Ředitelem byl jmenován vrchní poštovní rada Josef Hesoun²⁰⁶, který převzal správu z rukou generálního ředitele M. Fatky. Jeho zástupcem byl ustanoven vrchní poštovní rada Josef Řídký. Pro nově zřízené Ministerstvo pošt a telegrafů byly z ředitelství povolány ty nejlepší a odborné síly. Ředitelství bylo takto postaveno do složité situace zejména po stránce personální a výkonné, jelikož zejména v Praze jako hlavním městě nově vzniklého státu bylo třeba zdolat zcela mimořádné překážky. Vzhledem k tíživé situaci byli na základě prezidiálního rozhodnutí č.j. 2598/PP-18 povoláni do služby prezidia administrativní úředníci:

- poštovní rada Jan Vázny
- poštovní rada Rad. Čletacký
- poštovní tajemník Emil Mejstřík
- poštovní tajemník Josef Farský
- poštovní komisař Otto Kučera
- poštovní komisař Josef Schüllinger²⁰⁷

Aby byla docílena postupně konsolidace v provozní a správní činnosti, vydával generální ředitel Maxmilián Fatka různá nařízení a oběžníky. K odstranění, bez jakéhokoliv poškození

²⁰⁴ BUČEK, Jan, MACH, Ladislav, MAREK, Karel, *Československá pošta a Poštovní spořitelna, Organizace a správa*, s.46-49, Ministerstvo pošt a telegrafů vlastním nákladem, Praha 1932

²⁰⁵ ŘPT Praha, sign.203, přír.č.1255/1930, krabice 2, oběžník č.2599-PP-1918 všem podřízeným služebnám v království Českém od dosavadního ředitele Dr. Jaroslava Kalandry, kde oznamuje své předání správy ředitelství pošt a telegrafů Praze plnomocníku Národního výboru Dr. Maxmiliánu Fatkovi. 31. října 1918, Poštovní muzeum.

²⁰⁶ ŘPT Praha, přír. č. C41 Pořadník zřízení správy poštovní a telegrafní správy, Poštovní muzeum.

²⁰⁷ ŘPT Praha, sign.206, přír.č.78/2000, krabice II, Prezidiální nařízení ŘPT v Praze, povolání úředníků do prezidiální služby, Poštovní muzeum.

budov, stěn, fasád, razítek, stejnokrojů měly být odstraněny rakouské znaky, sundány obrazy bývalých rakouských vládců.²⁰⁸

Mimo platné služby jež pražské ředitelství poskytovalo byla hlavně důležitá stránka finanční. Důvodem bylo pozastavení činnosti filiálky rakousko uherské banky a tudíž se právě pošta musela starat o peníze státu, kterému je ze svých příjmů poskytovala zálohu v hotovostech, jež se pohybovaly pravidelně v desítkách milionů. Je třeba zdůraznit, že při následujícím okolkování peněz bylo jen na hlavním poštovním úřadě v Praze zpracováno bankovek všeho druhu za půl miliardy.

V prvních popřevratových dnech byla u pražského ředitelství zřízena cenzurní komise telegramů, která však byla podřízena přímo generálnímu řediteli. Komise byla určena ke zkoušení telegramů v zájmu bezpečnosti státu, aby mohlo být bráněno každému ohrožení nejen po stránce vojenské, ale také hospodářské a politické. Pracovala co nejliberálněji v zájmu bezpečnosti mladého státu v přímém styku s řadou ministerstev (zejména s Ministerstvem národní obrany, vnitra, zahraničních věcí, financí, zásobování i úřadem pro potírání lichvi).²⁰⁹ Později byly cenzurní komise zřízeny také v Plzni, v Ústí nad Labem, Liberci, Karlových Varech mimo obvod ředitelství i v Brně, Bohumíně, Bratislavě a Košicích. V roce 1920 byla zlikvidována a spisy a pomůcky odevzdány zpravodajskému oddělení Ministerstva národní obrany.²¹⁰

Ředitelství bylo ještě dlouhou dobu v obtížné personální situaci, neboť hlavně z jeho obvodu (Prahy) byli vysíláni úředníci k udržení poštovního provozu na Slovensku. Pražské ředitelství vyslalo na Slovensko více než 1500 úředníků. Došlo tedy k přijímání nových sil. Popřevratové poměry úředníků však nebyly příliš lákavé, obzvláště pro kvalifikované síly, tudíž se hledělo spíše na kvantitu než na kvalitu. Stále více ubývalo odborně vyškolených pracovníků. Aby ředitelství nalákalo nové lidi nebo udrželo stávající, otevřelo odborné dopravní vzdělávací kurzy pro svůj dorost. Tento dorost však na daném místě příliš dlouho nevydržel. Při první příležitosti, kdy se jim naskytl nabídka zejména ze soukromých podniků, odcházel s domněním lepší budoucnosti. Dalším problémem, se kterým se muselo ředitelství vypořádat byla špatná bytová situace v Praze. Ředitelství bylo dislokováno po celé Praze a častým stěhování služba a zejména trpěla její rychlost. Různá oddělení ředitelství byla dislokována do různých budov po Praze. Již před převratem byla některá oddělení

²⁰⁸ Sbírká ŘPT Praha, sign. 208, přír.č.78/2000, krabice II, *Oběžník ŘPT: odstranění rakouských znaků a obrazů rakouských vládců, Poštovní muzeum.*

²⁰⁹ Sbírká ŘPT Praha, sign. 212, přír.1277/1930, krabice III, *úřední spisy ŘPT. Poštovní muzeum.*

²¹⁰ Sbírká ŘPT Praha, sign. 212, přír.1278/1930, krabice III, *příspěvek do pamětní knihy ministerstva pošt a telegrafů. Poštovní muzeum.*

umístěna mimo budovu hlavní pošty, též na Kocandě u Rudolfiny a v Jeruzalémské ulici, ve svatováclavské záložně bylo evakuované ředitelství bukovinské. Po převratu byly najaty místnosti, kde jen bylo možno. Například v Klárově ústavu slepců (pro technickou skupinu, později zde byly prováděny odborné kurzy), dále byly najaty hostinské místnosti v Hainovce a u Šillera ve Slezské ulici na Král. Vinohradech (zde probíhaly montérské kurzy), dále školy na Žižkově, Pernštýnovo náměstí, (Hughesový kurz) a u sv. Jindřicha (pro ředitelství, později šekový úřad a slovenské kurzy), byly také koupeny některé objekty a vystavěly se pavilony na Smíchově. Je tedy zřejmé, že takovéto rozptýlení úřadoven ředitelství působilo největší potíže v rychlém chodu služby, jmenovitě na začátku, kdy bylo třeba být s jednotlivými odděleními v nejužším styku a telefonní spojení nemohlo dostatečně nahradit nutnost tohoto bezprostředního styku.²¹¹ Z toho důvodu byly téměř denně svolávány schůze a porady přednostů oddělení a jejich koncipientů do zasedací síně presidia v Jindřišské ulici, kde se jednalo zejména o nejnaléhavějších věcech jako byly věci personální i provozní a byly vytýčeny směrnice pro další postup a opatření.²¹²

Dne 1. srpna 1919 bylo otevřeno pardubické ředitelství, kterému bylo z pražského ředitelství přiděleno celkem 411 poštovních úřadů, takže počet poštovních úřadů pražského ředitelství klesl z 1838 na 1427. Brzo na to došlo i k převzetí ředitelského personálu, při čemž odešlo z Prahy do Pardubic celkem 23 úředníků právních, 11 technických a 6 účetních, mimo příslušného a stále doplňovaného počtu personálu dopravního, kancelářského a pomocného. Bereme – li v úvahu ještě to, že do Ministerstva pošt a telegrafů bylo do té doby povoláno 27 úředníků právních, 10 technických a 14 účetních, dále do Opavy byli exponováni dva úředníci právní, na Slovensku pak 10 úředníků právních, 16 technických a 6 účetních, bylo pražské ředitelství ve skutečnosti obsazeno celkem 118 úředníky právními, 77 technickými a 66 účetními. Bylo tudíž nutno nahrazovat úbytek sil spolehlivými odborníky z řad úředníků dopravního oboru a zejména pak lidi studující práva s povolením ministerstva pošt a telegrafů. Stav právního, technického a účetního personálu pražského ředitelství a jeho fluktuace ode dne 28. října 1918 do konce roku 1919 je zjevný z následujícího přehledu.²¹³

²¹¹ Sběrka ŘPT Praha, sign. 212, přír.1277/1930, krabice III, *úřední spisy ŘPT*. Poštovní muzeum.

²¹²²¹² Sběrka ŘPT Praha, sign. 212, přír.1278/1930, krabice III, *příspěvek do pamětní knihy ministerstva pošt a telegrafů*. Poštovní muzeum

²¹³ Tamtéž.

Stav personálu ke dni 28. října 1918

tabulka 1

Kategorie úředníků	Stav	
	Systematizovaný	Skutečný
Konceptní	159	150
Techničtí	73	74
Účetní	106	90

Po státním převratu odešlo do ministerstva pošt a telegrafů:

tabulka 2

Konceptních úředníků	27
Technických úředníků	10
Účetních úředníků	14

K nově zřízenému ředitelství v Pardubicích odešlo 30. září 1919

tabulka 3

Konceptních úředníků	23
Technických úředníků	11
Účetních úředníků	6

Stav personálu ke dni 31. prosince 1919

tabulka 4

Úředníci	Stav		Z nich exponováno			
	Systemizovaný	skutečný	V min.pošt a tel.	Na Slovensku	V Opavě	Zbývá tudíž
Konceptní	129	134	4	10	2	118
Techničtí	58	101	8	16	-	77
Účetní	86	72	-	6	-	66

Do konsolidujících poměrů rušivě zasáhl vpád maďarských bolševiků na Slovensko v květnu roku 1919, který trval do 5. července téhož roku. Byla vyhlášena částečná mobilizace vojska, Sokolstva a dobrovolníků. U pražského ředitelství bylo ihned vojensky zformováno telegrafní oddělení z řad zaměstnanců, vyzbrojeno a odesláno na Slovensko. Druhá mobilizace byla nařízena za Karlova puče v říjnu 1921. Z prezidia ředitelství se společnou součinností s důstojníky generálního štábu byly vysílány mobilizační rozkazy do všech končin republiky. Veškeré telegrafní a telefonní spojení fungovalo bezvadně, rychle a dochvilně a nebyly hlášeny žádné závady a poruchy v rychlé dopravě mobilizačních telegramů a zásilek. Byla to velká zkouška poštovního personálu v tomto složitém období. To dokazuje také veřejný dík z nevyšších míst, tlumočený pak Ministerstvem pošt a telegrafů všemu poštovnímu personálu. Po všech těchto událostech poštovní správa přistoupila cílevědomě k dalšímu budování a zdokonalování poštovního, telegrafního a telefonního zařízení. V obvodu pražského ředitelství byla zřízena celá řada nových telegrafních a telefonních vedení, v celé řadě měst byly postaveny moderní poštovní budovy, byly rozšířeny automobilové linky, zřízena vzdušná doprava poštovních zásilek, vybudována mezinárodní telefonní spojení a v oboru personální politiky došlo také k ustálení.²¹⁴

V roce 1924 se stala Československá pošta podnikem "spravovaným podle zásad obchodního hospodaření". Vrchní řízení zůstalo na Ministerstvu pošt a telegrafů, přičemž jako poradní orgán ministra byl zřízen Správní sbor podniku Československá pošta. Provozní řízení zajišťovala nadále ředitelství pošt a telegrafů.

Ředitelství pošt a telegrafů v Praze byly podřízeny výkonné úřady:

- Telegrafní stavební věcnou působnost při výstavbě telekomunikačních a radiokomunikačních zařízení. Pro rozsáhlejší stavby zřizovaly telegrafní stavební správy
- Poštovní úřady
- Poštovní a telegrafní úřady, zpočátku pracující i jako orgány poštovní automobilové přepravy
- Poštovny
- Smluvní telefonní veřejné hovorny např. v turistických chatách
- Poštovní úřady zájemnické zřizované na žádost velkých podniků apod.
- Dočasné poštovní úřady zřizované na výstavách, slavnostech aj.

²¹⁴ Sbírká ŘPT Praha, sign. 212, přír.1278/1930, krabice III, *příspěvek do pamětní knihy ministerstva pošt a telegrafů*. Poštovní muzeum.

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Administrativa a organizace čs.poštovní správy*, sign. SB:MPA, inv.č. 1010, karton č. 12. Národní archiv.

- Telegrafní úřady
- Telefonní úřady (ústředny)

Co se týče automobilové dopravy, byla z počátku součástí agendy přímo Ředitelství pošt a telegrafů. Po nárůstu počtu tratí a provozu byla zřízena samostatná služebna, která měla ve své působnosti automobilovou dopravu jak osobní, tak nákladní včetně garáží a opravárenství. Od roku 1926 byla postavena na roveň Ředitelství pošt a telegrafů. První sídlo získala od pražské obce již v roce 1919 přímo ve vyšehradské citadele (nyní Vyšehradské sady). V roce 1923 vyrostly ve Vršovicích rozsáhlé garáže a v roce 1926 pak ještě ústřední dílenská, skladištní a kancelářská budova. V roce 1933 byly všechny služebny i prostředky týkající se dopravy převedeny pod řízení ministerstva železnic. Zavedené motorizované poštovní spoje tak dále zajišťovala dráha a pošta musela vybudované prostory opustit.²¹⁵

Pražské ředitelství mělo další důležitý úkol a to vzdělání úředníků nejen v Praze, ale také na Slovensku. Během rychle se vyvíjejících poměrů pořádko pražské ředitelství tzv. Slovenské kurzy pro uchazeče o úřednická místa na Slovensku. Takové kurzy byly uspořádány dva, v roce 1920 a 1921. Kromě odborně – výchovného účelu šlo i o to, aby se slovenští úředníci vychováni maďarsky seznámili s českými poměry a byli řádně vzděláni pro službu a usměrnění i po stránce národnostní a státní. V kurzech přednášeli přední odborníci. Do každého kurzu bylo zařazeno asi 300 Slováků jež byli ubytováni ve škole u Sv. Jindřicha, kde byly i učební sály a jednak v budově ministerstva. Ředitelství obdobně pečovalo také o české úředníky. Jelikož právě na pražském ředitelství bylo doplňování úředníků do ostatních obvodů, vzdělávalo tedy většinu poštovních úředníků po celé republice.

Na území tehdejšího Československa byli obyvatelé různých národností. Bylo tudíž nutné sjednotit jazyk, který se na poštách bude používat. Byl tedy vydán oběžník se souhlasem Národního výboru (v konečné úpravě pak §1. zák. z 28./10. 1918) o jazykové rámcové úpravě pro poštu, telegraf a telefon.²¹⁶ Z tohoto ustanovení vyplývalo, že úředním jazykem poštovního ústavu Československé republiky je čeština. Strany byly oprávněny ve veškerém styku s poštovním ústavem používat svou mateřskou řeč a dožadovat se vyřízení v této řeči. Výjimky, pokud šlo o vnitřní službu poštovního ústavu, stanovila pro přechodnou dobu v dohodě s Národním výborem poštovní správa. Až do konečné úpravy, poštovní úřady s převahou československého obyvatelstva, musely úřadovat mezi sebou a ve styku

²¹⁵ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s. 457-458. ISBN 978-80-7277-405-0.

²¹⁶ SběrkaŘPT Praha, sign. 210, přír.č.78/2000,II/1918, krabice II, *Oběžník ŘPT Jazyková prozatímní úprava Poštovní muzeum*.

s poštovním ředitelstvím, českým jazykem. Úřady s převahou německého obyvatelstva užívaly mezi sebou a ve styku s poštovním ředitelstvím německý jazyk. Stejnou jazykovou praxi používalo poštovní ředitelství ve styku s poštovními úřady. Oběžníky byly všem úřadům zasílány v českém jazyce a německým úřadům k tomu byl také připojen německý překlad. Bylo nařízeno, aby se vzájemný styk poštovních úřadů s převahou českého či německého obyvatelstva děl takovým způsobem, aby pro jazykové bariéry nebyl příliš rušen služební provoz.

Pražské ředitelství ve svém celku prodělalo po počátečním silném rozšiřování a zvětšování, hlavně v roce 1922 velkou organizační změnu, kdy na základě získaných zkušeností dnem 1. ledna 1922 vstoupilo v platnost nové rozdělení příslušnosti a kompetence jednotlivých oddělení a jejich nové personální obsazení.²¹⁷

Po převratu se z hlediska personálních věcí začala aplikovat určitá personální opatření. Zaměstnanci začali předkládat své požadavky jako např. zlepšení platů, ustálení pracovní doby (což bylo potvrzeno zákonem o osmihodinové pracovní době), zařazení zaměstnanců do stavu státních úředníků, zařazení do úřednických hodnostních a platových tříd, apod. Vše bylo postupně uzákoněno během pár let. Počet personálu oproti roku 1918 byl neustále zvyšován, což bylo odůvodněno jednak značným stoupáním služebních výkonů, v prvních letech pak i menší výkonností jednotlivců a platností nových zákonů, jež sledovaly tendence sociálně – politické. To vše mělo za následek zvyšování všeho personálu. Zákony mimo jiné způsobily dalekosáhlé přesuny poštovního personálu a přinesly vesměs pozitiva pro zaměstnance jako celku, zejména pokud jde o zlepšení jejich hmotných poměrů. Snahou o zlepšení životní úrovně a ulehčení sociálního postavení poštovních zaměstnanců byla činnost také jiných institucí jako provizní fond, fond sociální péče a také nově zřízený léčebný fond. Výraznou roli hrála také restrikce, která měla umožnit lepší situaci těm, kteří zůstali, a měla přispět ke stabilizaci jejich poměrů. Dle restrikčního zákona bylo dáno v obvodu pražského ředitelství do výslužby 2372 osob a to ze skupiny A – 21, C – 354, D – 650 subalterních a 146 pošt mistrů a 1201 podúředníků a zřízenců. Velký počet úprav se týkal nejen aktivních zaměstnanců, nýbrž i penzistů.²¹⁸ Vezmeme – li v úvahu, že bylo vydáno více než 50 zákonů, vládních nařízeních, prováděcích nařízeních a ustanovení, jimiž se opětovně

²¹⁷ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Personální záležitosti*, sign. III, inv. č. 1141, 1918 - 1920, karton 296. Národní archiv.

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Personální záležitosti*, sign. III, inv. č. 1163, 1921 - 1924, karton. Národní archiv.

²¹⁸Sbírka ŘPT Praha, sign. 212, přír.1278/1930, krabice III, *příspěvek do pamětní knihy ministerstva pošt a telegrafů*. Poštovní muzeum.

měnily platové poměry státních zaměstnanců, vypořádala se s tím poštovní správa a zejména její sociální oddělení a účtárna velmi dobře, bez velkých obtíží.

V této souvislosti je vhodné zmínit se o účtárně ředitelství. Již od počátku bylo toto oddělení postaveno před těžké úkoly. Prvním takovým bylo vypořádat se s problémy, které vznikly zřízením německé vzdorovlády v Ústí nad Labem. Místo do Prahy odesílaly poštovní úřady ve smíšeném území své měsíční účty do Ústí nad Labem, poštovní úřady německé části jižních Čech odesílaly pak po převratu peněžní odvody do Lince a odtud také přijímaly potřebné přiděly. Takto vzniklé zmatky vyvolaly účtárně značné obtíže. Ty byly však po likvidaci činnosti německé vzdorovlády hladce překonány. Nutno také podotknout, že v prvních popřevratových měsících vykonávala zdejší účtárna také funkci dosud neorganizované ministerské účtárny, ovšem jen pokud šlo o realizaci poukazů. Zátěžovou zkoušku své organizační způsobilosti podala účtárna ředitelství při zřizování nového ředitelství pošt a telegrafů v Pardubicích.²¹⁹

Jedním z nejrůšnějších vůbec byl rok 1919 vzhledem k mimořádným účetním pracím. V březnu 1919 bylo nařízeno okolování bankovek v souvislosti s měnovou reformou tehdejšího ministra financí Aloise Rašína, a to sebou následně přineslo také jejich padělání, což vyvolalo celou řadu nesnází jak pro poštovní úřady, tak pro účtárnu. Další problém způsobilo vyskytnutí se padělků stokorunových státovek a to hned ve značném počtu různých druhů. Jejich účtování a vymáhání, případně odepisování bylo velkým zatížením účtárny. O rozsahu této práce svědčí to, že v roce 1922, kdy bylo provedeno konečné vyúčtování na bankovkách s padělanými kolky byla odepsána částka 28 058 151 Kč.²²⁰

Podstatným úkolem pražského poštovního ředitelství po státním převratu bylo nejen udržet poštovní provoz ve spolehlivém chodu, ale také přizpůsobit jej změněným poměrům. V době před převratem veškerá poštovní doprava jak z důvodů hospodářských, tak i státních byla vedena hlavně k Vídni. Den 28. Října 1918 způsobil i v tomto ohledu důkladnou změnu. Tím, že hlavním městem našeho státu se stala Praha, a větší část republiky se rozkládala od Prahy na východ, musel být změněn i směr veškeré poštovní dopravy a vlakové pošty. Musely být tedy hlavně vedeny směrem z Prahy na východ. V první době popřevratové nebyly hned veškeré vlakové pošty, projíždějící tehdy ještě nerozděleným pražským

²¹⁹ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizační záležitosti*, sign.V, inv.č. 1036, 1918-1920, karton 76 – 78, Národní archiv.

²²⁰ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2, Národní archiv.

ředitelstvím, obsazeny československým úřednictvem a nepodléhaly pražskému ředitelství, nýbrž nejdůležitější tehdy vlakové pošty vyjíždějící z Vídně podléhaly ještě ředitelství pošt ve Vídni a byly obsazeny personálem Rakouska. Tento stav byl ovšem neudržitelný a vedl k nepořádkům, zvláště když bylo zřízeno v Ústí n. Labem tehdejší nezákonitou českoněmeckou vládou v Liberci poštovní vzdoroředitelství. Dne 6. prosince 1918 byly vlakové pošty přeneseny do správy poštovního ředitelství v Praze. Vlaky stále jezdily zpočátku pod starými názvy i čísly, ale změna v tom nastala vydáním nového železničního jízdního řádu dnem 5. června 1919. Poštovní ředitelství stálo před důležitým úkolem, byla třeba reorganizace poštovních spojů, neboť centralizační snahy Vídně a Budapešti poškodily úmyslně zájmy bývalého Království českého a jeho hlavního města zejména tím, že trati probíhající směrem vertikálním naprosto nemohly stačit současné potřebě.²²¹

Byl také nedostatek zkušeného personálu vlakových pošt, provozních prostředků, chyběly pomůcky apod. Ke dni 28. října 1918 podléhalo pražskému ředitelství 60 vlakových pošt úřednických (vyššího řádu) a 85 vlakových pošt nižšího řádu, z nichž jedna rychlíková (Praha – Cheb 112). Dne 5. června 1919 bylo v obvodu pražského ředitelství již 209 vlakových pošt z nichž čtyři rychlíkové. Z nich byly úplně nově zřízeny pro urychlené spojení se Slovenskem vlakové pošty Praha – Bratislava a zpět a Praha – Bohumín 75 a další. Po oddělení pardubického ředitelství odpadly sice některé vlakové pošty ke konci roku 1919 z působnosti pražského ředitelství, ale poté v následujících letech byly nově zřízeny další vlakové pošty. V pražském obvodu bylo tedy 157 vlakových pošt, z nichž sedm rychlíkových. Tyto rychlíkové vlakové pošty byly jednak zřízeny za účelem zlepšení spojení se Slovenskem a jednak aby bylo zlepšeno a urychleno spojení s cizinou. Bylo také třeba zdokonalit dopravu balíků, která stále vzrůstala. Byly tedy zřízeny tzv. ambulance a dále také zřízena nová doprava balíková z Liberce přes Ústí nad Labem a Chomutov do Chebu a zpět. K urychlení dopravy zvláště pražských novin bylo rozšířeno podávání novin jednotlivými administracemi přímo do vlakových pošt nebo byla u nádražních úřadů zřízena rychlíková vlaková pošta Praha – Brno 3 a další, sloužící hlavně dopravě novin. Protože se rozmnožily vlakové pošty a kurzovní oddělení bylo vedeno snahou, aby i nejmenší poštovní úřad co nejdříve a nejvýhodněji pražskou novinovou poštu obdržel, musely v době popřevratové být měněny a zdokonalovány silniční kurzy.²²²

²²¹ Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2, Národní archiv.

²²² Sběrka Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Doklady k historii Ředitelství pošt a telegrafů v Praze*, sign. ŘPT II/1, inv. č. 203, 1918-1935, karton č. 5, Poštovní Muzeum

V tomto ohledu muselo pražské ředitelství řešit mnoho problémů, zvláště při sjednávání nových jízd se starými podnikateli a při získávání nových podnikatelů jízd.

Velká péče byla věnována poštovním poměrům v Praze. Praha se stala po převratu sídelním městem, sídlem centrálních úřadů, zástupců cizích států a střediskem obchodu i průmyslu celé republiky. V oboru vlastní působnosti zřídilo pražské ředitelství pošt a telegrafů po převratu zvláštní učební kurzy k zacvičení úředníků v jednotlivých odvětvích telegrafního provozu a to klapákové u všech erárních úřadů, hughesovy u úřadů Praha, Plzeň, Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Cheb, České Budějovice, Žatec, Litoměřice, Teplice – Šanov, Ústí nad Labem a Rumburk. Baudotovy kurzy se konaly dva za účasti francouzských instruktorů. Byl zřízen také Siemensův kurz. Je třeba také zmínit zřízení radiotelegrafické sítě R. Č. S. a zřízení pneumatické potrubní pošty v Praze, což bylo ovšem věcí Ministerstva pošt a telegrafů v Praze. Telegrafní síť před státním převratem směřovala do Vídně a do Německa, kdy připojení bývalých zemí koruny české, Moravy, Slezska i Slovenska nebylo provedeno. Jediné hughesovo vedení bylo z Prahy do Brna.²²³

První snahou telegrafní správy bylo, aby útvar R. Č. S. byl organicky spojen telegrafní sítí a aby se Praha stala tranzitní stanicí středoevropské telegrafní dopravy, k níž jak vyplývá z geografické polohy je Praha předurčena. Byly zařízeny nové mezinárodní spoje, jako Praha – Paříž, Praha – Londýn, Praha – Varšava, Praha – Bukurešť, Praha – Bělehrad, Praha – Záhřeb, Praha – Terst, Plzeň – Lipsko. Nová vedení uvnitř R. Č. S. byla zřizována hlavně se zřetelem k tomu, aby východní část říše byla účelně spojena s hlavním městem Prahou. Tak byly pořízeny spoje Praha – Přerov, Praha – Moravská Ostrava – Opava, Praha – Bratislava, Praha – Košice, Praha – Žilina, Plzeň – České Budějovice – Brno, Liberec – Brno. Telegrafní provoz byl zlepšen jednak zavedením rychlo – telegrafu, což za trvání Rakouska vzhledem k různým marným pokusům, např. s Murayovým přístrojem, se nedařilo, jednak zřízením a zlepšením místních vedení. Rychlotelegraf systému Baudotova byl zaveden na vedení Praha – Paříž, Praha – Brno, na vedení Praha – Vídeň byl zapojen Baudot quadruplex a na vedení Praha – Bukurešť a Praha – Berlín systém Siemens. V obvodu ředitelství pošt a telegrafů v Praze byly pak vybudovány nové spoje s Hughesovým provozem: Praha – Litoměřice – Rumburk, Praha – Podmokli – Děčín, Praha – Mladá Boleslav, Praha – Příbram, Praha – Hradec Králové a Praha – Jablonec nad Nisou.²²⁴

²²³ ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v československých zemích*, Hronov 1927, 303 - 306

²²⁴ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Záležitosti telegrafního provozu*, sign. XI, inv. č. 1109, 1919 - 1935 karta 240 – 241. Národní archiv

Co se týče telefonního spojení, v době před převratem bylo zřizování, pokud se týče rozšiřování telefonní sítě omezeno na případy, jež vyžadovala potřeba a zájem tehdejší rakousko – uherské vojenské správy. Po převratu se telefonní sítě začaly rozrůstat. Telefonní sítě byly rozšířeny zrychlením nových vedlejších ústředen. Po převratu převzatá telefonní zařízení nevyhovovala tehdejším potřebám, vzhledem k tomu, že meziměstská vedení byla vybudována se zřetelem na dřívější centrum Vídeň, bylo tedy nutno zřídit nová, která směřovala do hlavního města R. Č. S. Rychlé vybudování nových linek bylo ovšem ztěžováno naprostým nedostatkem potřebného materiálu, který byl bývalou vojenskou správou do posledních zbytků spotřebován. Vzhledem k tomu, že celá kabelová síť byla v Praze za Rakouska nedostatečně dotována, ihned jak to bylo možné se přikročilo k rozšíření kabelové sítě a byly zřízeny ve značném počtu také účastnické stanice. Před státním převratem byly ve zdejší obvodu pouze 3 umělé telefonní linky a již koncem roku 1921 jich bylo 50. Meziměstská telefonní ústředna v Praze a Plzni byla značně rozšířena novými pracovními místy. Místní telefonní ústředna v Praze byla rozšířena postavením šňůrových vodičů systém „ericson“ a systém „siemens“. Místní kabelová síť v Praze byla rozšířena na Hradčany a do Prahy 1 a 5. Povolování telefonních stanic v Praze si vyhradilo Ministerstvo pošt a telegrafů. Po vzniku ČSR byl stav telefonních stanic v obvodu pražského ředitelství poměrně malý (k 1. lednu 31 460), z toho připadlo na pražskou ústřednu 8 790 stanic. Vzhledem k tomu, že v roce 1919 došlo ke zřízení pardubického ředitelství, zmenšil se celkový počet telefonních stanic přechodně na 28 117. Počet stanic pražské ústředny však vzrostl již v druhé polovině 1919 z 8 790 stanic na 9 006 stanic, takže úbytek rozdělením pražského ředitelství byl patrný pouze u venkovských ústředen. V letech 1918 až 1928 vzrostl jen počet pražských stanic z 8 790 na 19 240, tedy o 10 450 stanic.²²⁵

Během rozvoje poštovníctví v ČSR došlo k výrazným změnám jak vnitřním (týkající se listovní a balíkové služby) tak ke změnám vnějším, které řešilo ministerstvo. Jednalo se tedy o změny celostátní. Za zmínku stojí opatření podniknutá proti znepokojujícímu vzrůstu ztrát

a vylupování poštovních zásilek. Koncem roku 1918 a počátkem roku 1919 stouply ztráty a vylupování balíků, jakož i ztráty a vylupování obyčejných a doporučených dopisů. Na základě těchto výsledků vznikla tzv. „bezpečnostní kontrola“, v níž působili zkušení poštovní odborníci v součinnosti s bezpečnostními orgány státní pražské policie. Statistické záznamy,

²²⁵ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Záležitosti telefonního provozu*, sign. XII, inv. č. 1110, 1919 – 1935 karton č. 243 – 245. Národní archiv.

keré toto oddělení vytvořilo vedly k zjištění a zatčení veliké řady poštovních zaměstnanců. V prvním roce působnosti bylo jen v obvodu pražského ředitelství pošt a telegrafů zatčeno přes 150 osob. Činnost tohoto oddělení se následně rozšířila také do pardubického ředitelství. Velké ztráty poštovních zásilek byly zaviněny také uvolněním disciplíny na jednotlivých úřadech, hlavně nedostatečným dodržováním poštovních předpisů, nedostatečným zabezpečením překládek a nedostatkem dohledu. Úředníci „bezpečnostní kontroly“ prováděli na všech větších úřadech odborné prohlídky a starali se, aby nedostatky co nejdříve zmizely. Výsledky bezpečnostních kontrol byly vskutku překvapivé a je to patrné zejména ze statistiky, kolik bylo vyplaceno v jednotlivých letech na náhradách za ztráty, vyloupení a poškození poštovních zásilek.²²⁶

Vyplaceno bylo:

Od 1. 7. 1918 – 31. 10. 1918	1. 265 208, 87
Od 1. 11. 1918 – 31. 12. 1918	1. 141 438, 08
1919	6. 544 601, 66
1920	10. 067 611,90
1921	5. 157 667, 20
1922	1. 511 665, 80
1923	872. 055,72
1924	345 081, 49
1925	377 890, 41
1926	571 182, 21
1927	318 441, 73

Práce bezpečnostní kontroly, jak je vidět ze statistiky, byla účinná. Podařilo se zmenšit ztráty a vylupování poštovních zásilek daleko pod předválečný stav.

Důležité bylo také zabezpečování samotných poštovních úřadů proti vloupání a ohni. Toto zabezpečení prováděla poštovní správa tak, že se řídila vždy nejmodernějšími

²²⁶ Sbírnka ŘPT Praha, sign. 212, přír.1278/1930, krabice III, *příspěvek do pamětní knihy ministerstva pošt a telegrafů.*

technickými vymoženostmi a prováděla zabezpečení nejen např. oplechováním vstupních dveří a okenic, nýbrž i nůžkovými mřížemi, betonovými stropy, signalizačním vedením, dále také spojením s bezpečnostními úřady, poplašnými sirénami, ochrannými sítěmi a také uzavřením pokladen na podkladu vysávacího zařízení. V říjnu 1926 bylo zřízeno u Ředitelství pošt a telegrafů v Praze samostatné technické oddělení, které obstarávalo technické záležitosti spojené s pozemně – stavební poštovní službou a telegrafní službou pracující v úzkém spojení s příslušným administrativním oddělením.²²⁷

Jedny z dalších nezbytných kroků, které bylo třeba udělat se týkaly také oblasti hospodářské. Bylo nutné odstranit zevní symboly starého Rakouska v zařízení sloužících provozu a jejich oprava. Jedná se například o vozový materiál, který byl po válce ve špatném stavu, bylo tedy nutné ho uvést do pořádku a následně byl opatřen novým předepsaným nátěrem. Veškeré poštovní úřady byly vybaveny novými úředními razítky, odpovídající novým poměrům, zejména po stránce jazykové. Pro všechny poštovny byly pořízeny nové úřední štíty. Inventární zařízení, převzaté od bývalé rakouské poštovní správy dle stavu dne 28. Října, bylo u erárních a zejména u pražských úřadů z valné části doplněno a značně rozmnoženo. Úřední zařízení bylo u většiny třídních poštovních úřadů skoupeno do státního majetku. Dále byla také provedena výměna většinou nepotřebných listonošských brašen, dále byly zavedeny zvláštní kožené tobočky na větší peněžní částky. Byl také doplněn a zvýšen počet listovních pytlů, které se z větší části ztratily či poškodily během války. Také listovní schránky byly opraveny a opatřeny novým předepsaným nátěrem. Byly pořizovány psací stroje apod. Celkově by se dalo říci, že všechn inventář, převzatý od bývalé rakouské správy, byl v takovém stavu, že časem bylo nutné opatřit vše co bylo nevyhnutelnou podmínkou provozu nové.²²⁸

Převratem měla poštovní správa v obvodu Ředitelství pošt a telegrafů v Praze ve vlastnictví 24 státních budov, z nichž v roce 1919 byly 4 z nich převedeny Ředitelství pošt a telegrafů v Pardubicích. V době 10ti let až do konce 1927 byly zakoupeny poštovní správou tyto budovy:

- v Benešově u Prahy, dům č. p. 900 – II v Praze, v Rokycanech, Milovicích, ve Smidarech, Varnsdorfu, v Novém Bydžově, Českých Velenicích.

V téže době byly provedeny novostavby pro poštovní úřad v Brandýse nad Labem, budova v Libušině ulici na Žižkově, v níž byl umístěn poštovní úřad Praha 36, meziměstská telefonní

²²⁷ *ŘPT Praha, sign. 212, přír. 1278/1930, krabice III, příspěvek do pamětní knihy ministerstva pošt a telegrafů.*

²²⁸ *Sbírka Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, Oběžník k odstranění rakouských znaků a obrazů rakouských vládců, 1918. sign. ŘPT 208, přír. č. 78/2000, karton č. 5.*

centrála, některé stavební úřady a účtárna ředitelství a konečně byla r. 1927 postavena budova v Satelicích pro radiostanici. Pokud jde o umístění oddělení a služeben ředitelství, koupí domu č.p. 900-II v Praze se do této budovy podařilo umístit několik administrativních oddělení ředitelství.

Poštovní úřady v Praze a na venkově byly umístěny buď ve vlastních domech, nebo v soukromých domech formou nájmu. Tyto nájmy byly podle toho, zda nájem měl být trvalý či přechodný, čili erární nebo soukromoprávní. V prvním případě uzavírala poštovní správa smlouvu sama, ve druhém případě to byl přednosta úřadu. V roce 1918 bylo celkem 214 erárních nájmu. V roce 1927 mělo Ředitelství pošt a telegrafů v Praze již 458 úřadů umístěných erárním nájmem.

V rozmezí let 1918 -1935 působili ve funkci ředitele u Ředitelství pošt a telegrafů:

- Jaroslav Hesoun²²⁹
- Vlk Rudolf (1930-1932)²³⁰
- JUDr. Janoušek František (1932-1935)²³¹

Vznikem Československé republiky nastaly sice těžké časy, ale dalo by se říci, že poštovní správa jako taková, se činností vedoucí ke změnám zhostila odhodlaně a dobře. Výše byla zmíněna jen část všeho, co se po vzniku republiky dělo, a to konkrétně v letech 1918 – 1935. Toto období byl počátek a dalo by se pokračovat dále, ale pro účel této práce se dalším obdobím již zabývat nebudeme.

Ale chtěla bych se zmínit níže uvedeným popisem o výkonných složkách, poštách, které jsou nedílnou součástí Ředitelství pošt a telegrafů v Praze a jsou pilířem poštovního provozu.

6.1. PRAŽSKÉ POŠTY V OBDOBÍ 1918 – 1935

V roce 1918 při vzniku Československé republiky pracovalo v Praze 25 pošt, jejichž názvy tvořily číselnou řadu 1 – 9, 11 – 24 a 26, 27. Pouze jediná z pražských pošt sídlila v budově k tomu účelu zbudované a to v Jindřišské ulici. Všechny ostatní byly umístěny v nájemních prostorech ať už erárních, nebo většinou soukromých budov. Čtyři pošty z oněch zmíněných 25 sídlily v budovách, v nichž je známe dodnes:

²²⁹ Sbíрка ŘPT Praha, přír. č. C41, *Pořadník zřízeníctva poštovní a telegrafní správy*, Poštovní muzeum.

²³⁰ Sbíрка ŘPT Praha, přír. č. B685 *Pořadník úřednictva poštovní a telegrafní správy československé republiky 1930*, Poštovní muzeum.

²³¹ Sbíрка ŘPT Praha, přír. č. B688, *Pořadník zřízeníctva poštovní a telegrafní správy československé republiky 1932*, Poštovní muzeum.

- v Jindřišské (tehdy i dnes Praha 1),
- v Kaprově na Starém Městě (tehdy Praha 2, dnes Praha 01),
- v Josefské na Malé Straně (tehdy Praha 8, dnes Praha 011) a
- Na Hrádku na Novém Městě (tehdy Praha 13, dnes Praha 28).

Bereme – li v potaz území Prahy tak jak ho známe dnes, pak roku 1918 mimo oněch 25 pošt v samotné Praze fungovalo dalších 45 pošt, které se k Praze připojily o 4 roky později při vzniku tzv. Velké Prahy (viz dále), a dalších 12 pošt, které s Prahou územně splynuly v dalších 3 rozšiřovacích vlnách. Jde tedy celkem o 82 pošt a to ukazuje na velmi vyspělou poštovní síť srovnatelnou se současností.²³²

Jak bylo již zmíněno výše, vznik Československé republiky byl spojen také se vznikem nových pošt. Nové pošty zprvu neměly v souladu s předchozím vývojem číselné označení, ale jen název instituce, pro jejíž provoz se zřídily.

Roku 1919 tak vzniká

- Pošta pro Ministerstvo pošt a telegrafů. Sídlila spolu s ministerstvem v klášteře Sacré Coeur v Karlově (dnes Holečkově) ulici na Smíchově. Pošta i ministerstvo tak sídlily mimo území Prahy, jelikož Smíchov se k Praze připojil až roku 1922. Pošta se pak stěhovala
- i s ministerstvem po Praze, až ji nakonec roku 1960 zrušili.
- Pošta s názvem Praha Hrad, jejíž pokračovatelkou je stále ve stejných prostorách Hradu dnešní pošta Praha 012. Na Hradčanech sice pracovala nedaleko stará hradčanská pošta, ale vznik republiky a význam nových státních orgánů sídlících na Hradě si vynutily vlastní poštu. Souběh obou hradčanských pošt trval až do roku 1946.²³³

Roku 1920 vznikly

- Dvě nové pošty pro potřeby obou komor nového parlamentu. V malostranské budově současné sněmovny to byla pošta Praha Senát Národního shromáždění, která navázala na činnost někdejší příležitostné pošty Zemský sněm, zrušené roku 1908 v téže budově. Znovu ji zrušili roku 1944, kdy již pracovala pro jinou státní organizaci sídlící ve sněmovně. Druhou poštou byla Praha Sněmovna, otevřená v Rudolfinu, kde za první republiky sněmovna sídlila.

²³² KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s. 51. ISBN 978-80-7277-405-0.

²³³ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben*, sign I, inv. č. 1077, 1918 – 20 karton č. 172. národní archiv.

- Vznikal také příležitostná pošta Praha Veletrh, která pracovala dvakrát ročně při konání Pražských vzorkových veletrhů, od roku 1930 ve vlastním sídle Veletržního paláce.
- Další 2 pošty vznikly oddělením části agendy z hlavní pražské pošty Praha 1.
 - Pošta Praha clo, která vznikla vyčleněním celní agendy. Byla umístěna v Hyberské ulici a zabývala se výhradně celním odbavováním zásilek došlých a odesílaných z Prahy. Její pokračovatelkou je dnešní pošta Praha 120 v Košířích.
 - Pošta Praha listovní výpravna (dnes Praha 025), vzniklá vyčleněním listovní výpravny. Ta zprvu sídlila v původních prostorách, poté na dnešním Senovážném náměstí a dnes se stejnou činností sídlí v „poštovní přepravní budově“ v Malešicích.²³⁴

Roku 1921

- Vzniká nová pošta Praha letiště na nově otevřeném letišti ve Kbelích. Později roku 1937 se spolu s letištem pošta stěhuje do Ruzyně, za hranice Prahy a roku 1978 je zrušena.²³⁵ Na základě zákona č. 114 ze 6. února 1920 Sb. byla vytvořena tzv. Velká Praha, kdy k dosavadnímu území Prahy se jednorázově přičlenilo 37 obcí i měst z okresů karlínského, smíchovského, zbraslavského, vinohradského a žižkovského. Tento zákon vstoupil v platnost až 1. ledna 1922, a hlavní město Praha tak dosáhlo rozlohy přibližně 172 km² a počet obyvatel se zvýšil z původních 242 000 na 657 000. K Praze se tehdy připojily jako její katastrální území tyto obce:

- Bohnice, Braník, Břevnov, Bubeneč, Dejvice, Hloubětín, Hlubočepy, Hodkovičky, Hostivař (bez osad Háje a Milíčov), Hrdlořezy, Jinonice, Karlín, Kobylisy, Košíře, Královské Vinohrady, Krč, Liboc, Malá Chuchle, Malešice, Michle, Motol, Nusle, Podolí, Prosek, Radlice, Sedlec, Smíchov, Staré Strašnice, Střešovice, Střížkov, Troja, Veleslavín, Vokovice, Vršovice, Vysočany, Záběhllice, Žižkov a z Modřan část Zátíší (připojená současně k Hodkovičkám).²³⁶

Od téhož data i všechny pošty z přičleněných obcí získaly nové názvy, v nichž již figurovala Praha. Prakticky se změna názvů projevovovala postupně po delší dobu tak, jak pošty dostávaly nová denní razítka, podací nálepky a další provozní pomůcky. Původní číselná řada 1 – 27 zůstala stejná, neobsazená čísla 10 a 25 dostaly nově vzniklé pošty Praha Hrad a Praha listovní výpravna. Vznikly tedy nové názvy Praha 10 Hrad a Praha 25 – listovní výpravna. Nová pořadová čísla dostaly i dosud neočíslované pražské pošty, a vznikly tak názvy Praha 28

²³⁴ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben*, sign I, inv. č.1077, 1918 – 20 karton č. 172. Národní archiv.

²³⁵ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s.52-53 . ISBN 978-80-7277-405-0.

²³⁶ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č.1079, 1921 – 25 karton č.260. Národní archiv.

Senát NS, Praha 29 Sněmovna poslanecká NS a Praha 30 Ministerstvo pošt a telegrafů. Pořadové číslo 16 získala celní pošta. Z původní řady tak zůstalo neobsazené jen pořadové číslo 19 po poště na Palackého náměstí, zrušené roku 1921. V tomto období stále neměla pořadová čísla ještě Praha letiště a Praha Veletrhy. Nově obce získaly pořadová čísla počínaje číslem 31 a konče 81, dle určitého systému, který spočíval v tom, že vzestupná řada čísel tvořila při pohledu na mapu Prahy levotočivou spirálu. Aby si veřejnost lépe zvykla na nová pojmenování, bylo rozhodnuto, že v nových názvech pražských pošt zůstanou i nadále zachovány v závorkách názvy původní. Toto opatření nebylo však uskutečněno důsledně, u naprosté většiny pošt se na podacích nálepkách tato úprava se závorkami vyskytuje, u denních razítek to již tak zdaleka nebylo. Proto je tedy nutné úřední názvy pražských pošt v prvním období od roku 1922 brát s rezervou. Úřední seznam pošt z 1. 7. 1927 uvádí již všechny názvy pražských pošt bez doplňku v závorce. K počátku roku 1922 z původní doplněné řady 1 – 30 měla Praha 29 pošt, jelikož č. 19 bylo dříve zrušeno a z nové řady 31 – 81 pak dalších 45 nových (6 čísel neobsaeno), tedy celkem 74 pošt. K tomu je třeba přičíst neočíslované pošty Veletrhy a letiště, tedy skutečných 76 pošt.²³⁷

V souvislosti s číselnou řadou je třeba zmínit výměny pořadových čísel 36 – 39 pošt na Žižkově roku 1926. Tehdy se s velkou slávou otevřela v dnešní Fibichově ulici budova pro novou meziměstskou telefonní ústřednu. V přízemí budovy byla zprovozněna 16. května 1926 i nová moderní žižkovská pošta. Sem se přestěhovala doručovací pošta Praha 36 z Prokopova náměstí a na jejím původním místě se k témuž datu otevřela Praha 37 (přestěhovaná z dnešní Seifertovy ulice). Původní pošta Praha 38 v dnešní Kubelíkově ulici č. 50 se pro blízkost té moderní v MTÚ zrušila a pošta Praha 39 sídlící v dnešní Koněvově (zbouráno při asanaci Žižkova) převzala nové číslo 38. Nová pošta otevřená roku 1932 Na Chmelnici pak převzala číslo 39. Číselná řada pražských pošt se tak z počátků čísel 1 – 81 zvětšila do roku 1942 na 1 – 90, i když nebyla nikdy úplná.²³⁸

Jak bylo uvedeno výše, roku 1922 se k Praze připojily další obce. Připomeneme si ty, které patřily větším sídelním celkům, tedy městům. Nejvíce pošt měly: Vinohrady (5), Žižkov a Smíchov po 4, Nusle 3 a po 2 Bubeneč, Karlín a Vršovice.

²³⁷ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č.1079, 1921 – 25 karton č.260. Národní archiv.

²³⁸ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s. 53-57. ISBN 978-80-7277-405-0.

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č.1161, 1926 – 30 karton č.362. Národní archiv.

Vinohrady:

- Vinohradská „jednička“ v době připojení k Praze již sídlila v Moravské ulici (jako dnes), ale původně byla od roku 1876 v rohovém domě dnešních ulic Anglické a Italské, kde se po přestěhování „jedničky“ usídlila vinohradská „pětka“ a je tam i když v novém domě dodnes. Pokud jde o „dvojku“, tak ta má počátky roku 1892 v Záhřebské ulici (dnes je v Bruselské), „trojka“ začínala roku 1898 v Korunní proti známé vodárně a dnes patří do 3. Pražského obvodu. Vinohradská „čtyřka“ začínala roku 1908 na Vinohradské a po válce ji zrušili.

Žižkov:

- První žižkovská pošta byla otevřena již roku 1872 v Chlumově ulici, dnes je nedaleko v Roháčově. Druhá je z roku 1896 z dnešní Seifertovy ulice a slouží dnes v ulici Kubelíkově, „trojka“ byla z roku 1909 (rovněž z Kubelíkovy) a roku 1926 zrušená. Poslední „čtyřku“, otevřeli roku 1910 v dnes již zbouraném domě v dnešní Koněvově ulici a sídlila do konce roku 2007 v ulici Zelenky-Hajského (přestěhovala se na Vinohrady)

Smíchov:

- Smíchovská „jednička“ byla od roku 1841 sběrnou dopisů v prostoru Anděla, roku 1869 byla povýšena na poštu a dnes ji najdeme jako Prahu 5 v ulici V Botanice. Druhá smíchovská pošta je od roku 1870 na nádraží a slouží tam dodnes, i když již na novém nádraží. Třetí smíchovská pošta začínala roku 1904 v Radlické ulici (již zrušená).

Nusle:

- Stará nuselská pošta měla své počátky roku 1892 v dnes již zbouraném domě pod náměstím Bratří Synků, dnes je jako 416 nedaleko v Křesomyslově ulici, ale oficiálně byla přemístěna až do krčského katastru (Praha 4). Druhá nuselská pošta sídlila od roku 1890 na různých adresách na Pankráci, dnes je zrušená. Třetí nuselská pošta je od roku 1912 v Nuselském údolí a to dnes patří ke 2. Pražskému obvodu (pošta Praha 21).

Karlín:

- Karlínská „jednička“ byla od roku 1840 jen sběrnou dopisů, poštou až od roku 1871,

- a sídlí ve zhruba stejné lokalitě dodnes jako Praha 86. Druhá karlínská pošta byla od roku 1908 na východním okraji karlínské zástavby v Křížíkově ulici a byla po válce jako Praha 103 zrušena.

Bubeneč:

- Bubeneč měl původně dvě pošty a dnes již nemá žádnou. První vznikla na nádraží již roku 1854 a po mnoha stěhováních byla jako Praha 195 roku 1949 zrušena v Uralské ulici. Druhá bubenečská pošta byla od roku 1906 na Letenském náměstí a po otevření nové pošty na protější straně náměstí (dnes Praha 7) rovněž zrušena.

Vršovice:

- Nejstarší pošta sídlila od roku 1869 v dolní části dnešní Francouzské ulice a dnes ji najdeme jako Prahu 101 ve Sportovní. Druhá vršovická pošta vznikla roku 1914 v tehdejší Waldesově továrně a v roce 1933 byla zrušena.²³⁹

Poštovní výkony se dělily dle služebního řádu od roku 1839 na službu:

- manipulační čili úřední (dnes bychom řekli provozní) a
- na službu pojezdnou (přepravní).

Ze služeben se službou manipulační se vývojem zformovaly poštovní úřady státní (erární) obsazené státem placenými úředníky a dále pak poštovní úřady či expedice s personálem ve smluvním poměru, tedy úřady neerární – třídní. Vedle poštovních úřadů existovaly i poštovní stanice (s poštovními stáji) a konečně poštovní expedice. Od roku 1850 se poštovními expedicemi staly původní sběrné dopisy a až v dalších letech se z nich vyvinuly menší, většinou jen podací pošty. Již z dob Rakouska – Uherska (1867) se všechny poštovní úřady (tedy i ty pražské) dělily na pošty erární (větší a důležitější) a pošty třídní (ostatní či neerární). Třídní se dále dělily podle velikosti provozu do dalších 3 tříd. K 1. srpnu 1925 dochází u celého resortu k reorganizaci v tom smyslu, že od tohoto data jsou všechny pošty zařazeny podle objektivně zjišťovaného rozsahu činnosti do 3 tříd:

- do 1. třídy se v Praze dostaly ty největší pošty (Praha 1 nebo Praha 7),
- do 2. třídy pak Praha 31, 40 nebo 55,

²³⁹ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s. 57-58. ISBN 978-80-7277-405-0.

- do 3. třídy malé pošty předměstské.

V rámci těchto tříd pak existovalo ještě další členění do stupňů: u 1. a 2. třídy do 2 stupňů a u 3. třídy do 6 stupňů podle počtu zaměstnanců a ročního počtu pracovních jednotek.²⁴⁰

Vedle běžných pošt sloužících široké veřejnosti byly či jsou i jiné služebny, které buď sloužily jen omezenému okruhu abonentů nebo jen v určitý vymezený čas či měly zcela odlišnou pracovní náplň. Uvedeme si jen ty, které sloužily v Praze v letech 1918 – 1935.²⁴¹

➤ Pošty účelové

U těchto pošt byl okruh uživatelů omezen pouze na pracovníky budovy v níž pošta sídlila, ostatní veřejnost sem neměla přístup. Byly to pošty:

- Praha 02 pro Poslaneckou sněmovnu,
- Praha 18 pro Zemský soud,
- Praha 28 pro Senát Parlamentu,
- Praha 36 pro Ministerstvo spojů,
- Praha 621 pro VŠP při ÚV KSČ

➤ Pošty zájemnické

Zřizovaly se v takových objektech (továrny, hotely apod.), kde poštovních služeb potřebovali, ale státu by se jejich provoz nevyplácel. Náklady zde nesl provozovatel, přičemž provozní inventář dostával od správy pošt zdarma. Tento druh pošt zanikl v květnu 1946.

- Praha 84 pro obchodní dům Chicago

➤ Pošty příležitostné

Pracovaly nepravidelně, např. jen při konání větších výstavních, kulturních či sportovních akcí. Akce menšího charakteru mohly zajišťovat i pouhé samostatné přepážky běžných pošt, instalované na místě akce.

²⁴⁰ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s. 58-59. ISBN 978-80-7277-405-0.

²⁴¹ Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben*, sign I, inv. č.1077, 1918 – 20 karton č. 172.

- Chuchle – závodiště při konání dostihů,
- Praha 073 při konání výstavních akcí,
- Praha Veletrhy při konání veletrhů,

➤ Pošty přepravní

Slouží veřejnosti jen zprostředkovaně, neboť se zabývají přepravou zásilek, jejich tříděním, zpracováním zásilek vybraných ze schránek (025) anebo v minulosti spravovaly a provozovaly vlakové pošty (022).

242

➤ Různé pošty ostatní

Zde jde o služebny se specifickými náplněmi práce. Podle náplně práce jsou či nejsou přístupné široké veřejnosti. Jedná se o:

- Praha 46 – dodručování balíků,
- Praha 121 – celní odbavení zásilek.

➤ Pošty sezonní

Jak plyne z názvu, pracují takové pošty jen po určitou část roku, v sezoně.

- Klánovice – letní sezona.

➤ Poštovny

Poštovny byly a jsou služebny nižšího řádu se zjednodušenou listovní službou. Drželi je soukromníci, ale v poštovní službě podléhaly tzv. vyúčtovací poště a vedoucí měl titul poštovní.

- Újezd nad Lesy – vyúčtovací pošta Běchovice,
- Klánovice – vyúčtovací pošta Horní Počernice, od 1913 pošta Veliké Jirňny.²⁴³

V letech 1929 – 1931 došlo k výstavbě poměrně rozsáhlé sítě potrubní pošty. Ta sloužila k rychlému spojení mezi pražskými poštami v centru Prahy. Ústředna byla umístěna ve 3. Patře budovy v Jindřišské 14, odtud vedla potrubí do blízkých pošt a potřebné zasilky se posílaly v pouzdrech pomocí přetlaku vzduchu. Potrubní pošta má své počátky již roku 1899, kdy byl dán do provozu první úsek mezi hlavní poštou v Jindřišské a staroměstskou poštou,

²⁴³ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s. 92-94. ISBN 978-80-7277-405-0.

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben sign I*, inv. č.1161, 1926 – 30 karton č.362. Národní archiv.

umístěnou tehdy na Malém náměstí. Do roku 1910 se ještě připojily pošty na Malé Straně a 2 pošty na Vinohradech. Další výstavba pokračovala až po skončení války. Roku 1920 se připojila i pošta na Hradě a do roku 1925 ještě pošty 7 (Masarykovo nádraží), 14 (Holešovice), 15 (Wilsonovo nádraží), 40 (Karlín) a 55 (Smíchov) a roku 1926 ještě 36 (Fibichova) v novostavbě meziměstské telefonní ústředny. Mimo to byly ještě připojeny Poštovní spořitelna na Václavském náměstí, Šekový úřad na Smíchově a později i pošta v bance u Prašné brány. V dalších letech již se síť z ekonomických důvodů nerozšiřovala, při výstavbě nových budov se však potrubní pošta překládala i s provozem pošty. Jak jsem již zmínila, zejména v letech 1929 – 1931 proběhlo intenzivní rozšíření sítě až na cca 55 km. Celkem pak bylo připojeno na ústřednu v Jindřišské 39 pošt. Ostatní pošty nebyly připojeny zejména z důvodu vzdálenosti od centrály nebo pro jejich malé využití.²⁴⁴

Ředitelství pošt a telegrafů se nadále vyvíjelo ke své prosperitě než nastalo období mnichovského diktátu. To by bylo další téma temného období pošty za okupace.

²⁴⁴ KRATOCHVÍL, JIŘÍ. *Pražské pošty, historie a současnost*. Nakladatelství Libri, Praha 2009. Vydání první. s. 59-60. ISBN 978-80-7277-405-0.

Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben sign I*, inv. č.1181, 1931 – 35 karton č.465.

Závěr

V této práci jsem se snažila přiblížit obor, který historicky má své počátky v dávných dobách minulých a svým neustálým vývojem napříč dějinami získal na významu komunikační a hospodářské oblasti.

Dějiny poštovníctví jsou velice úzce spjaty s dějinami civilizace. Již z pradávne doby známe systém kouřových signálů v podobě zpráv a díky vyspělé starověké civilizaci, její kultury známe vznik písma a prvotní zprávy. Vzhledem k tehdejším velkým rozsáhlým územím starověkých říší a obchodnímu styku vyvstal problém jak zprostředkovat výměnu a dopravu zpráv, které se týkaly státních, vojenských záležitostí a zejména měla být zabezpečena vlada panovníků. Tak vznikl základní impuls k rozvoji prvních krůčků poštovníctví, budování stanic na silnicích, kde se střídali pěší a jízdní poslové takových říší jako byla Indie, Egypt, Persie, Čína, Japonsko, Řecko a Římská říše. Pošta tehdy sloužila výhradně vládcům a k státním a diplomatickým účelům.

Vzhledem k finančním nákladům se postupem času přenesla činnost na jednotlivé korporace. Jednalo se o kupce, řeholní a rytířské řády, univerzity, řezníky a města. Tyto korporace se staraly zejména v tomto směru o své členy a později poskytovali službu soukromým osobám za peníze. V Čechách bylo již za Karla IV. udržováno spojení s hlavními evropskými městy. Ale v určitém směru stagnovalo a to zejména ve formě dopravy z důvodu nedostatku dopravních prostředků, špatného stavu silnic a bezpečnosti. Velký vliv na další rozvoj poštovníctví měly zámořské objevy, které umožnily styk poštovního spojení s cizími zeměmi a můžeme říci, že pošta se stává mezinárodní institucí. Dochází k organizovanému systému říšské pošty a k modernímu způsobu dopravy zásilek. Zámořské objevy byly impulsem moderního rozvoje nejen v obchodním styku, ale i v udržování diplomatických styků mezi zeměmi, vzrůstal průmysl, technické objevy a to vše úzce souviselo s rozvojem a s potřebou organizace pošty. Tohoto úkolu se ujal stát a později soukromé osoby – šlechtické rody. Poté co systém zmodernizovaly v dopravě státní, úřední a soukromé pošty převzal v roce 1722 poštovní správu stát vykoupením poštovního léna rodiny Paarů. Sledoval tím především přísun finančních zdrojů do státní pokladny. Tím počal také vývoj správy v poštovníctví v souladu správních reforem pro české a rakouské země.

Vznikly vrchní poštovní správy do jejichž kompetence náležel dozor nad činností poštovních úřadů. V důsledku reforem státní správy vyvolaných přechodem feudálního zřízení na kapitalistické, s rodící se průmyslovou revolucí, růstem obchodu, průmyslu

a techniky došlo také ke změně ve správním systému pošty. Poštovní styk usnadnil vynález železnic, poštovních známek k vyplacení zásilek. Vlivem rozšiřování typu poštovních služeb a jejich modernizace služeb docházelo ke stále většímu počtu zřizování výkonných složek pošty poštovních úřadů a poštoven. Vrchní poštovní správy byly zrušeny vznikl nový správní mezičlánek – ředitelství pošt. Telegrafní správa byla souběžně, ale samostatně, provozována s poštovní správou. Protože docházelo k neustálému prolínání činností došlo i z hlediska úsporných finančních opatření ke sloučení poštovní a telegrafní správy ve správní orgán ředitelství pošt a telegrafů v rakouských a českých zemích, který byl převzat i po převratu v roce 1918. Pošta poskytovala telegrafnímu a telefonnímu provozu vhodné zázemí sítí vlastních služeben a současně mu dokázala zprostředkovat a zajistit služby, bez nichž by se jejich provoz neobešel.

Průběhem jednotlivých vývojových etap se poštovníctví zdokonalovalo vlivem technického pokroku a stálo na čelním místě mezi obory, které jako první přejímaly důležité objevy a vynálezy. Vyplývá to ze samotné podstaty pošty jako univerzálního prostředku lidské komunikace. Pošta sloužila nejen pro dopravu zpráv, ale po staletí i pro přepravu lidí. Hospodářský význam pošty vynikl ve zprostředkování peněžního styku. Pošta se také stala systémovou oporou elektrických komunikačních prostředků – telegrafu a telefonu a v novější době i radiokomunikací a přenosu dat.

Z pragmatického pohledu jsem se snažila podat informace o převratných změnách, rozvoji v použitých technologiích kvalitě a rozsahu služeb, které pošta nabízí široké veřejnosti a nepochybně se stala nezbytnou součástí každého z nás. Poštovní, telegrafní a telefonní provoz je mimo jiné také důležitým prostředkem k dosažení hospodářské integrity každého vyspělého státu.

Výše uvedené údaje jsem přiblížila vysvětleny v jednotlivých částech této práce, která tvoří ucelenou syntézu dané poštovní problematiky, která tvoří důležitou část hospodářských dějin a zavádí nás i do poštovní problematiky meziválečného období Ředitelství pošt a telegrafů v Praze. Nedílnou součástí je soubor příloh vztahující se k jednotlivým částem práce.

Jak by řekl básník – v této práci se snoubí historie se současností poštovníctví Měla by objasnit čtenářům, badatelům něco málo z poštovní činnosti Ředitelství pošt a telegrafů v Praze. Provedla nás od prvních krůčků poštovníctví a telekomunikací až po jeho působení v Československu. Tomu všemu, co se v následujících letech vybuďovalo, předcházela „HISTORIE“, neměli bychom na ni zapomínat. „BEZ HISTORIE NENÍ BUDOUCNOSTI“. Historie je stará dáma plná moudrosti a poznatků, které může pro další vývoj společnosti využít následující generace. Moderní doba s sebou přináší spoustu moderních,

pokrokových a operativních přístupů k věcem, k událostem, ale neměli bychom zapomínat na vzájemnou komunikaci mezi sebou, na lidský přístup k okolí. S postupem doby a s používáním modernějších prostředků pro vzájemnou komunikaci se lidské faktory vytrácejí. Doba zasílání dopisů a pohledů plných hřejivých vzpomínek, které jsme si dříve tak rádi schovávali pro oživení určitých událostí, je ta tam. Zasílají se neustále SMS, používá se Internet a lidé se mění. Uvidíme, co nám přinese nová doba.

Prameny a literatura

Prameny archivní:

Národní archiv v Praze

- Archivní fond Ministerstvo pošt a telegrafů Praha, *Písemnosti z doby převratu*, sign. SB:MPAI, inv.č. 1008 (1918-1919), karton č.2.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Spisy z roku 1918, Generální ředitelství pošt z příkazu Národního výboru*, Sign II/G. inv. č. 1016, , karton č. 50.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Spisy z roku 1918, , Ministerstvo pošt*, inv. č.1017, sign.Mp, karton č. 51
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Spisy z roku 1918, Generální ředitelství pošt*, sign. Gp inv. č. 1018, č. 51.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Administrativa a organizace čs.poštovní správy*, sign. SB:MPA, inv.č. 1010, karton č. 12.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Publikace vydané MPT*, sign.SB.MPA/1, inv. č. 1011, karton 23.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizační záležitosti*, sign.V, inv.č. 1036, 1918-1920, karton 76 – 78,
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben*, sign I, inv. č.1077, 1918 – 20 karton č. 172.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č.1079, 1921 – 25 karton č.260.
- . Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č.1161, 1926 – 30 karton č.362.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Organizace služeben* sign I, inv. č.1181, 1931 – 35 karton č.465.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Personální záležitosti*, sign. III, inv. č. 1141, 1918 - 1920, karton 296.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Personální záležitosti*, sign. III, inv. č. 1163, 1921 - 1924, karton 333.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Personální záležitosti*, sign. III, inv. č. 1141, 1925 - 1930, karton 365.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Personální záležitosti*, sign. III, inv. č. 1184, 1931 - 1935, karton 392.

- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Záležitosti telegrafního provozu*, sign. XI, inv. č. 1109, 1919 - 1935 karton 240 – 241.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Záležitosti telefonního provozu*, sign. XII, inv. č. 1110, 1919 – 1935 karton č. 243 – 245.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Sociální péče*, sign V, inv. č. 1083, 1918 – 1925, karton č. 183.
- Archivní fond Ministerstva pošt a telegrafů Praha, *Sociální péče*, sign V, inv. č. 1143, 1926– 1930, karton č. 300.

Poštovní muzeum v Praze

- Sběrka Ministerstvo pošt a telegrafů, *Dokumenty k historii ministerstev*, sign. MPT, inv. č. 110, 1918 – 1935, karton č. 1
- Sběrka Fotoarchiv ministerstva pošt a telegrafů, *Budova ředitelství pošt a telegrafů Praha v roce 1933*, sign. FaMPT, inv. č. FaMPT/1251, přír. č. 42 – 2003.
- Sběrka Fotoarchiv Ministerstvo pošt a telegrafů, *Budova ředitelství pošt a telegrafů Praha v roce 1933*, inv. č. FaMPT/1251, přír. č. 42 – 2003.
- Sběrka Fotoarchiv Ministerstvo pošt a telegrafů, *Automobil značky TATRA*, sign. FaMPT inv. č. FaMPT/ 265, přír. č. 69 – 2003
- Sběrka Fotoarchiv Ministerstvo pošt a telegrafů, *Doručování poštovních zásilek v roce 1935*, sign. FaMPT inv. č. FaMPT/272, přír. č. 95 – 2003.
- Sběrka Fotoarchiv Ministerstvo pošt a telegrafů, *Pracovní ministerstva pošt s telegrafů v bývalém klášteře Sacre Coeur v Holečkově ulici*, FaMPT/397, sign. FaMPT inv. č. 14 – 1928.
- Sběrka Fotoarchiv Ministerstvo pošt a telegrafů, *Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, Hlavní poštovní úřad Praha 1, 1935.*, sign. FaMPT inv. č. Fa MPT/310, přír. č. 189 – 1960.
- Sběrka Fotoarchiv Ministerstvo pošt a telegrafů, *Jiří stříbrný (14. 1. 1880 – 21. 1. 1955), ministr pošt a telegrafů v první československé vládě Karla Kramáře, v letech 1918 – 1919*, sign. FaMPT inv. č. Fa MPT/29, přír. č. 181 – 1960
- Sběrka Grafika, kresby reprodukce, *Černá všední postilionská uniforma, podle předpisu z roku 1838*, sign GKR, inv. č. GKR/131, přír. č. 33 – 1924.
- Sběrka Grafika, kresby reprodukce, *Rakouský spěšný poštovní kurýr z roku 1776*, inv. č. GKR/251, přír. č. 3767 – 1931.

- Sbírnka Grafika, kresby reprodukce, *Chappeův optický telegraf z roku 1794 na střeše pařížského Louvru, dobová mědirytina neznámého autora*, sign GKR inv. č. GKR/874, přír. č. 14 – 1986.
- Sbírnka Grafika, kresby reprodukce, *Hrabě Josef Paar (20.5. 1654 – 12. 5. 1725), nejvyšší dědičný dvorský poštmistr*, sign GKR inv. č. GKR/1037, přír. č. 132 – 1975.
- Sbírnka Grafika, kresby reprodukce, *Rolland Hill (1795 – 1879), reformátor v poštovníctví*, sign GKR inv. č. GKR/1038, přír. č. 1415 – 1930.
- Sbírnka Grafika, kresby reprodukce, *Úřední znak Československé pošty z roku 1925, používaný na automobilech a dalších silničních vozech*, sign GKR inv. č. GKR/1135, přír. č. 334 – 1925.
- Sbírnka Grafika, kresby reprodukce, *Červená slavnostní postiliónská uniforma podle předpisu z roku 1838*, sign GKR inv. č. GKR/130, přír. č. 32 – 1924.
- Sbírnka Poštovní mapy, *Poštovní mapa Království českého, vydal Antonín Elsenwanger v první polovině sedmdesátých let*, sign. MA, inv. č. MA 14, přír. č. 305 – 1923.
- Sbírnka Poštovní mapy, *Poštovní mapa Moravy a Slezska z blíže neurčeného atlasu od vídeňského rytce Philips Harpffa, přelom 17 a 18. stol.*, sign. MA inv. č. MA/18, přír. č. 838 – 1931.
- Sbírnka Poštovní mapy, *mapa Severní dráhy císaře Ferdinanda z Vídně do Brna po roce 1839*, sign. MA inv. č. MA/1290, přír. č. 120 – 1928.
- Sbírnka Patenty a oběžníky, *Poštovní mandát císaře Leopolda I, Vídeň 16. dubna 1695, mandát shrnoval a upravoval pravidla pro poštu v 17. stol. a v hlavních bodech se podle něho řídil chod pošty až do poloviny 18. století*, sign. PaO inv. č. PaO/2, přír. č. 59 – 1928.
- Sbírnka Patenty a oběžníky, *Titulní list poštovního řádu Marie Terezie, Vídeň 14. 12. 1748*, sign. PaO, inv. č. PaO 3, přír. č. 659 – 1924.
- Sbírnka Patenty a oběžníky, *Patent Marie Terezie, Vídeň, 20. 9. 1751, kterým se v souvislosti se zavedením listovních jízd poštovních vozů povoluje přijímat obchodní papíry vedle hlavních poštovních úřadů, také na zemských poštovních silnicích*, sign. PaO inv. č. PaO/12, přír. č. 4641 – 1930.
- Sbírnka Patenty a oběžníky, *Oběžník c. k. moravskoslezského gubernia o používání poštovních trubek, Brno, 11.12. 1788*, sign. PaO inv. č. PAo/314, inv. č. 919 – 1931.
- Sbírnka Patenty a oběžníky, *Titulní list - Poštovní zákon 1837, vydaný císařem Ferdinandem I ve Vídni 5. 11. 1837*, sign. PaO, PaO/30, přír. č. 552 – 1928.

- Sbíрка *Privilegium udělené císařem Františkem Josefem I, dědičnému poštmistru Rudolfovi Simoninu v Písku, Vídeň 23. 7. 1865* sign. PDP, inv. č. PDP/27, přír. č. 119 – 1967.
- Pomocná sbírka Poštovního muzea, sign. PM, *Morseův telegrafní přístroj*, 1837.
- Pomocná sbírka Poštovního muzea, sign. PM, *Podobizna - Maxmilián Otto z Ottenfeldu (1777 Opočno – 1850)*.
- Sbíрка Poštovní schránky, *Československá poštovní schránka v systému PARIS, tzv. těžký typ, 1918* (původně rakouská), sign. SCH inv. č. SCH/63, přír. č. 449 - 1967.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Doklady k historii Ředitelství pošt a telegrafů v Praze*, sign. ŘPT II/1, inv. č. 203-207, 210, 212,218, 1918-1935, karton č 1-10,
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Vrchní poštovní správci v Čechách, 1902*, sign. ŘPT II/1, inv. č. ŘPT/131, přír. č. 551/1933.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Zasedací místnost ŘPT Praha v Jindřišské ulici*, sign. ŘPT II/1 inv. č. ŘPT 148, přír. č. 790a/1918.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Podobizna prvního poštovního ředitele Franke Arleta (nedatováno), druhého poštovního ředitele R. Jägerbauera a ředitele (nedatováno), c. k. Ředitelství pošt a telegrafů v Praze, dvorního rady Františka rytíře Šafaříka Pštrose 1890 – 1908*, sign. ŘPT 36, přír. č. 779/1923, karton č. 3.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Ředitel Dr. Karl Reuss ředitel poštovního ředitelství pro Moravu a Slezsko, nedatováno*, sign. ŘPT 37, přír. č. 781/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha *Podobizna ředitele Johanna Rittera Seferowicz Kubicu pro Západní Halič se sídlem v Krakově, nedatován.*, sign. ŘPT 38, přír. č. 782/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Podobizna Konráda Hoheisela představeného poštovního ředitelství pro Horní Rakousy a Salzburg se sídlem v Linci, nedatováno*, sign. ŘPT 39, přír. č. 783/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Podobizna dr. Franze Trnky, představeného poštovního ředitelství pro Tyrolsko a Vorarberg se sídlem Innsbrucku, nedatováno*. sign. ŘPT 40, přír. č. 784/1923, karton č. 4.

- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Podobizna dr. Friedricha Szabó, představeného poštovního ředitelství pro Dolní Rakousy a Salzburg se sídlem v Linci, nedatováno.* sign. ŘPT 41, přír. č.785/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Podobizna generálního ředitele pošt a telegrafů v Maďarsku Szalaye Pétera z roku 1914, litografie,* sign. ŘPT 42, přír. č.786/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Podobizna posledního ředitele pošt a telegrafů v Maďarsku Jánose Spisicha, nedatováno.* sign. ŘPT 43, přír. č.787/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Fotografie dvorního poštovního rady pražského poštovního ředitelství Adolfa Váchy a jeho spolupracovníků, rok 1898,* sign. ŘPT 130, přír. č.44/1940, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Úředníci ředitelské výpravny ředitelství pošt a telegrafů v Praze, (pomocný hospodářský úřad, včetně přednosta Merkla.* sign. ŘPT 135, přír. č.780/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *JUDr. Maxmilián Fatka (23.9. 1868 – 3.2. 1962).Generální ředitel Československé pošty v letech 1918 - 1935 .* sign. ŘPT 136, přír. č.788/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Oběžník k odstranění rakouských znaků a obrazů rakouských vládců, 1918.* sign. ŘPT 208, přír. č. 78/2000, karton č. 5.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Oběžník k jmenování generálního ředitele pošt a telegrafů dr. Maxmiliána Fatky, 1918,* sign. ŘPT 213, přír. č. 78/2000, karton č. 5.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *průhled z pracovny přednosta Ředitelství pošt a telegrafů Praha 1927.*
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Poradní sál přednosta Ředitelství pošt a telegrafů Praha, ul. Jindřišská. 192,* ŘPT 138, přír. č.789/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Zasedací síň Ředitelství pošt a telegrafů Praha, Jindřišská ul., 1927.* ŘPT 139, přír. č.789/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Pracovna přednosta ředitelství pošt a telegrafů v Praze , Jindřišská ul., 1927.* ŘPT 140, přír. č.789/1923, karton č. 4.
- Sbíрка Ředitelství pošt a telegrafů Praha ŘPT Praha, *Jan Hlaváček, viceprezident ředitelství pošt a telegrafů Praha, rok 1935.* ŘPT 214, přír. č.790/1923, karton č. 4.
-

- Sbíрка Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 I. díl*, rukopis, sign. MFa 36, přír. č. 120/1975, karton č. 3.
- Sbíрка Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 II. díl*, rukopis, sign. MFa 37, přír. č. 120/1975, karton č. 3.
- Sbíрка Maxmilián Fatka, *Vývoj československé pošty v letech 1918- 1938 III. díl*, rukopis, sign. MFa 38, přír. č. 120/1975, karton č. 3.
- fotografie JUDr. Maxmilián Fatka (23. 9. 1868 – 3. 2. 1962), generální ředitel Československé pošty v letech 1918 – 1935., sign. MFa, inv.. č. MFa 18, přír. č. 280 – 1928.
- Sbíрка Automobilová pošta, *Poštovní autobus Laurin a Klement*, sign. AP, inv. č. AP/99, přír. č. 724. počátek 20. století.
- Sbíрка Telegraf, fotografie telegrafních přístrojů *Telegrafní ústřední stanice v Praze – Hughesův sál před rokem 1914*, inv. č. PPÚ/8586, přír. 596 – 1933.
- Sbíрка Telegraf, fotografie telegrafních přístrojů *Telefonní ústředna systému místní baterie, 1910*, inv. č. PPÚ/604, přír. č. 600 – 1933.
- Sbíрка Telegraf, fotografie telegrafních přístrojů *Ústředna potrubní pošty v Poštovním úřadu Praha 1, Jindřišská ul., 1933*, inv. č. PPÚ/598, přír. č. 140 – 1960.
- *Luxusní stolní telefon firmy Ericsson z roku 1891.*
- Sbíрка Rozhlas, televize, radiotelegrafie *David Edvard Hughes (16. 5. 1831 – 22. 1. 1900)*, sign. RTR inv. č. RTR/113, přír. č. 16 – 1949.
- *Samuel Finley Breese Morse (27. 4. 1791 – 2.4. 1872)*, inv. č. RTR/117, přír. č. 19 – 1949.

Literatura:

BUČEK, Jan, MACH Ladislav, MAREK, Karel, Československá pošta a Poštovní spořitelna, Organizace správní, personální a finančně – hospodářská, Praha 1932.

Československá pošta v prvých deseti letech samostatnosti, Zvláštní otisk publikace Deset let Československé republiky, II. díl, Praha 1928.

Československá pošta, telegraf a telefon, Roč. 1 - 3, 1919 – 1921.

ČTVRNÍK, Pavel, GALUŠKA, Jan, HÁNL, Jiří, TOŠNNEROVÁ Patricia, ŠAMONIL, Václav, *Dějiny pošty v českých zemích*, Česká pošta, státní podnik 2000.

ČTVRTNÍK, Pavel, *Cesta pošty dějinami*, Praha 1977.

ČTVRNÍK, Pavel, *Vozy a kočáry ve sbírkách poštovního muzea*, Muzejní a vlastivědná práce, roč. XIX, č. 4, 1981.

ČTVRNÍK, Pavel, Dědičné pošty a poštovníci. Sborník Poštovního muzea, 1982, str. 135 - 152

ČTVRTNÍK, Pavel, *Zemské stezky a vznik poselského zřízení*, Praha 1977.

ČTVRNÍK, Pavel, GALUŠKA, Jan, TOŠNEROVÁ Patricia, Poštovníctví v Čechách, Na Moravě a ve Slezsku, Liberec 2008.

HÁJEK Jan – KRIEGER, Miloslav: *Merkantilismus a vývoj poštovní organizace v Čechách*. Sborník poštovního muzea, 1987, str. 58 – 76

HÁNL, Jiří: *Poštovní regál a státní správy*. Sborník Poštovního muzea, 1982, str. 97-112

HÁNL, Jiří – TOŠNEROVÁ, Patricia, *K problematice organizování československé pošty po roce 1918*, Sborník poštovního muzea 1983, Praha 1983.

HLAVAČKA, Milan, *Cestování v éře dostavníku*, Praha 199.

Hudec, Antonín: *Světová poštovní unie*. Sborník Poštovního muzea, 1986, Praha, 1986

JANÁK, Jan – HLEDÍKOVÁ, Zdeňka, *Dějiny správy v českých zemích do roku 1945*, Praha 1989.

KRATOCHVÍL Jiří, *Pražské pošty Historie a současnost*, Praha 2009.

KUČERA, Otto, *Pošta a telegraf ve starověku, středověku a novověku*, Praha 1913.

LUSTIG, Alois, *Z historie vozu a poštovní dopravy osob. Československá pošta – telegraf – telefon*, roč. 16., 1934

MARTÍNEK, Miloslav: *Pošty a jejich úředníci v Čechách na přelomu 19. a 20. století*. Sborník Poštovního muzea, 1980. Praha 1980, str. 129 - 138

NOVÝ, Luboš a kol., *Dějiny techniky v Československu do konce 18. století*, Praha 1974.

POLIŠENSKÝ, Miroslav, *Česko-poselské poštovní styky od nejstarších dob do konce 18. století*, Praha 1973.

POLIŠENSKÝ, Miroslav: *Po stopách poselských spojů v českých zemích do konce 14. století*. Sborník Poštovního muzea, 1978, Praha 1978, str. 57 - 73

POLIŠENSKÝ, Miloslav: *Poštovní spoje a poštovní stanice v českých zemích v letech 1526 - 1620*. Sborník Poštovního muzea, 1982, str. 113 – 134

POLIŠENSKÝ, Miroslav: *Stručné dějiny poštovníctví v českých zemích. filatelistické sešity, příloha filatelie č. 20/1977*

Pořadníky úřednictva poštovní a telegrafní správy, vydáno nákladem ministerstva pošt a telegrafů, tiskem České grafické unie A.S. v Praze ,Praha 1918 - 1935.

Poštovní věstník 1884

Poštovní věstník 1885

ROUBÍK, František, *K vývoji poštovníctví v Čechách v 16. až 18. století*. Sborník archivů ministerstva vnitra, sv. X. Praha, 1937, str. 165 - 305

ROUBÍK, František, *Od postilionů k telegrafu. Dějiny a současnost*, 1961, III, 11, str. 44 - 48

ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *Vrchní poštovní správa v Čechách do roku 1850*. Sborník Poštovního muzea, 1988, str. 114 – 130.

ŠPIRITOVÁ, Alexandra, *K dějinám poštovníctví v Čechách 1722-1918*, Praha 2007

Věstník ministerstva pošt a telegrafů, Praha 1919, č. 20

Věstník ministerstva pošt a telegrafů, Praha 1926, č. 48

ZÁBĚHLICKÝ, Václav, *Dějiny pošty, telegrafu a telefonu v Československu*, Praha 1927

SEZNAM PŘÍLOH

1. Hrabě Karel Josef Paar (20. 5. 1654 – 12. 5. 1725), nejvyšší dědičný dvorský poštministr.
2. Poštovní mandát císaře Leopolda I, Vídeň 16. dubna 1695.
3. Titulní list poštovního řádu Marie Terezie, Vídeň 14. 12. 1748.
4. Patent Marie Terezie, kterým se v souvislosti se zavedením listovních jízd poštovních vozů, Vídeň, 20.9. 1751.
5. Poštovní mapa Království českého v první polovině sedmdesátých let 18. století.
6. Poštovní mapa Moravy a Slezska , přelom 17 a 18. století.
7. Mapa Severní dráhy císaře Ferdinanda z Vídně do Brna po roce 1839.
8. Rakouský spěšný poštovní kurýr z roku 1776.
9. Maxmilián Otto z Ottenfeldu (1777 Opočno – 1858). Reformátor poštovní přepravy a od roku 1826 ředitelem jízdních pošt.
10. Oběžník c. k. moravskoslezského gubernia o používání poštovních trubek, Brno, 11.12. 1788.
11. Privilegium udělené císařem Františkem Josefem I, dědičnému poštmistru Rudolfovi Simonimu v Pisku.(16.4. 1834 – 26. 3. 1895), Vídeň 23. 7. 1865.
12. Poštovní zákon, rok 1837.
13. Červená slavnostní postiliónská uniforma z roku 1838.
14. Černá všední postiliónská uniforma z roku 1838.
15. Rolland Hill (1875 – 1879), reformátor.
16. Chappeův optický telegraf z roku 1794 na střeše pařížského Louvru, dobová mědirytina neznámého autora.
17. Samuel Finley Breese Morse (27. 4. 1791 – 2. 4. 1872).
18. Luxusní stolní telefon firmy Ericsson z roku 1891.
19. David Edvard Hughes (16.5. 1831 – 22. 1. 1990).
20. Morseův telegrafní přístroj, rok 1837.
21. Čtyřnápravový vagon rakouské vlakové pošty , 1912.
22. Interiér vlakové pošty, počátek 20. století.
23. Poštovní autobus Laurin a Klement, počátek 20. let..
24. Automobil značky TATRA, 1927.
25. Telegrafní ústřední stanice v Praze – Hughesův sál, před rokem 1914.

26. Telefonní ústředna systému místní baterie, rok 1910.
27. Vrchní poštovní správci v Čechách, 1902.
28. Zasedací síň Ředitelství pošt a telegrafů v Praze, Jindřišská ul., 1916.
29. Podobizny představených poštovních ředitelství (ŘPT) v rakouských zemích, poštovního úřadu v Konstantinopoli a vojenského úřadu poštovního a telegrafního ředitelství v Sarajevu, včetně ředitele ŘPT Brno a ŘPT Praha. 1890 – 1908.
30. Ředitel Dr. Karl Reuss ředitel poštovního ředitelství pro Moravu a Slezsko, nedatováno.
31. Pro Západní Halič se sídlem v Krakově – ředitel Johann Ritter Seferowicz Kubicu, nedatováno.
32. Podobizna Konráda Hoheisela představeného poštovního ředitelství pro Horní Rakousy a Salzburg se sídlem v Linci, nedatováno.
33. Podobizna dr. Franze Trnky, představeného poštovního ředitelství pro Tyrolsko a Vorarberg se sídlem Innsbrucku, nedatováno.
34. Podobizna dr. Friedricha Szabó, představeného poštovního ředitelství pro Dolní Rakousy a Salzburg se sídlem v Linci, nedatováno.
35. Podobizna generálního ředitele pošt a telegrafů v Maďarsku Szalaye Pétera z roku 1914, litografie.
36. Podobizna posledního ředitele pošt a telegrafů v Maďarsku Jánose Spisicha, nedatováno.
37. Podobizna prvního poštovního ředitele Franze Arleta, nedatováno.
38. Podobizna druhého poštovního ředitele R. Jägerbauera nedatováno.
39. Dvorní rada František rytíř Šafařík Pštross, ředitel c. k. poštovního a telegrafního ředitelství v Praze, 1890 – 1908.
40. Fotografie dvorního poštovního rady pražského poštovního ředitelství Adolfa Váchy a jeho spolupracovníků, rok 1898.
41. Úředníci ředitelské výpravy ředitelství pošt a telegrafů v Praze, (pomocný hospodářský úřad, včetně přednosty Merkla.
42. JUDr. Maxmilián Fatka (23.9. 1868 – 3.2. 1962). Generální ředitel Československé pošty v letech 1918 - 1935 .
43. Jiří Stříbrný (14. 1. 1880 – 21. 1. 1955), ministr pošt a telegrafů v první československé vládě Karla Kramáře v letech 1918 – 1919.
44. Oběžník k odstranění rakouských znaků a obrazů rakouských vládců, 1918.

45. Oběžník k jmenování generálního ředitele pošt a telegrafů dr. Maxmiliána Fatky, 1918.
46. průhled z pracovny přednosta Ředitelství pošt a telegrafů Praha 1927.
47. Poradní sál přednosta Ředitelství pošt a telegrafů Praha, ul. Jindřišská. 1927.
48. Zasedací síň Ředitelství pošt a telegrafů Praha, Jindřišská ul., 1927.
49. Pracovna přednosta ředitelství pošt a telegrafů v Praze , Jindřišská ul., 1927.
50. Pracovna ministra pošt a telegrafů v bývalém klášteře Sacre Coeur, nedatováno.
51. Zasedací síň MPT v bývalém klášteře Sacre Coeur, nedatováno.
52. Československá poštovní schránka, rok 1918.
53. Úřední znak Československé pošty z roku 1925
54. Ústředna potrubní pošty v poštovním úřadu Praha 1, Jindřišská ul., rok 1933.
55. Doručování poštovních zásilek, stejnokroj prvorepublikového listonoše, 1935.
56. Hlavní poštovní úřad Praha 1, 1935.
57. Budova ředitelství pošt a telegrafů Praha, 5. 12. 1933, dnešní Vinohradská třída.
58. Jan Hlaváček, viceprezident ředitelství pošt a telegrafů Praha, rok 1935.

1. Hrabě Karel Josef Paar (20. 5. 1654 – 12. 5. 1725), nejvyšší dědičný dvorský poštovní

Der
Römisch - Kayserlichen

Auch
zu Hungarn und Böhmeim ꝛc.

Königlichen Majestät

FRAUEN, FRAUEN

MARIE THERESIAE,

Erz - Herzogin zu Oesterreich,

Herzogin zu Sachringen und Bahr,

Groß - Herzogin zu Toscana ꝛc. ꝛc.

Unserer Allergnädigsten Frauen

und Lands - Fürstin

Neue

Post = Ordnung

In gesambt - Dero Oesterreichischen Ländern.

ANNO M. DCC. XLVIII.

1748, gedruckt bey Johann Peter von Seldem, k. k. Kayserlich - Königlich - Reichlichen Hof - Buchdruckern

3. Titulní list poštovního řádu Marie Terezie, Vídeň 14. 12. 1748

Wir Maria Theresia von Gottes Gnaden Röm. Kaiserin in Germanien, zu Hungarn, Böhme, Dalmatien, Croatien, Slavonien, Königin, Erz-Herzogin zu Oesterreich, Herzogin zu Burgund, zu Brabant, zu Neuland, zu Steyer, zu Kärnten, zu Krain, zu Mantua, zu Parma und Piacenza, zu Limburg, zu Luxemburg, zu Geldern, zu Birttemberg, Ober- und Nieder-Schlesien, zu Sachsen zu Schwaben und Siebenbürgen, Marggräfin des Heil. Röm. Reichs, zu Burgau, zu Wäthern, Ober- und Nieder-Luxemburg, gefürchte Gräfin zu Habsburg, zu Tirol, zu Carinthien, zu Friaul, zu Steyer, zu Kärnten, zu Krain, zu Görz, zu Gradiska, und zu Arcois, Land-Gräfin in Elß, Groß-Herzogin zu Toscana,

Erwähnen allen und jeden Unseren treu-erhörlichen Ständen, Rathscherrn, und Unterthanen, was Würde, Standes, Ranges, oder Berufes die in Unserem gesammten Teutschen Erb-Landen seind, Unser Kaiserl. Königl. Gnade, und aller Gnade, und eben demselben damit zu vernehmen, daß gindere Wir zu Beförderung des Commerciis, nicht nur eigene Diligencen, ober wechentlich abgehoht- und arbeitsame Post-Wagen durch verschiedene Unsere Erb-Länder bereits eingeführt, sondern auch zu Beförderung der mit dem Commercio verknüpften sowohl in- als ausländischen Correspondenz, gegen die erteilte Haupt-Verordnungen Unsere Erb-Königreiche und Landen Journalieren, und tägliche rotende Posten eingerichtet;

Als Wir auch des weitern zu Beford des ausländischen Handels und Wandels Uns guldlich erwüßten haben, die ausländische Brief- und Tage reisposten deren bey einer Land-Post-Station ausgehen, an eine andere Land-Post-Station, oder nächst-gelegenes Ort dirigiren lassen begehren zu vernehmen, daß von dem ausländischen einfachen Briefen, wann diese nicht an ein Haupt- oder Postungs-Post-Post dinsten von oder über ein solches noch weiter lauffen, sondern bey einer andern innerhalb gelegenen Land-Post-Station, wie dieses abgerathen werden, nicht mehr als 3. Kr., bey der Abgebung des Briefs, und eben so viel bey der Abnehmung dessen freyheit, innerhalb den 1ten Novembris nächstenden 1758ten Jahres anzufragen, begehrt werden sollen.

Wann aber ein solcher bey einer Land-Post-Station ausgehender Brief an ein ausländisches Haupt-Post-Post, Amt, oder über ein solches noch weiter dirigirt wird, so sollt derselbe zu mehrerer Bequemlichkeit der Correspondenz 4. Kreuzer an dem Ort der Abgebung, und eben so viel an dem Ort der Abnehmung, welches eben also nur bey einem Haupt-Post-Post anzufragen an ein andern Haupt-Post-Post, oder eine Land-Post-Station dirigiren Briefen gehalten werden solle.

Wir haben auch guldlich anbefohlen, daß die Post-Tage von ausländischen gewissem und klaren Schritten-Posten moderirt werden solle, wie solches aus dem Inhalt der neu-abgehohten Post-Tage (welche bey Unseren Post-Ämtern öffentlich nach anhangen werden, und auch sonst zu haben seyn wird) zu ersehen ist.

In dem übrigen aber, und so viel die ausländische- oder dazzu gehörige Brief belangt, dieses hat es bey dem untern 21. Martii 1750. publicirten Patente sein guldliches Verordnen.

Wemach sich also jedesmännlich zu richten, und zu verhalten wissen wird. Geben in Unserer Kaiserl. Königl. Haupt- und Residenz-Stadt Wien den 20. Novembris-Tag Septembris im Siebenzigsten Hundert und Junzigsten Unserer Rache im Christen Jahre.

MARIA THERESIA.

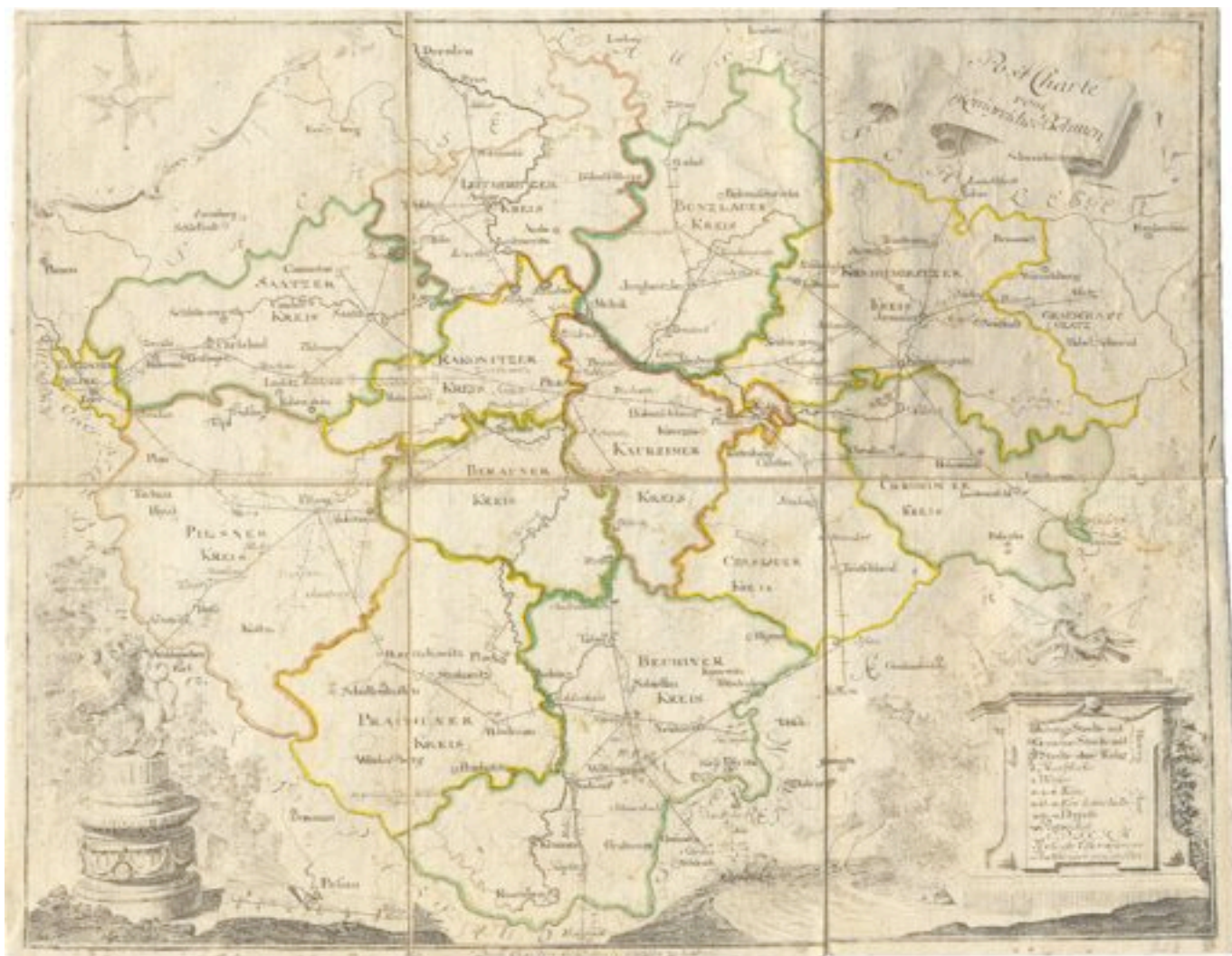
Friedrich Wilhelm Graf v. Wangwitz.

Johann Carl Graf Spreti.

Ad Mandatum Sacrae Caesareo-Regiae Majestatis primum, Franz Edler Herr von Sostan.

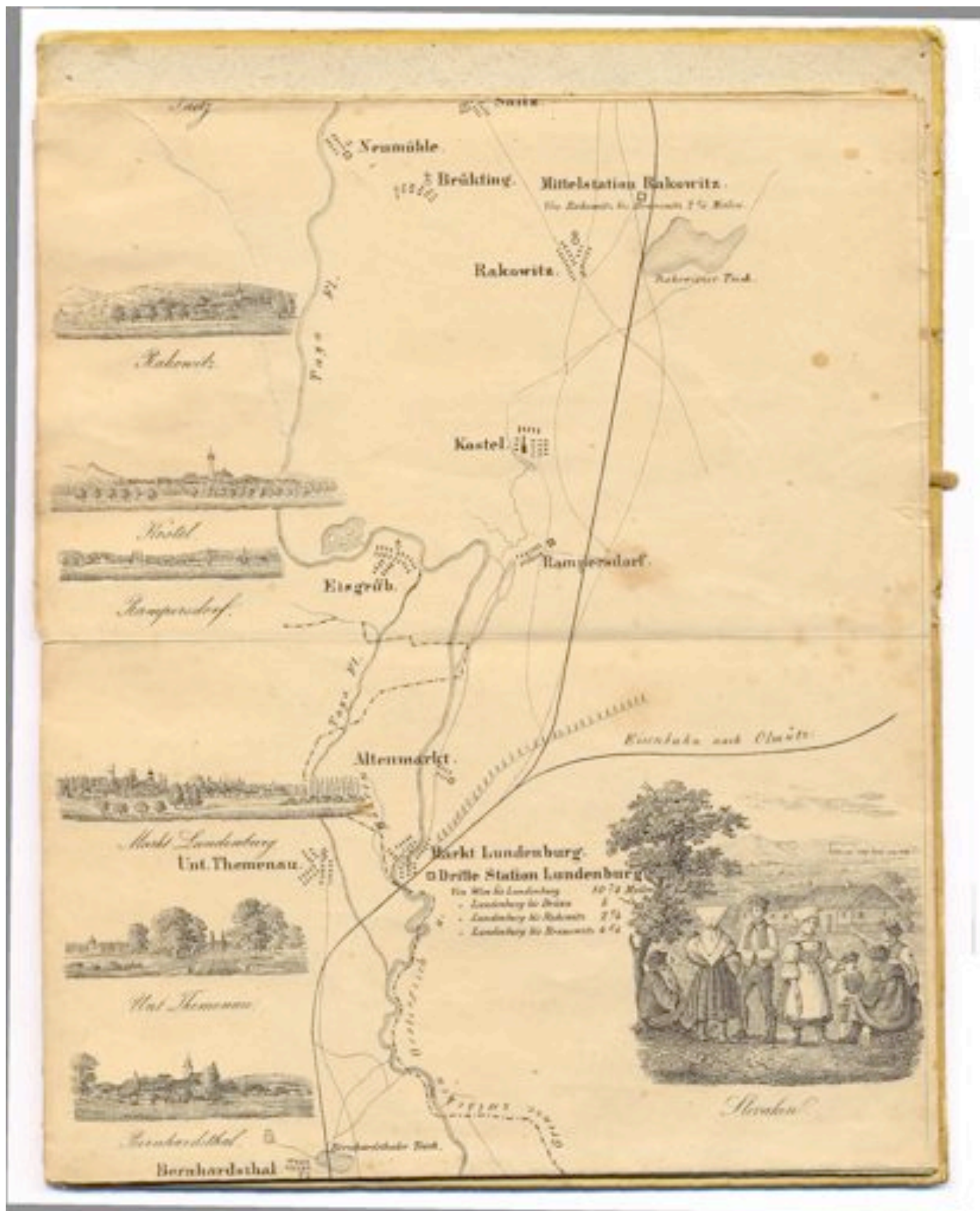
4. Patent Marie Terezie, kterým se v souvislosti se zavedením listovních jízd poštovních vozů, Vídeň, 20.9. 1751.

5. Poštovní mapa Království českého v první polovině sedmdesátých let 18. století.

6. Poštovní mapa Moravy a Slezska , přelom 17 a 18. století

7. Mapa Severní dráhy císaře Ferdinanda z Vídně do Brna po roce 1839

8. Rakouský spěšný poštovní kurýr z roku 1776

Ottenfeld

9. Maxmilián Otto z Ottenfeldu (1777 Opočno – 1858), reformátor poštovní přepravy a od roku 1826 ředitelem jízdních pošt.

10
1788

Sirkular

Von dem königlichen mährisch- und schlesischen
Landesgubernium.

Der Gebrauch des Posthorns ist bloß den Poststationen
allein vorbehalten.

Unter dem 29. November des laufenden Jahrs ist der höchste
Befehl ergangen, daß der Gebrauch des Posthorns bloß den Post-
stationen allein, mit Ausschluß aller anderen Parteien, vorbe-
halten sey.

Brünn den 11. Dezember 1788.

Alois Graf von und zu Ugarte.

Schafften Jeltz Frei-
herr von Schwanden-
berg.

Franz Dominik Hül-
sberg.

10. Oběžník c. k. moravskoslezského gubernia o používání poštovních trubek, Brno, 11.12. 1788

Wir Franz Joseph der Erste.

VIRGILIIUS GRADEN KAISER VON OESTERREICH

König von Ungarn u. Böhmen, der Lombardei u. Venetijs, von Bosnien, Croatien, Slavonien, Galizien, Lotharingen und Meran, Erzherzog von Oesterreich, Großfürst von Krakau, Herzog von Lotharingen, Salzburg, Steier, Kärnthner Kraiz, Ober- u. Nider-Oesterreich u. der Bukowina, Großfürst von Sachsen, Markgraf von Mähren, gebürtiger Herzog von Steiermark u. Tirol, Großfürst von der Herzogthum Serbien, etc. etc. etc.

[Small, dense text in German, likely the body of the patent or privilege.]

[Handwritten signature or mark.]

[Handwritten signature or mark.]

[Handwritten text, possibly a date or reference:]
Ausschließliches Recht
Simonu König apostolischen Kaplans
in Wien am 23ten July
1865

[Small text at the bottom left corner.]

11. Privilegium udělené císařem Františkem Josefem I, dědičnému poštmistru Rudolfu Simonimu v Písku (16.4. 1834 – 26. 3. 1895), Vídeň 23. 7. 1865.

Post-Gesetz.

Erster Abschnitt.

Allgemeine Bestimmungen.

1.) Begriff des Postgesetzes.
§ 1.

Der dem Staat in Rücksicht auf Transporte von Sachen und Personen vorzubehaltene ausschließliche Recht, und die den Postleuten zur Ausübung dieser Rechte erforderlichen Vorzüge und Auszeichnungen begründet das Post-Gesetz.

2.) Personen, die dem Gesetze unterworfen sind.
a) Kaiser.
§ 2.

Dem Post-Gesetze ist Jedermann ohne Unterscheid des Standes in dem Kaiserthum, für die dasselbe Vorschriften enthält, unterworfen.

b) Kaiserthum.
§ 3.

Bestimmungen von den Bestimmungen dieses Gesetzes für Personen oder Sachen werden durch besondere Verfügungen festgesetzt.

3.) Pflichten in Rücksicht auf die Vollziehung des Postgesetzes.
a) bei Kaiser und Post-Befehlshauer.
§ 4.

Diejenigen Kaiser und Personen, welche die dem Staat vorbehaltenen Rechte in ihrem Namen ausüben, sind verpflichtet, bei schwerer Missethat sich in der Vollziehung ihrer Dienstverrichtungen genau nach den gesetzlichen Bestimmungen zu benehmen, und den Personen, welche von der Post-Kassirer Gebrauch machen, mit Respekt und Verehrlichkeit zu begegnen.

b) bei Post-Befehlshauer.
§ 5.

Dem Postleuten, Beamtenverwaltern und Militär-Commandanten liegt ob, so oft sie von Post-Beamten oder andern, den Postdienst verrichtenden Personen zum Behufe der Ausübung ihrer Dienstverrichtungen oder Rechte verehrlichmäßig um Beistand angegangen werden, denselben unverzüglich und thätig zu leisten.

Postovní zákon.

Kozděl první.

Obščedná ustanovení.

1.) Původ postovního práva, ústředí.
§ 1.

Postovní právo státa připadá na domácní stát a cizí země, a přičiněni a veřejné služby státní s vykonáváním těchto práva příslušné příslušný postovní práva, tito osoby.

2.) Osoby práva postovní.
a) Právnická.
§ 2.

Postovnímu zákonu jsou podrobeni lidé při veřejné, službě státní a ; lidé jsou při, tito lidé ten platněti mají.

b) Místní.
§ 3.

Místně se uplatňují těchto práva pro osoby nach státní službě se příslušnými ustanoveními.

3.) Dominovní m;hledem na země, postovního práva.
a) ustanoví a postovní služby.
§ 4.

Li ustanoví a osoby, při práva státní země, postovní se výkonu jeho příslušný, mají se pod příkaz státní v platnosti jeho službě příslušnými příslušnými práva, postovní služby země země a f cizím, při státní postovního postovní, mají a opatřit se má.

b) se přísluš.
§ 5.

Příslušní, příslušní osoby a veřejní zaměstnanci veřejní státní, osoby jsou ob postovního ustanoví nach země, cizí služby země země o veřejné a veřejnými službě jeho příslušnými nach země, postovní služby příslušní lidé, příslušní při při práva a státní.

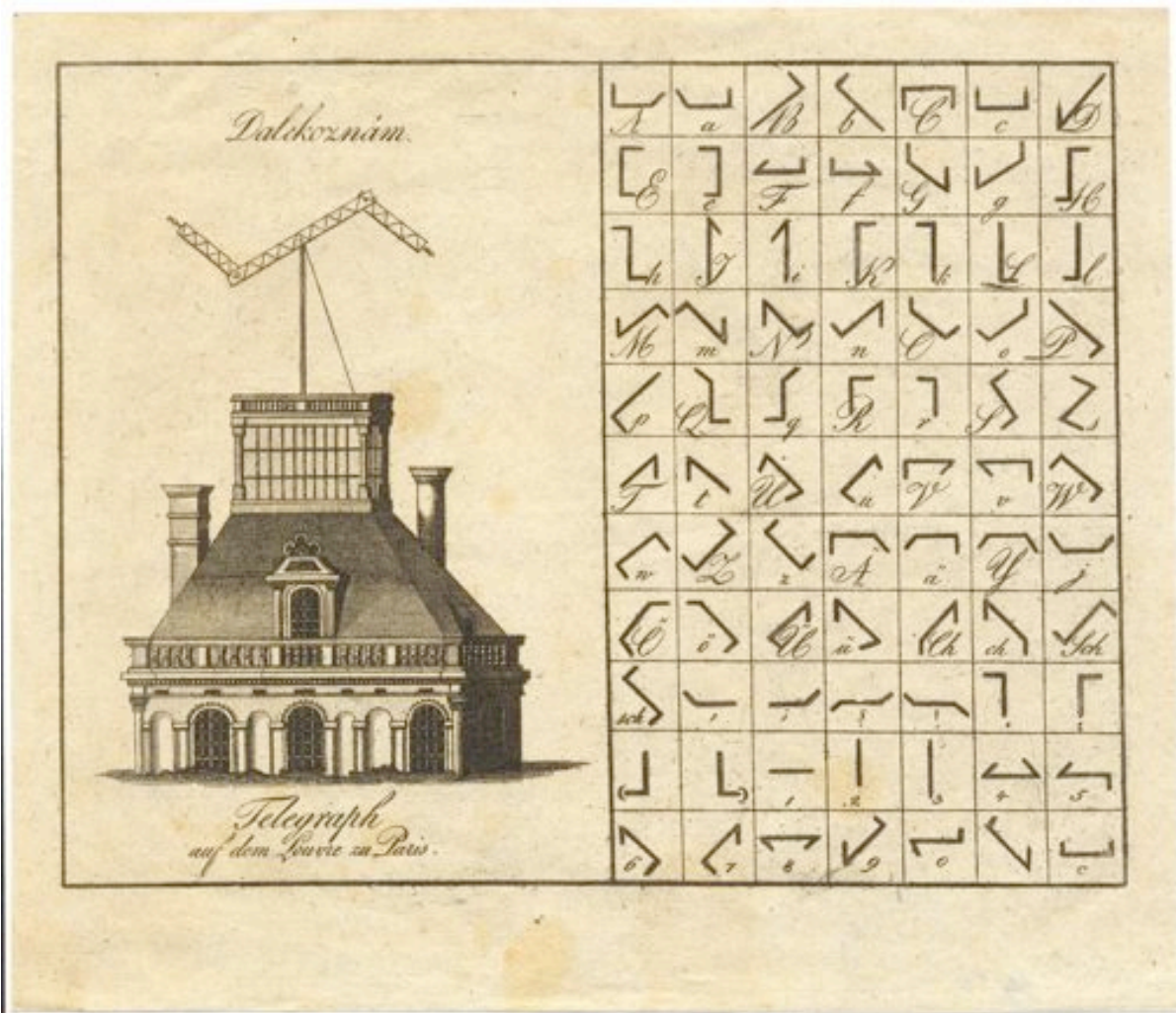
13. Červená slavnostní postiliónská uniforma z roku 1838

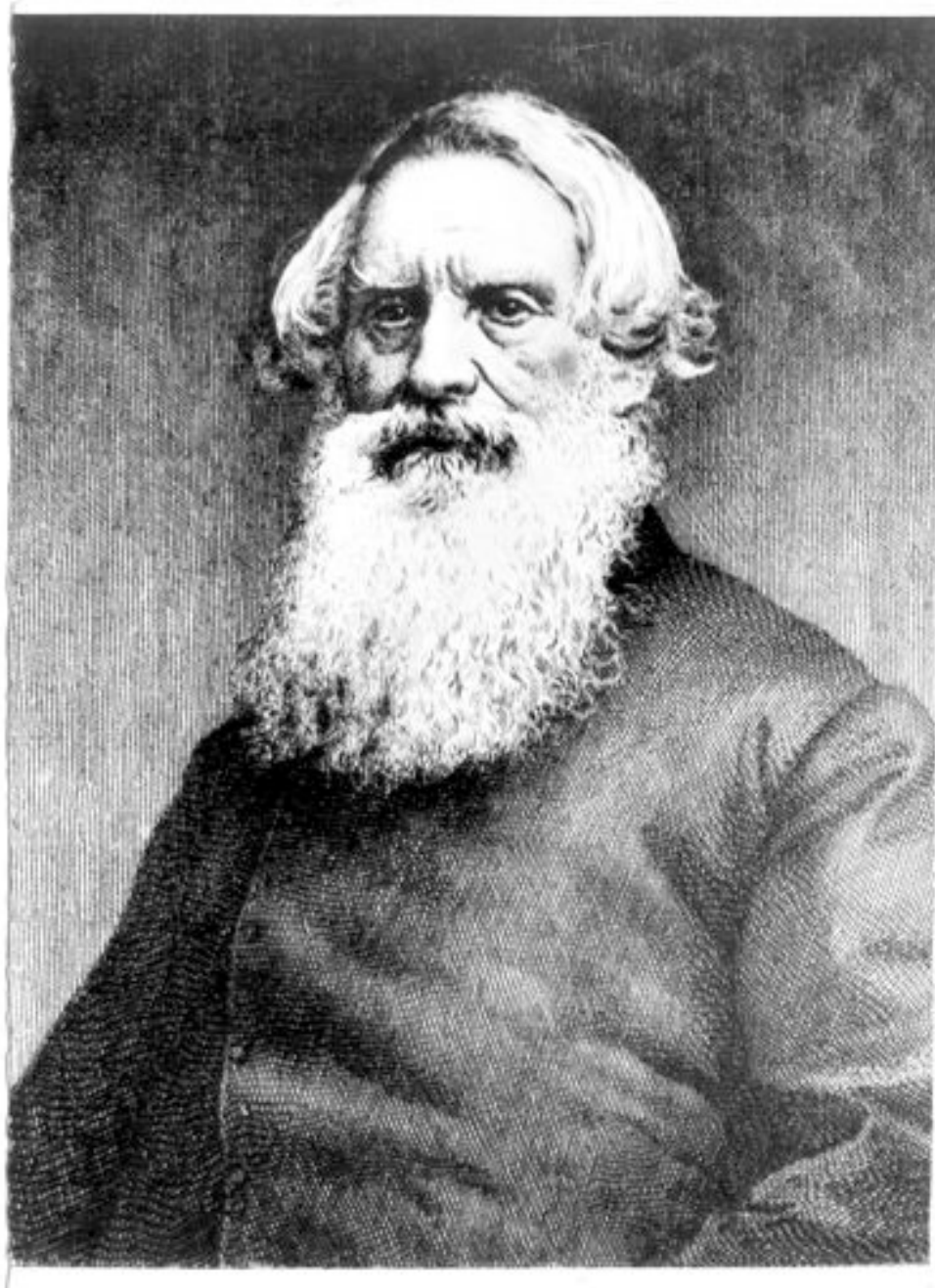
14. Černá všední postiliónská uniforma z roku 1838

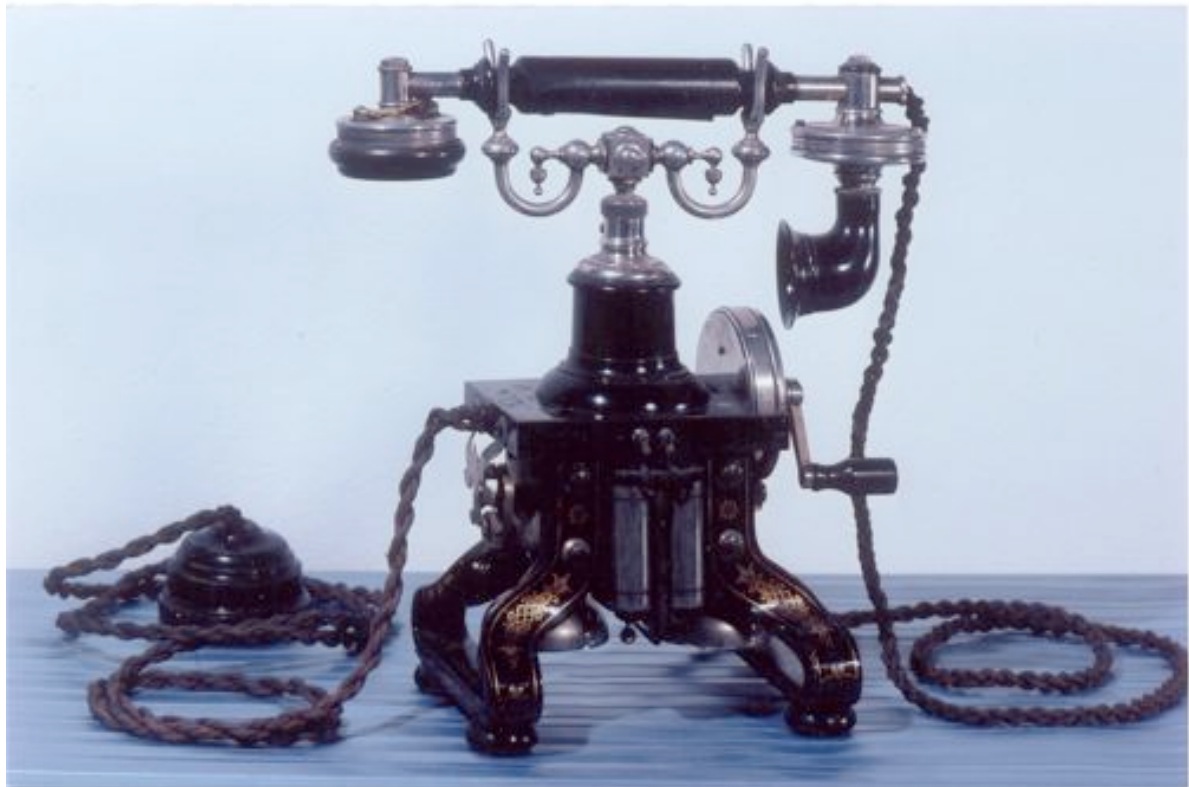
15. Rolland Hill (1875 – 1879), reformátor

16. Chappeův optický telegraf z roku 1794 na střeše pařížského Louvru, dobová mědirytina neznámého autora.

17. Samuel Finley Breese Morse (27. 4. 1791 – 2. 4. 1872)

18. Luxusní stolní telefon firmy Ericsson z roku 1891.

19. David Edward Hughes (16.5. 1831 – 22. 1. 1990)

20. Morseův telegrafní přístroj, rok 1837.

21. Čtyřnápravový vagon rakouské vlakové pošty , 1912

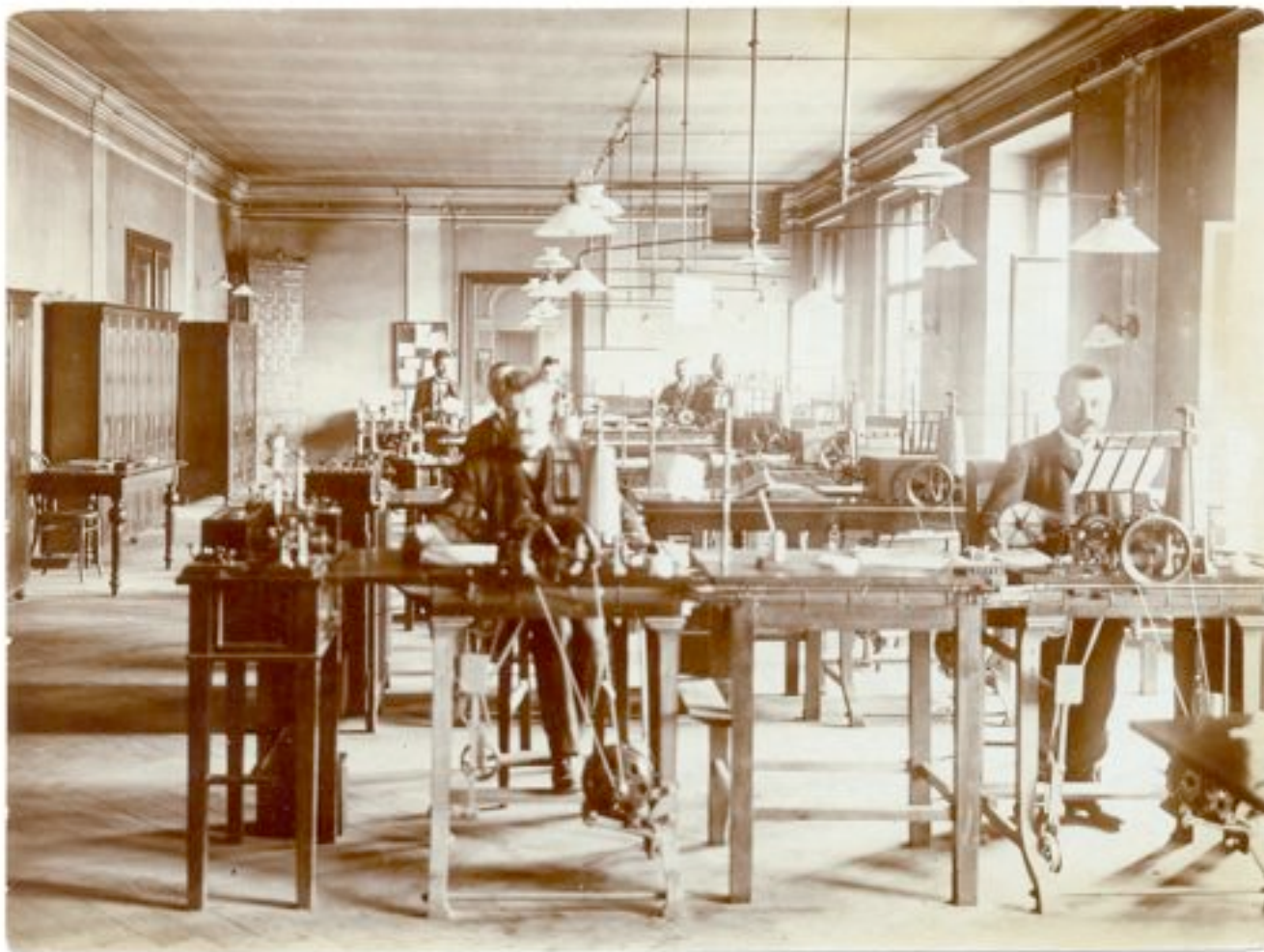
22. Interiér vlakové pošty, počátek 20. století

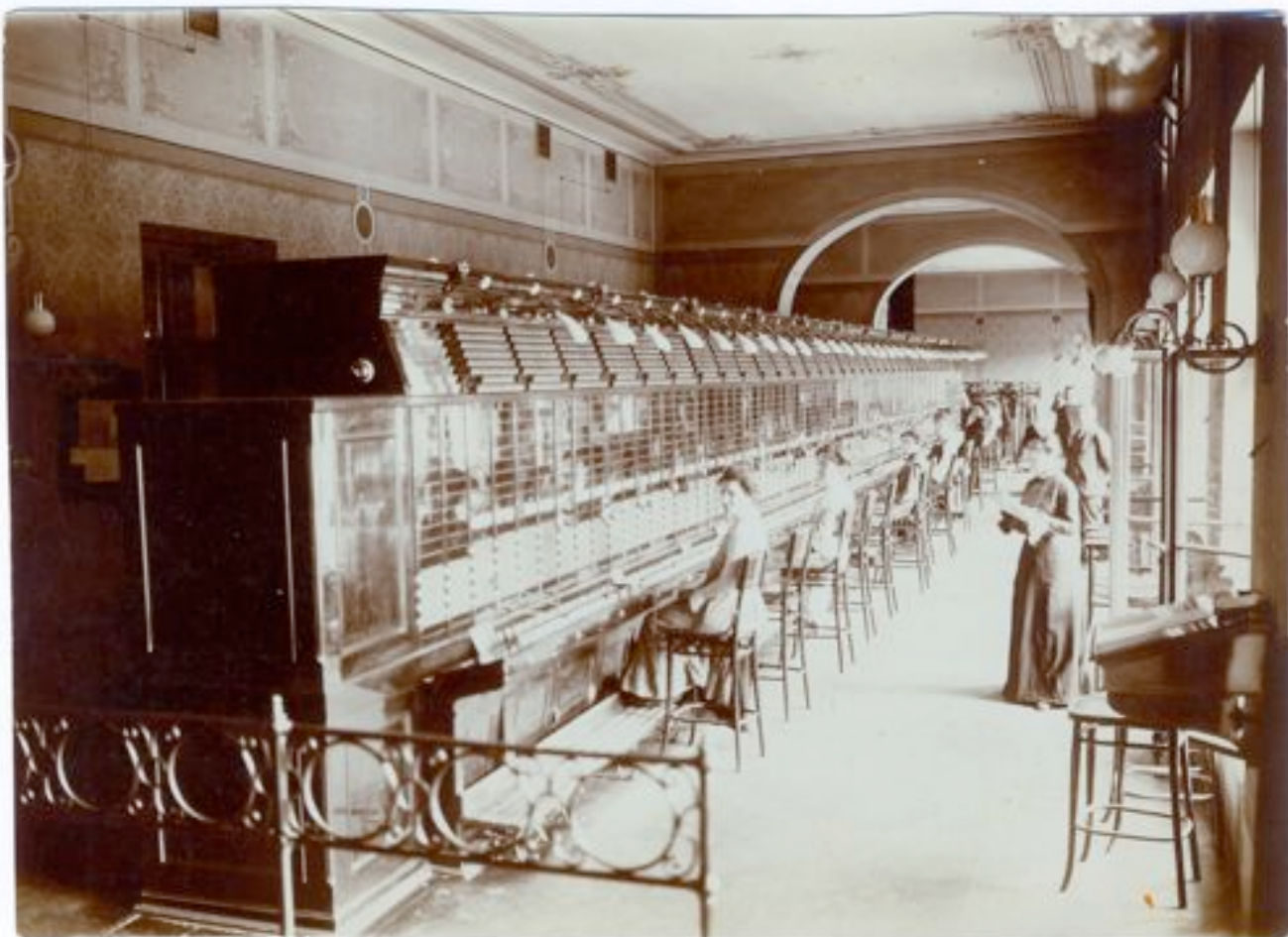
23. Poštovní autobus Laurin a Klement, počátek 20. let.

24. Automobil značky TATRA 1927

25. Telegrafní ústřední stanice v Praze – Hughesův sál, před rokem 1914.

26. Telefonní ústředna systému místní baterie, rok 1910.

27. Vrchní poštovní správci v Čechách, 1902

28. Zasedací síň Ředitelství pošt a telegrafů v Praze, Jindřišská ul., 1916

29. Podobizny představených poštovních ředitelství (ŘPT) v rakouských zemích, poštovního úřadu v Konstantinopoli a vojenského úřadu poštovního a telegrafního ředitelství v Sarajevu, včetně ředitele ŘPT Brno a ŘPT Praha. 1890 - 1908

30. Ředitel Dr. Karl Reuss ředitel poštovního ředitelství pro Moravu a Slezsko

31. Pro Západní Halič se sídlem v Krakově – ředitel Johann Ritter Seferowicz Lubicz

32. Podobizna Konráda Hoheisela představeného poštovního ředitelství pro Horní Rakousy a Salzburg se sídlem v Linci, nedatováno

33. Podobizna dr. Franze Trnky, představeného poštovního ředitelství pro Tyrolsko a Vorarberg se sídlem Innsbrucku, nedatováno

34. Podobizna dr. Friedricha Szabó, představeného poštovního ředitelství pro Dolní Rakousy a Salzburg se sídlem v Linci, nedatováno

35. Podobizna generálního ředitele pošt a telegrafů v Maďarsku Szalaye Pétera z roku 1914,
litografie

36. Podobizna posledního ředitele pošt a telegrafů v Maďarsku Jánose Spisicha

37. Podobizna prvního poštovního ředitele Franze Arleta

38. Podobizna druhého poštovního ředitele R. Jägerbauera

39. Dvorní rada František rytíř Šafařík Pštross, ředitel c. k. poštovního a telegrafního ředitelství v Praze, 1890 – 1908

40. Fotografie dvorního poštovního rady pražského poštovního ředitelství Adolfa Váchy a jeho spolupracovníků, rok 1898

41. Úředníci ředitelské výpravny ředitelství pošt a telegrafů v Praze, (pomocný hospodářský úřad, včetně přednosty Merkla

42. JUDr. Maxmilián Fatka (23.9. 1868 – 3.2. 1962)
Generální ředitel Československé pošty v letech 1918 - 1935

43. Jiří Stříbrný (14. 1. 1880 – 21. 1. 1955),
ministr pošt a telegrafů v první československé vládě Karla Kramáře v letech 1918 – 1919.

Priloha: Odstranění rakouských znaků
a obrazů rakouských vládců.

Oběžník.

Všem poštovním a telegrafním služebnám okresu.

Uvádějí se totiž, aby odstranily vzhledem k nové rakouské znaky veškeré úřední a osobní pečatní a ostatní, pokud nejsou ve znění a pokud odstavcem nově uvedených znaků postavení vše, kromě a pod, jakož i všechny ostatní heraldické rakouské vládce, Právníky, kněžské nebo svědecké úřady, jakož i ostatní ostatní vládce, buďto osobní, úřední a ostatní pečatní, ať jsou zastaveny v úředním úředním buďto vzhledem k nové rakouské znaky postavení vše, kromě a pod, jakož i všechny ostatní heraldické rakouské vládce.

Ředitelství pošt a telegrafů.

V Praze, dne 3. listopadu 1915.

Generální ředitel pošt a telegrafů.

Dr. Farka v. r.

Z. 27477-P.-H. 1915.

Übersetzung.

Uebersetzung der österreichischen Wappen
auf Böden der österreichischen Herrscher.

Zirkulare.

An sämtliche Post- und Telegraphen-Dienststellen des Bezirkes.

Die Ämter werden beauftragt, sämtliche bisherige österreichische in- und außerhalb der österreichischen Herrscher, soweit sie nicht eingezogen sind und soweit durch deren Entfernung keine wesentliche Beschädigung der Massen, Freunde u. dgl. besteht, zu entfernen, sowie auch sämtliche Böden der obengenannten österreichischen Herrscher heranzuziehen.

Gegenstände von einem historischen oder künstlerischen Werte, sowie das gewöhnliche Material herbeizuziehen und abzuhängen. Die in Auftragsform eingezogenen Böden sind sorgfältig abzunehmen und darauf zu achten, dass die Herrscher der Postfunktion in Prag abgenommen.

Post- und Telegraphen-Direktion.

Prag, am 5. November 1915.

Der General-Post- und Telegraphen-Direktor:

Dr. Farka u. r.

Oběžník.

Všem poštovním, telegrafním a telefonním služebnám v Čechách.

Ředitelství pošt a telegrafů pro království České oznamuje, že dosavadní plnomocník Národního Výboru pro poštovní a telegrafní službu v království Českém — JUDr. Maximilian Fatka — jmenován byl Národním Výborem Československým generálním ředitelem pošt a telegrafů v území státu Československého za současného ponechání ve funkci ředitele pošt a telegrafů pro království České a že úřadu tohoto se dnem 5. listopadu 1918 ujal.

ŘEDITELSTVÍ POŠT A TELEGRAFŮ.

V PRAZE, dne 6. listopadu 1918.

Dr. Fatka v. r.

P.-D.-Z. 2819—PP.—1918.

Übersetzung.

Zirkulare.

An alle Post-, Telegraphen- und Telephon-Dienststellen in Böhmen.

Die Post- und Telegraphen-Direktion für das Königreich Böhmen setzt hiemit die unterstehenden Dienststellen in Kenntnis, dass der „Národní Výbor Československý“ seinen bisherigen Bevollmächtigten für den Post- und Telegraphen-Dienst im Königreiche Böhmen — JUDr. Maximilian Fatka — zum General-Post- und Telegraphen-Direktor für das Gebiet des Československého Senátu unter gleichzeitiger Belassung in der Funktion des Direktors für Post- und Telegraphen-Angelegenheiten im Königreiche Böhmen ernannt hat.

Die Ausübung seines Amtes hat der neuernannte General-Post- und Telegraphen-Direktor mit 5. November 1918 begonnen.

POST- UND TELEGRAPHEN-DIREKTION.

PRAG, am 6. November 1918.

46. Průhled z pracovny přednosty Ředitelství pošt a telegrafů Praha 1927

47. Poradní sál přednosty Ředitelství pošt a telegrafů Praha, ul. Jindřišská. 1927

48. Zasedací síň Ředitelství pošt a telegrafů Praha, Jindřišská ul., 1927

49. Pracovna přednosty ředitelství pošt a telegrafů v Praze , Jindřišská ul., 1927

50. Pracovna ministra pošt a telegrafů v bývalém klášteře Sacre Coeur

51. Zasedací síň MPT v bývalém klášteře Sacre Coeur

52. Československá poštovní schránka, rok 1918.

53. Úřední znak Československé pošty z roku 1925

54. Ústředna potrubní pošty v poštovním úřadu Praha 1, Jindřišská ul., rok 1933.

55. Doručování poštovních zásilek, stejnokroj prvorepublikového listonoše, 1935

56. Hlavní poštovní úřad Praha 1, 1935.

57. Budova ředitelství pošt a telegrafů Praha, 5. 12. 1933, dnešní Vinohradská třída.

58. Jan Hlaváček, viceprezident ředitelství pošt a telegrafů Praha, rok 1935

RESUMÉ

A development of the posting is presented in my diploma work like a branch of the transport of informations, an entrusted establishment with a receiving, transport and delivering of messages. A gentle development from the ancient ages is described here, where the post establishment was situated already in Egypt, Persia, Greece and Roma. A state post office – something like a post office in Roma, was established in France thanks to Louis XI. Connection with the main european cities was kept during the era of the king Charles IV. in Bohemia. In 1526 the post office was organized by Ferdinand I. in Bohemia and the office of the postmaster was occupied by Ambrosius Thurn Taxis. In 1722 the post administration was taken by the state in Austria. The post connection made easy an invention of stamps (England, 1840) to pay parcels. During the particular established era the posting was improve thanks to the technical progress and the first among branches, which received important inventions and discoveries. This result in the substance of the post like an universal medium of the human communication. The post was not only for the transport of messages, but also for the transport of people. An economic meaning of the post exceled in mediating of the financial connection. The post also became a support system to electric communication medium – a telegraph, telephone, and now also radiocommunications and a transmission of dates. These informations make synthesa of the post relevant questions, which make the important part of the economic history and it leads us to the post relevant questions in the interwar era of the Directory of posts and telegraphs in Prague. The constituent part is also the set of supplements, which apply the separate parts of the work.

How a poet says – history unites present of the posting in Eastern Bohemia in this diploma work. It should clear to readers and scholars something of the post activity of our directory. This work talks about the first steps of the posting and telecommunications to his operating in Czechoslovakia. Before this was „the history“. We should not forget it! History is like an old lady full of wisdom and informations, which can be used for next generations. Modern ages bring a lot of modern, progress and operative access to things, events, but we should not forget to the communication now and the human factor is slowly lost. The age of sending letters and postcards full of warm memories, which we put into the boxes for our living memories, is over now. SMS, internet, etc. are used for communication now and people are changing. We will see, what the new age brings.

ÚDAJE PRO KNIHOVNICKOU DATABÁZI

Název práce	Historický vývoj poštovníctví a ředitelství pošt a telegrafů v Praze po roce 1918 do roku 1935
Autor práce	Bc. Helena Tomášková
Obor	Kulturní dějiny
Rok obhajoby	2011
Vedoucí práce	Doc. PhDr. Marie Macková Ph.D.
Anotace	<p>V této práci je prezentován vývoj poštovníctví jako obor dopravy informací, zařízení pověřené státem přijímáním, dopravou a doručováním zpráv. Průběhem jednotlivých vývojových etap se poštovníctví zdokonalovalo vlivem technického pokroku a stálo na čelním místě mezi obory, které jako první přejímaly důležité objevy a vynálezy. Vyplývá to ze samotné podstaty pošty jako univerzálního prostředku lidské komunikace. Pošta sloužila nejen pro dopravu zpráv, ale po staletí i pro přepravu lidí. Hospodářský význam pošty vynikl ve zprostředkování peněžního styku. Pošta se také stala systémovou oporou elektrických komunikačních prostředků – telegrafu a telefonu a v novější době i radiokomunikací a přenosu dat. Výše uvedené údaje, které jsou blíže vysvětleny v jednotlivých částech této práce, tvoří ucelenou syntézu dané poštovní problematiky.</p>
Klíčová slova	Poštovníctví, doprava poštou, doprava pošty, poštovní řád, poštovní zásilka, ředitelství pošt.